

Een korte geschiedenis van de Smalle Kant van 1807 tot 2007

Wandeling 0: een introductie

Wij gaan wandelen. We gaan wandelen langs de smalle kant van de Van Harenstraat te St.-Annaparochie. We zullen Van Harenstraat nummer 3 tot en met Van Harenstraat nummer 41 passeren en kennismaken met de bewoners.

Waarom gaan we de komende negentien weken wandelen?

Oostende zonder vaart (± 1960)

van 1807 tot 2007

Door Douwe Zwart

Oostende met vaart (± 1920)

Huisnummers

Uw huis heeft een nummer, een huisnummer. Huisnummers zijn op het Bildt precies tweehonderd jaar in gebruik. Vanwege de invoering van de verponding, destijds een nieuwe belasting, moesten alle huizen genummerd worden. Dat gebeurde in 1807. Met een kwast. In 1807 woonden er in en onder St.-Annaparochie 1.802 personen. Als we de verdeling van het aantal inwoners binnen en buiten de kom van het jaar 1840 hanteren, zouden er tweehonderd jaar geleden 720 mensen in het dorp St.-Annaparochie hebben gewoond. De ruim achttienhonderd St.-Annabuurtsters woonden in 292 huizen. Dat is 6,17 bewoners per huis. Er moeten dus anno 1807 ongeveer 120 huizen in de Bildtse hoofdplaats hebben gestaan.

Oostende

Toen in 1951 de Oostervaart gedempt en de straat verbreed was, was de smalle kant van het Oostende een gesloten boek. De smalle kant werd 446 jaar zo genoemd doordat de vaart het Oostende van oost naar west in tweeën splitste en de zuidelijke kant, waar de rijweg was, breder was. Daar woonden de mensen aan... de brede kant. En toen in 1964 de straatnamen werden herzien en de adressen officieel werden ingevoerd, werd het boek Oostende ook dichtgeklapt. Het moest en zou Van Harenstraat worden.

Maar in 2007 vinden we, om redenen die we maar moeilijk kunnen verwoorden, maar die in de buurt komen van historisch besef, dat iedereen de durf zou moeten hebben om de bebouwing aan de Van Harenstraat met de oneven nummers de Smalle Kant te noemen.

Smalle Kant

Van de zopas genoemde tien dozijn huizen stonden er negentien aan de Smalle Kant en langs deze panden wandelen we de komende weken. We zullen de wandeling beginnen ten oosten van het Zandpad (nu: Wassenberghstraat) waar in 1807 een fikse tuin lag (nu: advocatenkantoor Meijer) en we zullen onze wandeltocht in de laatste Bildtse Post van 2007 beëindigen met een welverdiende rustpauze op de bankjes aan de Beuckelaerstraat (ooit: Molensteed), op welke plek vroeger ook bebouwing stond.

We zullen de geur van patat en kroketten uit de eerste Bildtse cafetaria opsnuiven. We zullen de 'donderdraken' van Hommema het luchtruim zien kiezen. We zullen Harmsens brug over de Oostervaart tegenkomen, het steegje, de winkel van H.P. van der Meer, de Van Loonstraat, het commiezenhuis, de oude bewaarschool, de drukkerij van Johannes Kuiken, de dames Kuiken en Nauta, de winkel van Feike Ferwerda alias de koopman, de schoenzaak van de familie Van Buren, de dames Schat, de pastorie... Duiken we

diep in het verleden? Nee, we behandelen de jaren vanaf de invoering van de huisnummers, dus slechts tweehonderd jaar.

Bronnen

De bewoners van de huizen diepten we op uit de lidmatenboeken van de Nederlands hervormde gemeente (1804), twee bewaard gebleven bewonerslijsten van St.-Annaparochie

(1811 en 1825), de bevolkingsregisters (1829-1920), de gezinskaarten (1920 en verder) en de bewonerskaarten (1920-1990). De eigenaars van de panden destilleerden we uit de proclamatieakten uit het Nedergerecht van de grietenij het Bildt (tot 1810), de voor de Bildtse notarissen gepasseerde verkoopakten (1809-1854) en de kadastrale leggers (1832-1970).

Om de veelal saaie informatie iets op te leuken, gebruikten we de ter zake doende gegevens uit de oude jaargangen van de Leeuwarder Courant (1752-1854), de Bildtsche Courant (1869-1963) en De Bildtse Post (1945-2007). Deze en nog veel meer, hier niet genoemde bronnen, worden bewaard in het archief van de gemeente het Bildt.

Uitleg

Enige kennis van de Vaderlandse Historie (de canon!) is vereist. We gaan op onze wandeling niet de term 'de ommezwaai van 1795' uitleggen of de datum van D-day nader noemen. We proberen zo veel als mogelijk alle genoemde huizen een plek te geven door het hedendaagse adres te vermelden. Ook maken we dikwijls gebruik van de aanvulling "nu: ..." gevolgd door een hedendaags gebouw of "ooit: ..." gevolgd door een reeds gesloopt pand.

Sommige hedendaagse gebouwen (Bentex bijvoorbeeld) bestonden in vervolgen tijden uit twee huizen. Wanneer we terugrijpen op een van de twee, doen we dat met de aanvulling -oost of -west. We gebruiken in de tekst altijd het woord 'hier' voor het huis dat we die week behandelen.

Om niet te verzuipen in een donderbui van namen en datums, om de serie leesbaar te houden, hebben we heel veel informatie achterwege gelaten. In het gemeentehuis van het Bildt wordt een versie van deze serie bewaard - in kladvorm, waarin echt alle informatie is verwerkt, alsmede de bronvermelding.

Hulp

Vooraf willen wij alle mensen bedanken die ons hebben geholpen met het opdiepen en verstrekken van informatie. We willen met name Feikje Boomstra van de afdeling Burgerzaken bedanken voor het nalopen van gegevens. Voorts willen we Piet van Dijk Azn., Arjen Dijkstra, Leendert Ferwerda en Klaas Visser bedanken voor hun verhalen over de bebouwing aan de Smalle Kant en de mensen die daar woonden; zij gaven kleur aan zwart-witansichtkaarten. Ook willen we Sjoerd Postma te Leeuwarden bedanken voor zijn tomeloze inzet bij het opdiepen van de bewoners uit de bevolkingsregisters, van de eigenaars uit de kadastrale leggers en wat dies meer zij. De medewerkers van het Bildts Dokumintasystrum bedanken we voor het gebruik van oude foto's.

Foto's

We zullen alle negentien artikelen opfleuren met foto's, oude en nieuwe. De nieuwe van deze introductie is een kiek uit het begin van de zestiger jaren. Rechts zien wij het winkelhuis van schoenmaker Van Buren (Van Harenstraat 35). Ontwaren we op deze ansichtkaart maar liefst vijf auto's, op de oude zien wij slechts één kar, verscholen tussen de bomen. Zij staat geparkeerd op de brede kant. De foto is van omstreeks 1920. Rechts loopt ter hoogte van drukkerij en boekhandel Kuiken (nu: drukkerij Hoekstra, Van Harenstraat 27) een man met bolhoed. Hij preferereert de Smalle Kant. Dan doen wij de komende weken ook.

Mocht u willen reageren op de serie, om wat voor reden dan ook, dan is d.zwart@hetbildt.nl het aangewezen adres. Niets meer aan de orde! Volgende week 15 augustus 2007 schudden wij de benen los en we spreken af bij Van Harenstraat 3.

Daar en dan begint onze wandeling.

d.zwart@hetbildt.nl

Van Harenstraat - noordzijde, augustus 2007

Wandeling 1 Van Harenstraat 3

Wij zijn gaan wandelen. We wandelen in afstand en tijd langs de smalle kant van de Van Harenstraat te St.-Annaparochie.

We zullen de komende weken Van Harenstraat nummer 3 tot en met Van Harenstraat nummer 41 passeren en kennismaken met de bewoners.

”Over een bochelbruggetje en langs een hellend smal straatje”

Het oude gemeentehuis, ± 1915

De Albarda's

In 1807 lag er in de hoek Zandpad-Oosteinde (nu: Wassenberghstraat-Van Harenstraat) een grote tuin. Op deze plek had tot in het jaar 1801 het imposante hoekhuis van de secretarisfamilie Albarda gestaan (reeds in 1703). Nadat de juffers Albarda (Johanna in 1784 en Cornelia in 1786) hun laatste adem uitbleven, werd dr. Willem Albarda de nieuwe bewoner. Hij was procureur van het nedergerecht van het Bildt en actuaaris bij verkopen. Zijn zuster Titia Johanna deed de huishouding tot dat de procureur in maart 1791 trouwde met Janke Looxma. Zij kwam van Marrum. Zeven jaar later werd dr. Willem Albarda benoemd tot secretaris van Ferwerderadeel. Het gezin vertrok. Carel Christiaans Oberman, timmerman te Rinsumageest kocht het huis tegenover het kerkhof dat in de Leeuwarder Courant omschreven werd als "een grote Heerenhuizinge met verscheidene fraai behangen kamers en keuken, voor korte jaren vernieuwd, met bloem- en moestuin, hovinge, zomerhuis, stalling, wagenhuis, et cetera". In februari 1801 verkocht Oberman dit alles op afbraak, vandaar dat er in 1807 slechts een tuin lag.

Een grote tuin

Taake Atzes Nicolai verdiende zijn geld als onderwijzer en woonde in de onderwijzerswoning aan het Zandpad (nu: Wassenberghstraat 4). Hij handelde veel in onroerendgoed en was eigenaar van genoemde tuin. Nu onderzocht een commissie al enige tijd de mogelijkheid voor de bouw van een nieuw grietienjhuus. Het oude, het zogenaamde Rechthuis (nu: Tupelo, Van Harenstraat 14) voldeed niet meer. De grietienj kocht de grote tuin van meester Nicolai en hier verrees nu het nieuwe grietienjhuus. A.W. Boorsma, timmerman te Vrouwenparochie, was de ontwerper. Nolle Gerrits Schotanus te Woudsend bouwde het grietienjhuus voor ruim vierduizend gulden. Het werd op 25 april 1836 ingewijd. (N.B. De oude herdenkingssteen is nu nog altijd te vinden in het huidige gemeentehuis).

Grietienjhuus

Het grietienjhuus had het uiterlijk van een deftig woonhuis met de ingang in het midden. De voorgevel was ruim twaalf meter breed en het pand was slechts zes meter diep. Via de voordeur betrad men de vestibule, asymmetrisch gesitueerd en het werd verlicht door een venster links van de ingang. Links ervan was de kadasterkamer, rechts was de secretarie. Tegen de rechtermuur van de vestibule was een trap. Deze begon als steektrap en zwenkte vervolgens rond de hoek van de secretarie. Op de verdieping was links de raadzaal en rechts een vertrek voor de "policiebedienden" (de zogenaamde rechtkamer), een spreek- of bodekamer en een vertrek naar "de opgang der zolder". Daar lag het archief van de grietienj het Bildt.

'Best krimsel wit'

Uit het bestek van het verwerk citeren wij het volgende: "(...) de blinden aan de voorkant glad porcelein wit moeten verven met best krimsel wit, alle kasten zullen glad zwart moeten worden, de houten vloeren in alle vertrekken bruin gekleurd, zo nabij de kleur van mahonie." Het raadhuis is later met een lage achterbouw uitgebreid met daarin aan de oostkant een woning voor de conciërge. De secretarie werd als burgemeesterskamer ingericht. Aan de overzijde van de vestibule kwam de nieuwe secretarie, van welke ruimte een kluis werd afgenomen.

Drie koningen

Het gemeentehuis werd talloze malen verbouwd: voor een nieuwe houten vloer in de secretarie in 1840 kreeg Pieter Douwes Hildama de lieve som van f 130,-. In april 1895 werd het gemeentehuis radicaal verbouwd. De verbouwing bestond "in de hoofdzaak in het afbreken van het brandspuithuisje, de loods tegen het gemeentehuis en de woning van den conciërge en het daar ter plaatse weder opbouwen van een

nieuw brandspuithuisje, stookplaats en cel en het maken van een aanbouw aan het gemeentehuis, bevattende: eene secretarie en woning voor den conciërge". En het huis werd geveerd. Zo kreeg Jan Pieters Koning, verver te St.-Annaparochie f 90,- voor "het geheel van buiten verven" van het gemeentehuis. Het pand is hoogwaardig bezocht door koning Willem II en zijn vrouw op 30 juli 1841 en door koning Willem III op 21 april 1852. Voor het gemeentehuis lag een grote blauwe steen. Op 14 juni 1904 verdrong in de Oostervaart bij deze gemeentestoep een vierjarig schippersmeisje. Alle pogingen om de levensgeesten weer op te wekken, waren tevergeefs.

Voorzitters

Onder de hamer van de volgende voorzitters heeft tal van gemeentelijke aangelegenheden hier aan de Smalle Kant hun beslag gekregen: jonkheer Tjaerd Anne Marius Albert van Andringa de Kempenaer (1836-1855); mr. Johannes Albarda Czn. (1856-1859; inderdaad familie van de secretarissen die hier in de achttiende eeuw hebben gewoond); Johannes Scrienerius Potter van Loon (1859-1864); Hartman Johannes van Aisma (1864-1871; ja, familie van de naamgever van de stichting te Beetgum); Arend Vlaskamp (1886-1892); Edo Bergsma (1892-1896; oprichter van de ANWB); Deddo Hesselink (1896-1930).

Te klein

De laatstgenoemde burgemeester was vrijgezel en heeft hier zelfs in de conciërgervertrekken in 1896-1897 nog gewoond. Maar behalve slapen werd er ook gewerkt. Wie werkten hier in 1907? Burgemeester Deddo Hesselink, secretaris Sipke Brandsma, architect Jan Winters, eerste klerk Hendrik Niemeijer, tweede klerk Wijbe Bouma en conciërge Sijbren Algersma. Twintig jaar later waren dat burgemeester Hesselink, secretaris W. Brouwer, architect J. Huitema, G. Keulen, H. Niemeijer, R. Bergsma, T. de Boer, allen ambtenaar ter secretarie en conciërge H. van der Wal. In de twintiger jaren van de vorige eeuw was B. en W. van mening dat het gemeentehuis te klein werd. Vooral de kleine afmeting van de archiefluis (1,5 m. bij 2,5 m.) baarde zorgen. De gemeente kocht daarom het naastgelegen pand (Van Harenstraat 5, zie volgende Wandeling) voor een toekomstige uitbreiding. Dit leidde tot veel ingezonden stukken in de Bildtische Courant met als onderwerp: verbouw of nieuwbouw?

Bochelbruggetje

Wij citeren: "Een dusdanige vertimmering betekent echter naar het ons wil toekomen: het gemeentehuis blijft waar het is, ook voor het nageslacht, d.w.z. op een benauid hoekje, van de publieke weg gescheiden door een smal, akelig, iedereen zomer kwalijk riekend vaartje, zoodat nooit een equipage, of wil men een moderner vervoermiddel, een auto, direct voor het huis der vroede vaderen kan stoppen." Gemeenteveears Roelf Boer klom ook in de pen: "Want een der grootste fouten zal blijven, het gemeentehuis staat op een verkeerde plaats! Men moet het bereiken over een bochelbruggetje en langs een hellend smal straatje. Een rijtuig moet aan den overkant blijven staan, en daarvoor geeft een trouwplechtigheid hier altijd een eenigszins komischen indruk, waaraan het publiek te gast gaat. Zulk een toegang tot het hoofgebouw der gemeente zal wel eenig zijn in wijden omtrek." N.B. Het bochelbruggetje is een grappige benaming van de brug die het Zandpad tot in 1951 verbond met het Oosteinde. Deze brug werd in de tachtiger jaren van de 19de eeuw 'Potsbruchy' genoemd, naar politieagent Tjeerd Alberts Pot die van 1845 tot 1879 ook conciërge van het grietienj/gemeentehuis was en als zodanig in de conciërgewoning woonde. Dat huis werd met de grote verbouwing in 1895 bij het gemeentehuis getrokken.

Familie Tolsma

Op 12 april 1928 hield de gemeenteraad zijn laatste vergadering in dit gebouw. Het werd in 1929 gesloopt. De grond bleef eigendom van de gemeente, maar het recht van opstal werd verkocht aan Pieter Sjoerds Tolsma. Hij was horlogier oftewel uurwerkmaker te St.-Annaparochie. Hij liet hier een winkel en werkplaats bouwen met de woonvertrekken erven. Pieter Tolsma werd in 1888 te Berlikum geboren en trouwde in 1912 met Trijntje Hoekstra. Zij kwam van St.-Jacobiparochie. Het echtpaar verhuisde in september 1913 van Berlikum naar St.-Annaparochie. Het woonde destijds op het

De Van Harenstraat heeft zijn windvaan, Tolsma's winkelhuus antennes (±1980)

Noordeinde (nu: Sieb Brouwer, Stadhoudersweg 4). Hier werden drie zonen geboren: Jarig-Sjoerd, Romke en Auke. Behalve sierraden zoals ringen, kon de consument bij Tolsma ook terecht voor klokken, getuige een advertentie in de Bildtische Courant van 1 maart 1935: "Heden ontvangen de nieuwste modellen Schoorsteenklokken van 't bekende solidemerk Junghans. Prijzen zeer concurrerend. Vakkundige bediening, 5 jaar garantie. Aanbevelend P.S. Tolsma, horloger, St.-Annaparochie."

Zacht tikkende wekkers

Het echtpaar Tolsma verhuisde in maart 1950 naar het oostelijker gelegen Van Harenstraat 21. We zullen hen weldra daar tegenkomen. Jarig-Sjoerd Tolsma verhuisde naar Eindhoven. Romke Tolsma vertrok als waterbouwkundige naar Ede en derde zoon Auke nam de zaak over en werd hoofdbewoner. Het bedrijf stond bekend als 'electro technisch bureau Tolsma', maar in de winkel waren ook andere zaken te koop, getuige een advertentie in De Bildtse Post van 13 oktober 1950: "Kiest eieren voor uw geld! Koopt uw uurwerken bij de horlogemaker. Wij hebben grote verscheidenheid in dames- en heren polshorloges, zakhorloges, wekkers (ook zacht tikkende), schoorsteenmantel-klokken en koekoek-klokken. Alleen in de beste fabriekten. Volledige garantie. Meer service. Vakkundige bediening. Deze voordelen biedt het kopen bij de vakman. Tolsma, Oosteinde 18, St. Annaparochie. Tel. 284 (K 5180)."

Einde bedrijf

Auke Tolsma was in november 1946 getrouwd met Baukje Bonnema. Zij werd geboren in Menaldumadeel. Het echtpaar woonde hier met de tweeling Pieter Sjoerd en Cornelis Marten en dochter Aaltje Trijntje. Sportman Auke Tolsma was elektriciën, maar legde zich ook toe

op het bedenken en installeren van koelssystemen. Tolsma werd in 1961 eigenaar van de grond. In 1962 onderging het pand een verbouwing; er werd een garage gebouwd. Zes jaar later werd het bedrijf gereorganiseerd: de winkelverkoop werd beëindigd, maar het installatiebedrijf werd op dezelfde, alhoewel grotere voet voortgezet. Maar toen het bedrijf geen kans kreeg om zich verder uit te breiden, vertrok in februari 1971 het gezin Tolsma - en daarmee het bedrijf naar De Fjord 37 te Emmeloord en de reparatie werden voortgezet door Piet Ferwerda (Nieuwebildtdijk, St.-Annaparochie) en Sieb Brouwer (eerst: Gideon Boekenooienstraat en later/nu: Stadhoudersweg 4) onder de naam Efbé.

Kantoor

In 1971 vervulde het kantoor van de ABN Bank/Kingma's Bank van pand. Deze bank was sinds 1968 in de Warmoesstraat gevestigd (huisnummer 37). In het najaar van 1985 werd begonnen met het pand van de Algemene Bank Nederland N.V. (in 1991 ABN Amro) danig te verbouwen. Tijdelijk was de bank te vinden op het terrein van De Waai, tegenover het postkantoor aan de Statenweg. De drie employés, Ron Laban, Jan van der Bij en Jolanda Boonstra-Swart heropenen op 7 februari 1986 de deuren. In 2001 werden dezelfde deuren in St.-Anna definitief gesloten en waren de klanten gedwongen naar Stiens te gaan.

In juli 1993 vestigde mr. K.J. Meijer zich te St.-Annaparochie. Hij begon een advocatenkantoor in de Burgemeester Vlaskampstraat. Vier jaar later verplaatste hij zijn kantoor naar Van Harenstraat 124, het oude graanpakhuus. In 2002 vestigde advocaat en procureur Meijer zich aan de Smalle Kant, hier, waar ooit het grietienjhuus stond.

d.zwart@hetbildt.nl

Pand advocatenkantoor Meijer, augustus 2007

Hoeden, hamlappen, postzegels, paraplu's en... de muziektent!

door Douwe Zwart

De foto is in het dorp: "Even kijken naar het vogeltje", maar wij richten onze ogen op het huis uiterst links op de foto, waar later de muziektent van korps Excelsior stond.

Het zwarte huis

In 1807 stond hier een smal, maar lang huis. Het moet toen al een heel oud huis zijn geweest, want het werd bewoond door vele gezinnen, niet na elkaar, maar met elkaar. Slecht onderhouden huizen vervielen destijds in kleine vertrekken die elk bewoond werden door individuen of kleine gezinnen. Het pand kreeg huisnummer 287, maar er waren subnummers: 287a, b, c en d. Het huis was dus verdeeld in vijf kamers, zeg maar woningen. Om nu alle bewoners aan u voor te stellen, gaat ons te ver. We beperken onze wandeling met het schouwen van de huizen (woningen) direct aan de Smalle Kant gelegen. Bewoner van het huis met de zwarte voorgevel in 1811 was Vrouwkje Robberts Hilwerda, sinds december 1807 de weduwe van Albert Andries Krol. Zij werd in 1764 in Surhuizum geboren en was eerder gehuwd geweest aan Foppe Everts Siderius. We zullen haar aan het einde van onze wandeling in december weer tegenkomen wanneer we Van Harenstraat 41 in kaart brengen. In de woningen met de subnummers woonden in de periode tot 1845 behalve een enkele schipper en een schoenmaker, heel veel werklieden en nog meer werkwrouwen, weduwen die het moeilijk hadden om de eindjes aan elkaar te knopen.

Hoedenwinkelkje

Maar in het voorhuis lag de situatie toch een beetje anders, alhoewel daar in 1846 ook een weduwe woonde. We sommen de bewoners van dit voorhuis op: werkmans Willem Ijpes de Kuur (1825); naaister Lijsbert Walinghs Wenselaar (1829-1835); de weduwe Jacob Jans Kuiper (1836); winkelier Johannes Hendriks Krotje (1837); schoenmaker Jippe Sijbes de Jong (1838-1839); werkmans Geert Leenderts Santhuisen (1840); werkmans Michiel Jans de Groot (1841-1844) en Sijbrand van Bachum. De laatstgenoemde was winkelier en verhuisde van Van Harenstraat 11 naar hier in 1845. Hij werd geboren in Stroobos en was getrouwd met Grietje Gerrits Keizer. Zij was eerder gehuwd geweest, met Jan Harmens Wolbrink die een winkel had aan de oostkant van het Noordeinde (nu: Stadhoudersweg). Het echtpaar Van Bachum verhuisde in 1846 naar een winkel aan de brede kant van het Oosteinde (nu: Kruidvat). Dan betrof de weduwe Petrus Johannes Romar het voorhuis.

Zij heette Hillegonda Catharina Schippers en dreef hier een hoedenwinkelje. Zij werd in 1796 te Leeuwarden geboren. Ze verhuisde met haar drie kinderen algauw naar St.-Jacobiparochie. Eigenaar van het lange, smalle huis was Rein Douwes van der Zee, landbouwer en koopman te St.-Annaparochie die het voor 1836 in gedeelten verkocht. De slager Jan Cornelis Krol werd de nieuwe eigenaar van het voorhuis, maar hij woonde hier niet.

Vleeshouwerij Krol

Het is ons onduidelijk wie destijds het pand bewoonde. In de wirwar van bewonersnamen kunnen wij de contouren van het bos zien, maar we zien geen individuele bomen. Pas in 1859 hebben we weer beet: Jan Cornelis Krol was behalve de eigenaar toen ook de bewoner. Hij was vleeshouwer van beroep en getrouwd met Aafke Bonnes Swegstra. Hij was een St.-Annabuurtster, zij kwam van Wollega. Het echtpaar kreeg een kind, Baukje, maar er waren meer bewoners, commensalen! Er woonden een beampte ter secretarie, een rijkscommies, een hulponderwijzer en een horlogemaker. Zijn komst werd in de Bildtsche Courant van 19 mei 1873 als volgt aangekondigd: "Rienk D. Groenhout heeft zich ten huize van J. Krol te St. Anna Parochie gevestigd als klok- en horlogiemaker." Hij kwam van Dronrijp.

Hulppostkantoor

Ook horlogemaker J.A. de Looze, een zoon van de apotheker te St.-Annaparochie, lag er in de kost. Hij maakte de grote klok die de buitengevel van café Van Kammen (nu: Tupelo, Van Harenstraat 14) sierde en die op menig oude ansichtkaart nog te bewonderen is. Slager Krol overleed in 1882. Moeder en dochter bleven hier wonen. Nu de slagerij passé was en A. Bouma "thans finaal aangesteld tot briefengarder", werd het hulppostkantoor verplaatst naar het perceel van de weduwe J. Krol, naast het gemeentehuis, zo berichtte de Bildtsche Courant van 20 juli 1885. Reeds een jaar later werd het postkantoor weer verplaatst. We zullen vreemdgenoege tijdens onze wandeling nog eens een postkantoor passeren. Moeder Aafke overleed in maart 1899 en dochter Baukje bleef hier ongehuwd wonen, maar niet lang.

Na de afbraak van het gemeentehuis wordt de Smalle Kant breder (± 1949).

Onbewoonbaar verklaard

Het gemeentebestuur liet zijn oog vallen op het naargeestige huis met de donkere voorgevel. Het kocht in oktober 1907 enkele achterliggende woningen (kamers, lees: krotten) en verklaarde het voorhuis in oktober 1911 onbewoonbaar. Het pand werd omschreven als een vochtig huis, er was geen regenbak en het dak was slecht onderhouden. De laatste bewoonster was Grietje Eiberts de Wind, de weduwe Michiel Slijt. Zij stierf hier op 9 februari 1914. Wat er daarna gebeurde, blijkt uit een passage van een kostelijk ingezonden stuk

van 'n Bildtker die beter Bildtsch praatte kin als schrieve' over de mogelijke uitbreiding van het gemeentehuis in de Bildtsche Courant van 11 december 1925: "Gien denken an, most us begriep, voor enkele jaren hê ze dat huus van Krol d'r naast onbewoonbaar verklaard, der hê ommers voor schandaal weet hoe lang planken voor zitten, en later hê ze die hele boel, dat der achter ok kocht, en dat is allegaar gebeurd met de bedoeling om te vertimmeren en nou dochtste dat die hele beweging voor niks weze zou, renteverlies en alles, bist mall!" N.B. De Bildtker in kwestie bleek later Tjeerd Pieters Schat te zijn.

Het miserabel malle gat

Onderwijl had het gemeentebestuur dus ook het dichtgespijkerde voorhuis gekocht en dat werd voor 1922 afgebroken. Drie jaar later, toen het bestuur van fanfarekorps Excelsior aan B. en W. vroeg of de muziektent op de open plaats mocht staan, kregen de muzikanten groen licht. Op 21 augustus 1925 gaf Excelsior o.l.v. van dirigent Jan Schottmann hier aan de Smalle Kant de eerste uitvoering. Dit vrijdagavondconcert was geen succes want "de z.g. rijpere jeugd, jonge mensen van 16 tot 20 jaar gedroegen zich zoo onbetamelijk door vlak bij de tent een heidensch kabaal te maken, dat de muzikanten er een stokje voor staken en onder protest met hun instrumenten de muziektent verlieten. Dat de daad der muzikanten deze jongelui tot leering strekke!", zo hoopte de Bildtsche Courant. De muziektent die daarvoor ook op de hoek van het weiland Davelaar had gestaan (nu: Stadhoudersweg 1), verhuisde in 1928 met het gemeentepersoneel in oostelijke richting naar een plaats direct ten oosten van het nieuwe, het huidige gemeentehuis. Ondanks de vrolijke noten van Excelsior, betitelde Marcus Velkers, logementshouder, maar in de hoedanigheid van gemeenteraadslid, in december 1925 het perceel ten oosten van het gemeentehuis als "het thans miserabel malle gat".

Schoenmaker Hospes

Toen besloten werd dat het nieuwe gemeentehuis aan de oostkant van het dorp zou verrijzen, werd aan bouwmeester A. Oosterbaan te St.-Annaparochie vergunning verleend voor het bouwen van een winkelhuis voor Roelof Hospes op de plek waar eens het naargeestige huis stond. Roelof Hospes verhuisde in juni 1929 van Van Harenstraat 11 (nu het westelijke gedeelte van Bentex) naar hier. Hij was

schoenmaker en verkocht schoenen, beurzen, tassen, riemen en dergelijke die tentoongesteld werden onder een glazen toonbank, getuige een advertentie van april 1930: "R. Hospes, schoenhandel St. Anna Par. Uw adres voor prima schoenwerk. Wij leveren U thans Zwarte Heeren Molières vanaf f 5,75, Bruin vanaf f 5,95. Ook in Dames- en Kinderschoenen zeer voordelige prijzen. Eerste kwaliteit! Ploegschoenen zonder naad voor slechts f 6,85. Zie etalage. Beleeft aanbevelend." Reimer Brouwer en Marten Faber werkten als schoenmakersknecht bij Hospes.

Lederwaren

Roelof Hospes werd geboren in 1876 te Wollega. Hij was gescheiden van tafel en bed en woonde hier met zijn zoon Reitze die in 1941 naar Hoorn vertrok. De ongehuwde huishoudster Jetske Agema trok in september 1943 erbij in. Hospes overleed in januari 1959. Zoon Reitze, ondertussen belastingambtenaar te Enschede en later te Alkmaar, werd eigenaar van het huis en de tuin. Jetske Agema was nu de hoofdbewoonster en tevens winkelierster, zoals blijkt uit een advertentie in De Bildtse Post van 20 november 1964: "U vindt bij ons een keur van St. Nicolaasgeschenken, als: tassen, portemonnaies, portefeuilles, reissecessaires, actetassen, documentenmappen, rijbewijs-etuis, sleutel-etuis, scheer-etuis, manicures, toiletessen, overhemd-etuis, breittassen, bril-etuis, broekriemen, school-etuis, enz. enz. Weer voorradig: rieten boodschapmanden à f 2,75. Tevens pracht sortering parapluies. Wij geven ringzegels. J. Agema, v.h. Hospes lederwaren, Van Harenstraat 5 - Telefoon 615, St. Annaparochie."

Van Diepen

Jetske Agema verhuisde in juli 1971 naar Van Loonstraat 1. Albertha Hendrika Kremer werd de nieuwe bewoonster. Zij was weduwe van Cornelius Jan (Kees) van Diepen, winkelier aan de overkant van de Van Harenstraat (nr. 28, nu: Fixet) en moeder van Sijtske van Diepen die mee verhuisde. In januari 1974 vertrok de moeder naar De Vlaswiek. Dochter Sijtske van Diepen (geboren in 1924 te Menaldum) stond te boek als coupeuse en heeft hier tot december 2006 gewoond. De etalage heeft tot april 2000 nog dienst gedaan als uitstalruimte voor artikelen van de Wereldwinkel die later een eigen pand betrok aan de Warmoesstraat. Thans is Alex Wetting de nieuwe eigenaar en reeds druk aan het klussen.

d.zwart@hetbildt.nl

Ten oosten van het oude gemeentehuis staat de muziektent van het korps Excelsior (1926).

Een deftig huis, waar ooit het hulpkantoor der posterijen was

Wandeling 4
Van Harenstraat 11

Wij zijn gaan wandelen. We wandelen in afstand en tijd langs de smalle kant van de Van Harenstraat te St.-Annaparochie.

We zullen de komende weken Van Harenstraat nummer 3 tot en met Van Harenstraat nummer 41 passeren en kennismaken met de bewoners.

door Douwe Zwart

Ten oosten van het witte huis zien we de woning (met kelderraampjes) van kleermaker Wiebren de Jong

Waar nu de zaak Bentex staat, stonden vroeger twee huizen. In 1964 was in het westelijke pand de winkel annex woonhuis van Jacob (Jaap) Kampen en in het oostelijke vonden we destijds Dirk Bil en met de invoering van de adressen dat jaar, stond het westelijke huis bekend onder de noemer Van Harenstraat 11 en daarom wandelen we deze week langs Van Harenstraat 11.

In 1804 kocht Waling Jarigs Wenselaar dit huis met erf van Gerardus Hommema, een chirurgijn die aan de brede kant van het Oosteinde woonde (ooit: Van Harenstraat 28). Wenselaar betaalde er f 1.000,- voor. Hij heeft niet lang van zijn nieuwoorkoop kunnen genieten. In 1808 woonde zijn weduwe hier. Zij heette Tjitske Aarts en verkocht het huis een jaar later voor f 960,- aan Pieter Coenraads, haar buurman aan de oostkant. In de Leeuwarder Courant werd het pand omschreven als "een hechte, deftige en wel ter nering staande huizinge met voorhuis, voorkamer, middel- en agterkamer en erf, met vuurhok, bleek, bak enzovoorts, thans door de weduwe Waling Jarigs Wenselaar als eigenaarsse cum sociis bewoond en met succes winkelnearing doende."

Een vrouw met geld

Koper Pieter Coenraads verhuurde het aan Enne Klazen Krotte. Deze Enne werd in 1784 in St.-Anna geboren, was in 1811 werkman van beroep en getrouwd met Wijtske Arjens Aartsma, een koopmansdochter. Zij had geld en kocht het huis, maar het eigendom werd in 1814 reeds overgedragen aan Renske Arjens. Het gezin Krotte verhuisde naar een pand aan de brede kant (ooit: Van Harenstraat 68, nu: Mitra en de ruimte tussen Mitra en Modena). Dat eigen huis zou op 23 januari 1821 afbranden en naar aanleiding van die verwoesting zou de Bildtse brandweer worden opgericht.

Familie De Grijs

Renske Arjens was de vrouw van Jan Alberts de Grijs. Zij woonden hier niet. Jan was gardenier en zijn gezin woonde ergens aan de smalle kant van het Zuideinde (nu: westzijde van de Warmoesstraat. Ja, tot de demping van de Zuidervaart in 1861 was ook het Zuideinde verdeeld in een brede en een smalle kant). Een zoon van Renske en Jan, Arjen Jans de Grijs woonde hier in 1825 op de plek van Van Harenstraat 11. Hij was ook gardenier en getrouwd met Doetje Sjoerds Schaaft die afkomstig was van Bellingwolde, provincie Groningen. Voor 1829 was het gezin van Arjen reeds verhuisd, want toen was zijn moeder Renske Arjens de bewoonster. Zij dreef hier een winkel. Haar man was in 1812 overleden en kennelijk hebben moeder en zoon van woning geruimd (weduwen met geld werden destijds vaak winkelierster). Eigenares Renske Jans hertrouwde echter in 1834 met 'koeiedokter' Cornelis Klazen de Jong, die hier in St.-Anna de kost verdiende als ongediplomeerde veearts. Het echtpaar kocht vier jaar later het pand waar nu het café 't Wapen van 't Bildt staat en verhuisde daar naar toe. Een andere zoon van Renske, Albert Jans de Grijs, opende daar in 1842 een café. Maar dit terzijde, we gaan snel terug naar de Smalle Kant.

Verkoop in 1850

De Jong ging dus en Hillegonda Catharina Schippers, de weduwe Romar kwam. Haar zijn ze eerder tegengekomen als bewoonster

van het huis Van Harenstraat 5. In 1842 overleed de net genoemde Cornelis Klazen de Jong en omdat Renske Jans nog steeds eigenares was van dit huis, verhuisde ze weer naar de Smalle Kant. De weduwe stierf hier op 9 oktober 1850 "voormiddags 1 uur". De erfgenamen verkochten "een huizinge gekwoteerd no. 285 met erve, bleek, tuintje en daarop staand huisje te Sint Annaparochie" voor f 1.414,- aan Teunis Sijdses Crap. In 1850 woonde in het genoemde huisje Willem Annes Tanja. Hij was schipper en de trotse bezitter van een snikschip genaamd Zeldenrust, groot acht ton. Het hoe wie wat waar en waarom van de overige bewoners van het "daarop staand huisje" laten we hier achterwege.

Familie Krap

Op 12 mei ("ouwe maai") 1851 verhuisde een zoon van koper Crap, van zijn ouderlijk huis (nu: Van Harenstraat 27, drukkerij Hoekstra) naar hier. Hij heette Anne Teunis Krap. Hij werd geboren in 1816 in St.-Anna en was in 1843 getrouwd met Tietje Jaspers Keizer. Hovenier Krap werd vader van zeven kinderen en hij overleed in 1873 hier in dit huis waar toen nog een hek voor stond.

De kinderen vlogen uit (een overleed) en in 1878 verhuisde de weduwe naar elders in St.-Annaparochie. Toen werd Jan Winters huurder. Deze te Gorredijk geboren gemeentearchitect woonde hier met zijn vrouw Hittje IJnzes Landmeter. Zij kwam van Appelscha. Winters zou tot 1911 architect blijven, maar zo lang woonde hij hier niet. Nee, het gezin Winters verhuisde in 1880 naar het Zandpad (nu: Wassenberghstraat).

Klokkenmaker

Elke de Haan was de volgende huurder. Hij was klok- en horlogemaker en werd geboren te Sneek. Hij en zijn vrouw Jantje Jans van der Vlugt (kwam van Drachten) hebben hier slechts tijdelijk gewoond. Deze De Haan uitte in een advertentie in de Bildtse Courant van 17 februari 1881 "zijn bevreemding over het feit dat een persoon uit Leeuwarden moest komen om een klokje in 't gemeentehuis op te hangen!" Tja, dat had De Haan ook wel kunnen doen...

Dan zijn wij tot en met 1883 geen huurders tegengekomen - wie weet heeft het huis leeg gestaan - maar in 1884 was Lieuwe Tjeerds Wiersma de bewoner. Hij was een zoon van landbouwer Tjeerd Lieuwes Wiersma die we al eerder zijn tegengekomen als huurder van Van Harenstraat 5. Deze doopsgezinde koopman (laten we zeggen: winkelier) was getrouwd met Sjoerdje Beerts Wassenaar. Zij kregen hier twee dochters: Trijntje en Grietje. Het gezin verhuisde in 1893 naar een oostelijker gelegen pand aan de Smalle Kant

(later Van Harenstraat 23 en 25). We zullen Lieuwe Wiersma daar weer tegenkomen. Ook van 1893 tot 1896 zijn ons geen bewoners bekend.

maar voor 1904) naar een huis hier tegenover gelegen: Van Harenstraat 24 (nu: Zandringa).

Burgemeester Hesselink

Na de secretaris kwam de burgemeester hier wonen. Deddo Hesselink heeft, voordat hij aan de Westerdijk (nu: Statenweg) een villa liet bouwen, op diverse plekken in het Bildt gewoond - ook in Vrouwenparochie - maar dus ook in het huis dat wij hier nu behandelen. Hij is de langzittende burgemeester van het Bildt (1896-1930). Hesselink was ongehuwd, maar Trijntje van Schepen was zijn vaste huishoudster. Zij heeft hier niet lang geboend, want in 1905 verhuisde kleermaker Wiebren de Jong van een oostelijker gelegen pand (Van Harenstraat 23 en 25) naar hier. Waarom? Hij had dit pand gekocht van goudsmid en uurwerkmaker Klaas Feersma voor de lieve som van f 3.000,-.

Postkantoor

Kleermaker De Jong werd in 1874 geboren te Workum en hij was gehuwd aan Jantje Hospes die ook in 1874 geboren werd maar dan in Wolvage. Zij kregen zes kinderen waarvan drie op jonge leeftijd overleden. Hier woonden door de jaren heen veel mensen bij in: een broer, onderwijzersessen, kleermakersknechten, een huishoudster, een dienstbode. Maar er was nog meer gaande in dit huis. Dit blijkt uit een advertentie in de Bildtse Courant van 18 november 1908: "Met 1 januari 1909 wordt het hulpkantoor der posterijen te St. Anna-Parochie naar de Smallekant verplaatst ten huize van kleermaker W. de Jong."

Brievengaarder was destijds Klaas Visser, die deze taak vijf jaar heeft waargenomen. In 1912 zat zijn tijdelijke baan als brievengaarder erop, omdat het nieuwe (nu alweer vele lange jaren geleden afgebroken) postkantoor bij de Westerbrug werd geopend. Visser werd weer - net als daarvoor - brievenbesteller. N.B. Een zoon van de brievengaarder, Jan-Bernardus Visser, zullen we over twee weken begroeten.

Barbier Miedema

Wiebren de Jong liet het huis in 1910 vertimmeren. Het gezin De Jong verhuisde op 11 mei 1922 naar Leeuwarden. Bewoners werden toen Tjerk de Vries, een te Holwerd geboren arbeider bij de Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij en zijn vrouw Hiltje Andringa en dochter Trijntje. Albert Miedema woonde er bij in en oefende hier het kappersvak uit, alvorens hij trouwde en op 12 mei 1923 verhuisde naar het Zuideinde (nu: kapsalon D. Groen, Warmoesstraat 3).

Toen had ook het gezin van Tjerk de Vries al een ander huis gevonden en zie: kleermaker Wiebren de Jong kwam met de dochters Teetske en Sietsche weer terug in het oude nest (moeder Jantje Hospes werd in Zuidlaren verpleegd). De Jong overleed hier in november 1925. De twee dochters bleven hier wonen, de ene was 21 jaar, de andere 14. Een oom van hen, Roelof Hospes werd in februari 1926 de nieuwe hoofdbewoner. Hij was van tafel en bed gescheiden en bracht zijn zoon Reitze mee. Hij was hier schoenmaker.

De erven Wiebren de Jong verkochten het huis in 1928 aan Sijbe de Jong die ondanks de achternaam niet verwant was. De koopsom bedroeg f 3.600,-. De gezusters Teetske en Sietsche vonden in 1928 elders

een woonplek. Roelof Hospes liet in 1929 op de open plek naast het oude gemeentehuis een nieuw pand bouwen en hij verhuisde met zoon Reitze in juni 1929 daar naar toe (zie: Wandeling 2).

Viswinkel

Sijbe Klazes de Jong, koopman te Hijum maar geboren in 1880 te St.-Jacobiparochie, verhuisde met vrouw Sijke Riemersma (kwam van Vrouwenparochie) en de kinderen Klaas, Sijp, Klaske en Wijbe naar dit huis. Hij begon hier een viswinkel en werd gekscherend Sijbe stokvis genoemd. In april 1937 werd in een advertentie in de Leeuwarder Courant "ten verzoeken van den eigenaar Sybe Kl. de Jong, wegens ziekteomstandigheden de winkelhuizinge, waarin vischhandel, met achtergelegen grond aan de Smalle Kant te Sint Anna Parochie, groot 3 are en 45 centiare" te koop aangeboden. Maar een koper meldde zich niet, een huurder echter wel. Cornelis Krotte verplaatste zijn vishandel van de Oudebildtdijk naar de Smalle Kant.

Op zaterdag 8 mei 1937 werd de viswinkel en -bakkerij geopend. Cornelis Jelles Krotte werd in 1889 te St.-Jacobiparochie geboren en was getrouwd met Jacoba van der Werf. Zij woonden hier met hun dochter Aafke en met Jelle, Klaas en Gerrit, kinderen uit het eerste huwelijk van Krotte. In oktober 1946 verhuisde het gezin Krotte naar het Zuideinde (ooit: Warmoesstraat 21) en was de vishandel aan de Smalle Kant voltooid verleden tijd. Een paar maanden eerder was het pand al in andere handen overgegaan. Sijbe de Jong te Cornjum verkocht het aan fotograaf Jacob Kampen voor precies drie mille.

Fotografie

Jacob (Jaap) Kampen zag in 1903 in St.-Jacobiparochie het levenslicht en was getrouwd met Akke Jetske van der Veen. Zij kwam van Hilburg. Het echtpaar kreeg twee zonen: Pieter en Auke. Oorspronkelijk was Jacob Kampen chauffeur op de petroleumauto van Marten Kok aan de Kade (nu: nr.7, Johannes Bijlsma), maar hij legde zich later toe op fotografie. In De Bildtse Post van 1952 werd twee maal geadverteerd: "Fotonieuws! Met het doel, de fotografie te populariseren, zijn wij door onze bond in de gelegenheid gesteld enige Venaret Jr camera's van ± f 35,- aan te bieden voor slechts f 15,- per stuk. Doe nu Uw voordeel voor het te laat is. Fotohandel J. Kampen, St. Annaparochie. Telef. 214." En: "Een goede foto in een aardig lijstje is steeds 'n welkom geschenk! Foto's genomen vóór 29 November, kunnen nog voor St. Nicolaas klaar. Fotohandel J. Kampen, St. Annapar."

Rooilijn aangepast

In 1967 zag het gemeentebestuur kans om de rooilijn van de Smalle Kant tussen Wassenberghstraat en Van Loonstraat verder aan te passen. De gemeente kocht de cafetaria (Van Harenstraat 9) en het pand van Kampen (Van Harenstraat 11). Het gezin Kampen verhuisde van 11 naar 9 (zie vorige Wandeling). Van Harenstraat 11 werd vervolgens door de gemeente verkocht aan Dirk Pieters Bil (eigenaar van Van Harenstraat 13) onder voorwaarde dat de koper de voorgevel aan de rooilijn aanpaste. Dat gebeurde en Bil voegde het pand in 1968 samen met Van Harenstraat 13, zoals we volgende week zullen zien. Thans is het het westelijke gedeelte van textielzaak Bentex.

d.zwart@hetbildt.nl

Situatie in augustus 2007

Wandeling 5 Van Harenstraat 13

Wij zijn gaan wandelen. We wandelen in afstand en tijd langs de smalle kant van de Van Harenstraat te St.-Annaparochie.

We zullen de komende weken Van Harenstraat nummer 3 tot en met Van Harenstraat nummer 41 passeren en kennismaken met de bewoners.

Door Douwe Zwart

Het grote winkelhuis van stoffeerdij H.P. van der Meer.

Over de Oostervaart zien we 'Harmsens bruchy' liggen. (± 1935)

Hier stond ooit de vermaarde bierbrouwerij De Zwaan

We weten sinds vorige week dat op de plek waar heden ten dage Bentex staat, vroeger twee huizen stonden. We wandelen deze week langs het oostelijke huis: Van Harenstraat 13.

In 1804 was de weduwe Taeke Roelofs eigenaar van dit pand. Haar man moet brouwer zijn geweest, want het pand was van oorsprong een bierbrouwerij. Hoe de overgang is gegaan, weten we niet, maar in 1809 is Pieter Coenraads eigenaar en bewoner van dit pand. Hij staat in de 'liste des habitants de la commune de St.-Annaparochie' (ja Nederland was destijds ingelijfd bij Frankrijk) in 1811 als 'brasseur' te boek. Dat is Frans voor brouwer en hij liet zich met de naamsaanneming in datzelfde jaar dan ook inschrijven als Pieter Coenraads Brouwer.

'Súprúkken'

Volgens een opgaf van het grietienbestuur aan de prefect te Leeuwarden was er te St.-Annaparochie in 1812 een bierbrouwerij en daar werd 19 à 29 ton bier per kwartaal geproduceerd. In de Friesche Volksalmanak van 1884 schreef Johan Winkler over het Bildtse bier van weleer onder meer: "Het dun maar welsmakend en lavend Bildtbier werd vooral in den oogsttijd veel gedronken en in tonnetjes en groote kruiken - suupkruken - door de boeren medegenomen naar het veld. Voor weinige jaren [schreef Winkler in 1884 - DZ] was er nog een kleine brouwerij te St.-Jacobiparochie in de bureu. Dat zal wel de laatste Friesche bierbrouwerij geweest zijn." Ook in de Warmoesstraat, ten noorden van de huidige Rabobank, waar het trottoir zo breed is, stond tot 1800 ook nog een brouwerij.

De Zwaan

Rond 1817 was de brouwerij in gebruik bij de 32 jaar oude Dirk Okkes de Pet, maar de zaak ging spoedig over in de handen van Job Jans Andringa en zijn vrouw Tjitske Dirks Pierson. Zij waren boer en boerin en verhuurden de brouwerij aan Johannes Sjoerds de Bildt, boerenzoon uit de Zuidhoek van St.-Anna. In 1824 werd de zaak als volgt omschreven: "een groote, hechte en velbetimmerde huizinge, no. 284, met ruime en sterke schuur, koe en paardestalling enzovoorts waarin vanouds vermaarde Bierbrouwerij De Zwaan nog met succes wordt geëxerceerd, met hoovinge en tuin, benevens een groote vijver en velder gebouwen en aanbehooren, alles door deszelfs stand en inrigting bijzonder tot deze affaire geschikt."

Job en Tjitske verkochten in 1829 de bierbrouwerij voor f2.421,- en een tuin groot 22 roeden, 96 ellen en 48 palmen voor f253,- aan huurder Johannes Sjoerds de Bildt. De Bildt verkocht de hele handel een jaar later aan Jan Sijmens Monsma. Uit de koopbrief van 25 augustus 1830 destilleren wij dat Monsma voor huis, brouwerij met het stuk tuingrond en alle vaste en losse brouwersgereedschappen f3.200,- neertelde.

Jan Sijmens Monsma

Jan Sijmens Monsma, de vader van de grootvader van mijn grootvader aan moeders kant, werd geboren in 1795 in Holwerd. Hij huwde Antje Jans Brolsma in 1815 te Hallum. De vrouw overleed hier op 20 juni 1831, 's avonds halfelf. Monsma hertrouwde met Antje Arjens Wassenaar. De brouwerij werd ontmanteld. Monsma werd voerman en dreef hier een cichoreidrogerij. Op 23 januari 1839, 's morgens tien uur overleed de voormalige bierbrouwer. Nog datzelfde jaar verkochten de erfgenamen "een groote huizinge en schuur no. 284 waarin laatst een cichoreidrogerij is uitgeoefend, met twee eesten, stalling voor vier paarden en vier koeien en ruime steeg ten oosten, hof, tuin en eigen vijver, groot 31,6 are, benevens een tuin daarnaast, groot 20,9 are." Hierop werd geboden f1.337,- en f249,-. Koper was Roelof Hessels Hommema.

N.B. De "ruime steeg ten oosten" is nu de westelijke helft van de Van Loonstraat.

'Donderdraken'

Hommema liet het oude huis en de voormalige bierbrouwerij wegbreken en stichtte een groot herenhuis en een grutterij. Hij wilde het dak van de "eest tot droging der boekweit" met riet bedekken, maar Gedeputeerde Staten van Friesland oordeelden die dakbedekking binnen de bebouwde kom als te brandgevaarlijk. Roelof Hessels Hommema werd geboren in 1791 te Finkum. Hij was getrouwd met Trijntje Willems Wassenaar. Hommema was eerst boer aan de Langhuisterweg (nummer 44) voordat hij grutter aan de Smalle Kant werd, maar hij was bovenal instrumenten bou wer. Hij is bekend geworden en heeft roem vergaard als sterrenkundige. Hij vervaardigde telescopen, brillen en andere natuurkundige en sterrenkundige instrumenten. Hij was tijdens donderbuien in de weer met het oplaten van vliegers om proeven te nemen, om achter de ware aard van de elektrische ontladingen te komen. De Bildtkers spraken destijds van 'donderdraken'. Kortom: de man was natuurkundige. Hommema overleed in januari 1854.

De erven Hommema verkochten grutterij met woonhuis, schuur, stalling, grond, erf, boomgaard en vijver aan Eelco Foppo van den Bosch voor f9.024,-, in die tijd een enorm bedrag. Voorts werden verkocht "drie paarden, drie koeien, overdekte wagen, chais, boldervagen, wannolen et cetera, meubelen, natuur- en gezigtkundige werktuigen als twee electricermachines, telescopen en kijkers, timmer- en horlogiemakersgereedschappen."

Eelco Foppo van den Bosch

Eelco Foppo van den Bosch was rijksveearts tweede klas en werd in november 1846 door het provinciaal bestuur van Friesland overgeplaatst van Akkrum naar St.-Annaparochie. De in 1822 te Utrecht geboren Van den Bosch trouwde hier in 1848 met Popkje Nicolai, een dochter van schoolmeester ter Taeke Atzes Nicolai. De veearts was familie van de vorige eigenaar, want zoon en mede-erfgenaam Arjen Roelofs Hommema

was getrouwd met Agne ta Maria Nicolai, een zuster van me vrouw Van den Bosch. Het gezin Van den Bosch verhuisde in 1855 van het oostelijkste pand aan de Smalle Kant (nu: parkeerterrein en bankjes ten westen van de Beuckelaerstraat) naar hier. Eelco Foppo nam de grutterij dus over, maar de zaak verliep en ging failliet. Door de schulden zat hij als 'gijzelaar' vast te Leeuwarden, aldus de Leeuwarder Courant. Na zijn invrijheidstelling heeft het gezin nog een poosje aan de Westerdijk (nu: Statenweg) gewoond en in november 1860 vertrok het naar Transvaal, Lady Smith, Zuid-Afrika.

Wijger Harmens

In dat jaar kocht Wijger Heins Harmens het huis en aanbehoren. Hij werd in 1831 in Medemblik geboren en was getrouwd met Tietje Reitsma, geboren te Oudkerk. Zij kregen twee dochters, genaamd Teetje en Rigdje. Wijger Harmens Hzn. was rustend veehouder. Hij had in augustus 1852 de boerderij ten zuidwesten van de toenmalige dorpsgrens van St.-Anna gekocht (nu: Sonnewaaie), maar hij was geen 'túkke' boer en het gezin verliet de plaats. Harmens verhuurde vanaf toen de boerderij aan Sippe Hanzes Westra die later op de hoek ging wonen waar ooit die andere St.-Annabuurtster bierbrouwerij stond (zie hierboven).

Wieger Harmens ging dus rentenieren. De bevolking van St.-Anna verbond zijn achternaam aan de brug over de Oos ter vaart ter hoogte van het pad ten oosten van het renteniershuis (nu: Van Loonstraat), maar de St.-Annabuurtsters spraken van Harmens en niet van Harmens. Het was dus Harmensens bruggetje. Na vele verbouwingen aan het huis c.a. overleed Wijger Heins Harmens in april 1889. De dochters waren reeds eerder verhuisd naar Scheveningen en Hoorn en moeder Tietje (roepnaam Tit) bleef hier wonen tot dat ook zij op 26 november 1911 hier de laatste adem uithies. De Bildtsche Courant meldde in maart 1912 dat "vanwege de verkoop der eigendommen van wijnen mevrouw Hamsen-Reitsma te St. Anna-Parochie de heerenhuizinge aan de Smallekant met wagenhuis, stal en reed en gedeelte tuin groot 10,4 are" was gekocht door Gerben S. Dijkstra voor f3.905,-. In april dat

jaar verkocht deze Dijkstra alles onderhands aan Johannes Wijbrens Feenstra te St.-Annaparochie.

Abnormaal ontwikkeld been

Feenstra was meesterkleermaker aan het Noordeinde (nu: Geb en Sieb Brouwer, Stadhoudersweg 4) en werd geboren in 1865 te St.-Jacobiparochie. Hij trouwde met Grietje Bernardus Woudstra. Zij kwam van Ternaard. Het echtpaar bleef kinderloos. De klerenzaak van Feenstra opende in oktober 1912. Even eerder berichtte de Bildtsche Courant het volgende: "De heer Joh. F. kleermaker alhier, die wegens z'n abnormaal ontwikkeld been een kruik gebruikt, zou hedenmiddag even per fiets een boodschap doen. Hij had daarbij het ongeluk te vallen en zodanig terecht te komen, dat z'n zieke been vlak beneden de knie brak. Geneeskundige hulp werd ingeroepen, en het been is thans gezet." Het echtpaar Feenstra was dus kinderloos. Niet Antje Klazes Visser woonde er bij in. Zij verhuisde in mei 1921 naar Ameland. In mei 1923 kwam Trijntje Douwes Klok, de weduwe Wigle Hanzes Westra erbij in wonen. Zij kwam van een oostelijker gelegen huis (Van Harenstraat 21). In november 1926 verhuisden Johannes Feenstra en zijn vrouw ook naar Ameland. De weduwe Westra bleef tot haar dood in februari 1927 in de logeervertrekken wonen. Van mei 1927 tot mei 1929 had ook Grietje Johannes Post, de weduwe Tjep ke Pieters de Haan hier haar domicilie. Het voorhuis werd echter verhuurd aan de in 1887 te Oenkerk geboren Eeltje Bruinsma. Hij begon hier een winkel in manufacturen. Lang heeft dat niet geduurd. Hij verhuisde met vrouw en koters op 12 mei 1928 naar de Slotmakersstraat 6 te Leeuwarden.

H.P. van der Meer

Ondertussen was het huis verkocht aan Minne Sipma en consorten, die het in 1928 verkochten aan ene Hendrik Pieter van der Meer, manufacturierbediende te Makkum. Hij werd in 1902 in Heerenveen geboren en streek in mei 1929 met zijn vrouw Jeltje Beuwala vanuit Murmerwoude aan de Smalle Kant neer. Zij kregen hier vijf kinderen: Aaltje (zeer jong overleden),

Sije, Aaltje en Jan Hendrik Tjeerd en Hendrik Tjeerd. H.P. van der Meer stond met Adolf Hoekstra Dzn. en J.A. Hoogland in 1936 aan de wieg van de "Vereniging van winkeliers en industriëlen middenstand te St. Annaparochie" die op 2 december dat jaar voor het eerst een georganiseerde intocht van St.-Nicolaas regelde. De aangesloten winkeliers werden door de goedheiligman bezocht: Sinterklaas op de Smalle Kant!

Tijdens de voorlaatste Wandeling hebben wij gezien hoe slager Klaas B. Kuik in februari 1937 naar Leeuwarden verhuisde. In 1938 keerde hij naar St.-Anna terug. Hij huurde een huis, garage en tuin waar hij woonde en slachtte. Dit alles stond en lag ten noorden van het pand dat wij hier behandelen. In 1939 werd dit onroerendgoed verkocht. Met de finale verkoping, nadat het bod tachtig maal verhoogd was, werd H.P. van der Meer koper voor f1.281,-. Dit zou later begruimte bij de winkel van Bil worden. De bewoners van dit huis na 1900 waren Trijntje van der Wal (tot mei 1925), Minne R. Sipma (tot november 1934), Bernardus Visser (tot mei 1938) en Klaas B. Kuik (tot april 1958).

Familie Bil

In december 1957 verkocht Van der Meer de twee huizen plus erf aan Dirk Pieters Bil, manufacturier te Oudebildtzijl. Hij werd in 1915 te St.-Jacobiparochie geboren en trouwde met Pietje Halma. Het echtpaar kreeg negen kinderen: Hiltje, Jeltje, Pieter Reinder, Rinske, Neeltje, Jacob Willem, Reinder Dirk, Trijntje en Marijke. Het gezin Bil verhuisde van Oudebildtzijl naar de Smal le Kant. Tijdelijk (van december 1966 tot oktober 1967) heeft het in Berlikum gewoond. Het pand werd meer dan eens verbouwd. In 1962, bij de eerste verbouwing werd de verkoopruimte van 30 m2 opgekrikt tot 100 m2. Toen door bemiddeling van het gemeentebestuur de rooilijn van de Smalle Kant werd aangepast en Jacob Kampen een pand naar het westen opschooft, kon Dirk Bil Van Harenstraat 11 erbij kopen. Dat en Van Harenstraat 13 werden in 1968 een perceel. De verkoopruimte bedroeg toen 300 m2. In 1969 stond het kadastraal te boek als een gedeelte winkel met bovenwoning, erf, winkel, erf en bergplaats. Intussen was de manufacturier de textieldetailist geworden; in 1966 nam zoon Pieter Reinder Bil de zaak over en werd tevens hoofdbewoner. Hij werd geboren in 1942 en trouwde met Rienskje (Riny) Wiersma.

Van Bil naar Bentex

In de voormalige keuken van H.P. van der Meer begon zoon Jacob Bil in oktober 1970 een winkeltje, een jeugdboekhandel die hij (naar de band van Dooitze Lodewijk?) Saint Ann noemde. In september 1972 verhuisde de boekhandel naar De Weerd te Leeuwarden (de zeer succesvolle jeans-sjop Jop; genoemd naar Job Wassenaar, de schoonvaders vader?). De zaak aan de Smalle Kant onderging in 1979 andermaal een grote verbouwing. Tijdelijk leed het bedrijf Bil onderdak in het destijds leegstaande pand Van Harenstraat 12 (nu: InTence). In De Bildtse Post van 9 november 1987 verscheen de volgende advertentie: "Bil heft op. Na een periode van bijna 50 jaar, komt er nu een eind aan Bil mode en textiel in St.-Annaparochie en op het Bildt. Omdat de tijd, het zakendoen en ook de mens verandert, denken wij er goed aan te doen onze koers te verleggen naar een andere richting. Rein, Renske, Karla, Jetske, Tiny, Atty, Nel en Piet en Riny." Het gezin Bil verhuisde naar de Klaas van Zandbergenstraat en na veel zagen en hameren opende op 10 maart 1988 Bentex de nieuwe textielwinkel waar het driemaal zoveel ruimte had als voorheen in het pand Van Harenstraat 12. Rest ons nog de hoofdbewoners van de bovenwoning op te noemen: Titia Sijtsma, Wieger Wagenaar en Bindert Roersma. Thans woont Bastiaan van Maanen hier.

d.zwart@hetbildt.nl

Van Harenstraat 13 in augustus 2007

Groentezaak van Jan-Bernardus Visser wordt in 1967 afgebroken

Door
Douwe Zwart

Groenteman J.B. Visser heeft de zonwering voor het winkelraam laten zakken.

Links ervan de ramen van de woonvertrekken, rechts de van een deur voorziene steeg. (± 1955)

We passeren een pad, een reed. De bierbrouwerij van Monsma was door deze reed bereikbaar. Het pad sloot via Harmsens bruggetje aan op het Oosteinde. Daar was verkeer, eerst paard en wagen, later automobiel met aanhanger. Hier, aan de Smalle Kant, was geen verkeer. Misschien een handkar of een verdwaalde hondenkar. Nee, hier regeerde de benenwagen en wij wandelen verder, op weg naar het einde en wat zien wij? De Van Loonstraat. Hier, op de plek waar nu de straat en het trottoir ligt en een gedeelte van Sieps plate-restaurant staat, stond in 1807 een oud huis dat door veel, heel veel mensen werd bewoond.

Aafke Borger

In 1811 waren dat het gezin van werkmans Marten Jacobs van Gelder en dat van Hendrik Jans Lep, ook werkmans. Rond 1820 was de familie De Jong hier woonachtig: de broers Hendrik en Anne en zuster Fette. Zij was getrouwd met Reinder Jacobs Bosje. Haar broer Hendrik Jurjens de Jong was schipper en eigenaar van (een gedeelte van) het huis. Hendrik was gehuwd met Aafke Jouskes Borger. Zij woonden hier nog in 1825, maar voor 1829 was het echtpaar verhuisd naar de overkant van de Oostervaart (nu: Van Harenstraat 18, Martie's boutique). Dat pand was ook zijn eigendom. In 1832 stierf schipper De Jong. De weduwe hertrouwde een jaar later met Lolke Jans Mulder. In 1842 verhuisden Mulder en zijn vrouw naar de Smalle Kant.

Kuiperij

Ondertussen had Aafke Jouskes Borger, als erfgenaam van haar eerste man, dit huis in de periode 1829-1842 verhuurd aan deurwaarder Aart Jelles de Groot, de weduwe Jan Cornelis de Vries (winkelierster, daarvoor boerin nabij de Pruilhoek, nu: Dijkstra, Middelweg oost 118), werkmans Jan Pieters de Vries, schipper Thomas Sjoerds de Bildt en aan Hilbrand Riewald. De laatstgenoemde was kuiper en verhuisde in 1838 van het Noordeinde (daar waar later constructiebedrijf Kampen was) naar hier. In 1840 verhuisde het gezin Riewald naar het Zuideinde (nu: Warmoesstraat 13). We zullen Hilbrand Riewald op onze wandeling straks nog eens tegenkomen. Zie daar een komen en gaan in het pand met huisnummer 283. En dan te bedenken dat er ook nog een 283b en een 283c waren. Bij elkaar opgeteld woonden daar in dezelfde periode ook nog eens de gezinnen van tien werklieden en werkvrouwen. Lolke Jans Mulder en Aafke Jouskes Borger dreven hier vanaf 1842 een winkel, maar niet lang want in 1848 verhuisden ze andermaal naar de overkant van de Oostervaart (nu: Van Harenstraat 18).

Winkeltje

Toen kwam de weduwe Gerardus Gieles van der Velde hier wonen. Haar man was jeugdonderwijzer geweest en zij woonden in het schoolmeestershuis aan het Zandpad (nu: Wassenberghstraat). Zij verloren daar twee zoonzitten in 1844 en 1846. De schoolmeester overleed zelf in januari 1848 "aan eene zinkingzenuwziekte in de bloei zijns levens, met achterlating van een weduwe met acht onverzorgde kinderen". Hij was slechts 41 jaar oud geworden.

Zijn weduwe, Hendrikje Johannes Sant huizen, verzocht de Koning om enige ondersteuning uit 's Rijks kas (weduwenpensioen bestond nog niet), maar dit verzoek werd afgewezen, evenals een dergelijk aan het grietnijbestuur gericht adres. Ze opende toen een winkeltje, zoals dat destijds gebruikelijk was voor welgestelde weduwen. Op de

Smalle Kant heeft ze niet lang gewoond. Algauw verhuisde ze naar de overkant van de Oostervaart (nu: Mitra slijterij, Van Harenstraat 66). Eigenares Aafke Jouskes Borger bleef het oude huis verhuuren. Het winkeltje was passé. Er woonden achtereenvolgens werkvrouw Douwtje Pieters Haarsma, werkmans Jan Johannes Dijkstra, werkmans Reinder Sijtes Jaarsma en Siebe Bruins Tuinstra. Hij was kleermaker.

Antje Hanzes Westra

In 1853 verkocht Aafke Borger het huis. Koper was Antje Hanzes Westra. Zij werd in 1816 geboren te Menaldum en was sinds 1844 weduwe van Willem Martens Koning, mosterdmolenaar aan de Noorderweg onder St.-Anna. Antje Westra liet het pand gedeeltelijk afbreken en verbouwde het huis. Ook zij had hier een winkel. Ze woonde hier met de kinderen Hans, Marten en Aukje. De jongste zoon overleed in 1852 en zes jaar later de oudste.

In 1866 trouwde dochter Aukje en verhuisde naar Finkum. Op 28 augustus 1874 overleed Antje. De volgende advertentie verscheen in de Bildtsche Courant: "Boelgoed. De notaris Wassenbergh zal op Dingsdag den 15 September 1874, voormiddags 10 uur, ten sterfhuize van de Wed. W. Koning te St. Anna-parochie, tegen contante betaling, verkoopen: meubelen en huusraad, als: een eikenhouten kabinet, secretaire, glazenkast, staartstukklok, Duitsch klokje, spiegel met vergulde lijst, dito met bruine lijst, 3 diverse tafels, stoelen, 2 bedden met toebehoren, kagchel, turfbak, schildertjes, kastje, porcelein, koper, tin, ijzer en aardewerk, matten, linnenrak, tobben, vlasslijp, enz."

"Voorts winkelgoederen en gereedschappen, als: meelkast, toonbank, 2 paren koperen schalen met evenaar en gewigten, maten en trechters, dozen, bussen en flesschen; eenige kruidenierswaren en manufacturen, vegers, bezems, een partij klompen, petroleumstiel, en wat meer te voorschijn zal worden gebracht." Tussen haakjes: bij het inventariseren beheldden de winkelgoederen en de kruidenierswaren meer dan zes beschreven vellen papier. Te veel om hier op te sommen, dus doen we een kleine greep: "Zes bossen klompen, schrobbers, een vat met zout, een bos boenders, een doos met knopen, een doos met zeep, een lap katoen, een lap bont, een lap blauw, een lap broekstof, matten, theegoed."

Huurders

De erven weduwe Koning verhuurden het huis. De van Ternaard afkomstige timmerman Dirk Gjalts Keuning was de eerste huurder. Hij woonde hier tijdelijk vanaf november 1874 met vrouw Elisabeth Jacobs Visser en kinderen. Zij verhuisden algauw naar de nieuw gebouwde timmerwinkel aan het Oost einde (nu: Plaveka, Van Harenstraat 49), waar Keuning zich later ophing. Rijksveearts Jacob Lameris was de volgende huurder. Hij woonde hier met vrouw Hermina Zeilmaker en twee kinderen. Het gezin verhuisde spoedig naar een ander huis in St.-Annaparochie en in oktober 1878 definitief naar Delft. Toen kwam Jarig Johannes Siderius hier wonen. Hij woonde er met zijn zuster Grietje.

'Neringrijke winkel'

In december 1875 verkochten de erven weduwe Koning het huis. Op de provisionele verkoping bood Pieter Jacobs Hoitsma f2.191,-. We citeren de advertentie in de Nieuwe Bildtsche Courant: "Mr. Horatius Albarda, notaris te Leeuwarden, zal op Saterdag 18 December 1875, des namiddags 2 uur, in de herberg van J. Terpstra te St. Anna-parochie, ten verzoeken van den Heer T. Poelstra te Hallum, finaal verkoopen: een hecht Burgerhuis, gequoteerd no. 283, waarin tot voor korten tijd een neringrijke Winkel is gedreven, bevattende 2 Kamers, Keuken en Werkplaats,

voorts Tuin, Bleek, vrije steeg en Erf, aan de smalle zijde te St. Anna-parochie, groot 1 roede, 35 el, in huur bij Dirk Keuning en te aanvaarden 12 mei 1876. Geboden f2.191,-." Het bod werd niet verhoogd.

Goud en zilver

Pieter Jacobs Hoitsma werd geboren in 1838 in Nijehaska. Hij was getrouwd met Geertruida van Diest die van Leeuwarden kwam. Zij kregen een zoon die de vreemde naam Jacob-Jacobus droeg. Hoitsma was goud- en zilversmid en handelde ook in petten en "horologieën". Er woonden ook vaklui bij in. Onder meer horologemakers (een uit Duitsland) en ene Tine Krediet die in de Bildtsche Courant veelvuldig adverteerde met "zomerhoeden, linten, veeren en bloemen." Zij huwde later J. Braak die een sigarenwinkel had aan het Oosteinde en die in 1882 het sigarenmerk Het Wapen van Het Bildt te koop had voor f1,80 per kistje. Slijters raba! Op 12 mei 1876 verhuisde de nieuwe eigenaar van het Zuideinde naar zijn nieuwkoop aan de Smalle Kant. In 1885 overleed hier vrouw Hoitsma. Vader en zoon vertrokken in maart 1887 naar Leeuwarden.

Bliksem!

De "koopmanshuizinge met erf, bleek, tuin en vrije steeg" werd gekocht door Atze Arjens Hommema, olieslager te Birdaard, maar vanaf april 1887 fabrikant en plaaster van bliksemafleiders alhier. Hij was een kleinzoon van de Hommema met de 'donkerdraken' (zie Wandeling 5). Atze Arjens Hommema werd in 1853 geboren in St.-Annaparochie en was getrouwd met Freerkje Jans van Loo. Het echtpaar kreeg drie dochters (een zoon is niet oud geworden). Hommema dreef ook een winkel in onder andere "geëmailleerd, koper, ijzer- en nikkelwaren". Gemeentesecretaris Sipke Brandsma heeft bij de Hommema's tijdelijk ingewoond. De muzikale dochters verhuisden een voor een naar Amsterdam.

Vanaf november 1919 woonde Antje Johannes Hoogland (geboren te Schingen in 1860) hier bij in. Zij was toen met gescheiden van tafel en bed met Jelle Annes Wiersma, landbouwer in de Zuidhoek van St.-Anna (nu: Anne Faber, Langhuisterweg 9). Hommema en echtgenote verhuisden in juni 1920 naar de Vredeman de Vriesstraat te Leeuwarden.

Antje Hoog land kocht het huis en bleef hier wonen. Bij haar in woonde de vier jaar oudere Antje Bouma, geboren te St.-Annaparochie. In november 1929 verhuisde Antje Hoogland naar Marum nadat ze het huis had verkocht aan Jan-Bernardus Visser, groentekoopman te St.-Annaparochie.

Groentezaak

Hoofdbewoner werd in december 1929 Klaas Jans Visser, de postbode die wij reeds eerder op onze wandeling als brievenvaarder zijn tegengekomen. Deze geboren Hogebeintumer woonde hier met zijn vrouw Detje Bernardus Woudstra (geboren te Ternaard). Zij hadden in St.-Annaparochie drie kinderen gekregen: Jan-Bernardus, Grietje en Bernardus. Op 22 mei 1930 trouwde zoon Jan-Bernardus met Wijske Krol (geboren in 1903 te Hallum) en zij werden toen de hoofdbewoners. Visser was groentekoopman en vader van vijf kinderen: Trijntje, Detje, Klaas Gerbrand en Sjoukje Anna (een dochter overleed op jonge leeftijd).

Uit een advertentie in de Bildtsche Courant van 15 maart 1940 blijkt dat "notaris R.Tj. Timmer provisioneel (zal) verkoopen de winkelhuizinge, waarin thans een handel in groenten en fruit wordt gedreven, met Oostwaarts gelegen vrije steeg, achtergelegen erf met twee steenen bergschuren, staande en gelegen aan de Smalle Kant van het Oosteinde te St. Anna Par., groot 2 are, 40 centiare; thans in eigen gebruik bij J.B. Visser. Nota: de aanwezige lampen zijn niet in de koop begrepen." Het hoogste bod bedroeg f2.312,-. Koper werd Cornelis de Groot, landbouwer te St.-Annaparochie die het in 1951 weer verkocht aan... Jan-Bernardus Visser.

Wandeling 6 Van Harenstraat 15

Wij zijn gaan wandelen. We wandelen in afstand en tijd langs de smalle kant van de Van Harenstraat te St.-Annaparochie.

We zullen de komende weken Van Harenstraat nummer 3 tot en met Van Harenstraat nummer 41 passeren en kennismaken met de bewoners.

Gesloopt

Tot aan de demping van de Oostervaart waren het pand van H.P. van der Meer en het huis dat wij nu behandelen, bezwaard met het onderhoud van de brug over die vaart die toegang gaf tot de reed, die nu Van Loonstraat is. Klaas Gerbrand Visser nam zo vader zo zoon de zaak over in december 1962 toen hij trouwde met IJbeltje Reitsma. Het echtpaar kreeg vier kinderen: Jan Bernardus, Meinte, Tetje en Wietske. De groentehandel aan de Smalle Kant bleef bestaan tot september 1966. Toen verhuisde het gezin Visser naar de overkant van de straat, naar het huis Van Harenstraat 30 (nu: Fixet). In november 1969 werd die Spar-groentezaak overgenomen door 4=6-winkelier Jelle van der Kooi. De gemeente het Bildt kocht het pand aan de Smalle Kant vanwege de herstructurering van de Van Harenstraat. Het huis werd in 1967 gesloopt en gaf zo ruimte voor onder meer de aan te leggen Van Loonstraat en Kapershandel. Daar later meer over.

d.zwart@hetbildt.nl

Van Harenstraat 15 hoort in augustus 2007 tot het bedrijf van Platerestaurant Siep's

Een uurwerkmakerij met erf in 1842 voor f700,- verkocht

Uiterst rechts een glimp van de voordeur, geflankeerd door twee ramen van Van Harenstraat 17, het woonhuis van de weduwe Leeuwke Krol (± 1965).

Op de plek waar nu de Van Loonstraat ligt en Sieps plate-restaurant staat, stonden vroeger drie huizen. Het eerste huis hebben we vorige week bezocht en nu wandelen we verder en houden halt bij het tweede huis. Dit pand kreeg met de officiële invoering van de straatnamen Van Harenstraat 17 als adres.

W e beginnen met een lange rij van bewoners. In 1811 woonde hier Jacob Jans Boersma met zijn vrouw Sietske Pieters de Boer. Vreemd eigenlijk, want Boersma was boer op de winkelhaakboerderij nabij de Pruilhoek (nu: Dijkstra, Middelweg oost 118). Maar misschien heeft het gezin Boersma hier tijdelijk gebivakkeerd.

Op 19 oktober 1812 verkocht de keizerlijk notaris Everhardus van Loon voor de kinderen Jan Dirks en Pier Dirks "een sterke huizinge no. 282 en hovinge aan de Smallekant van de Hoogebuurt". Het is het pand dat wij nu behandelen. Jan Johannes Pars was een van de bewoners, wat inhoudt dat het huis in meerdere kamers, woonvertrekken verdeeld was. Koper was Arjen Cornelis van Dussen. Hij woonde te Berlikum en bleef daar ook wonen. Van Dussen betaalde 2.097,90 (en dat waren Franse francs, want we waren weer eens bezet).

'Voor weinig jaren gebouwd'

De eigenaar trachtte het huis in 1814 te verkopen. In de Leeuwarder Courant verscheen een advertentie: "E. van Loon openbaar notaris gedenkt op Zaterdag 8 en 22 Januarij 1814 in de herberg te St. Anna Parochie te verkoopen: een voor weinig jaren nieuwgebouwde huizinge, zeer geschikt voor een gardenier of koemelker, met schuur en stallingen te St. Anna Parochie no. 282 bij Eeltje Johannes met der dood ontruimd." De te Hallum geboren Eeltje rentenierde en was hier in oktober 1813, in het betrekkelijk nieuwe huis, overleden. Hij was weduwnaar van Trijntje Arjens Slim. Eeltje Johannes noemde zich in 1811 met de verplichte naamsaanneming De Boer en dat was hij

ook. De rentenier was tot 1803 landbouwer geweest op de boerderij Walburg aan de Langhuisterweg (nr. 21; de schuur werd in 1836 afgebroken en het boerenhuis werd een herberg). Maar wij dwalen af. Terug naar de Smalle Kant: de geplande verkoop ging niet door. Kennelijk was er van de zijde van de koemelkers weinig animo voor het pand.

Middenstanders

In 1822 woonde hier Geert Johannes Annijas. Hij was koopman en werd geboren te Leeuwarden. Zijn vrouw Antje Klazes Tadema dreef hier een winkel. Spoedig verhuisden zij naar een oostelijker gelegen huis (ooit: Van Harenstraat 23 en 25). Twee jaar later was Jan Gerrit Grevnstuk de bewoner. Hij was destijds 41 jaar oud, kleermaker en getrouwd met Margaretha Christina Schwarts. Weer drie jaar later woonde Johannes Sjoerds de Bildt hier (die we al eerder zijn tegengekomen in bierbrouwerij De Zwaan). Hij was destijds gardenier van beroep.

In 1827 werd het huis bewoond door Arjen Ket en zijn vrouw IJtje Pieters de Bes. Ket verdiende de kost als verver en glazenmaker. Dit gezin vertrok naar het Zuideinde (nu: Warmoesstraat). In 1829 woonde hier Cornelis Alberts Krol. Hij was slachter of vleeshouwer zoals men destijds placht te zeggen. Krol verhuisde in 1832 drie huizen naar het oosten. Deurwaarder

Aart Jelles de Groot volgde hem op. Daarna kwamen nog gardenier Anne Minnes Feenstra en schipper Sipke Sjoerds de Boer. In 1840 werd Jacob Meijer de nieuwe huurder.

Overgrootvader Sannes

Da t al deze bewoners slechts korte tijd in het huis bivakkeerden, duidt erop dat het een huurhuis was. We zagen net dat Arjen Cornelis van Dussen in 1812 eigenaar werd. In 1832 was dat zijn weduwe, Maartje Rinzes. Zij was winkelierster in Berlikum. In mei 1842 verkocht haar zoon Cornelis Arjens van Dussen het huis met erf aan de bewoner Jacob Meijer voor f 700,-. Meijer was uurwerkmaker. Hij verhuisde in 1845 naar het Oosteinde (nu: nabij Evert van Schepen), maar hield het huis aan zich. Meijer verhuurde het aan Sijtze Geerts Sannes, de overgrootvader van amateur-historicus Hartman Sannes. Sijtze Sannes kwam van Leeuwarder en was verver van beroep. Hij verhuisde in 1849 naar het Zuideinde (nu: Warmoesstraat).

Verkocht voor f980,-

Eigenaar Meijer verkocht het huis aan winkelier Sijbren Jans Oostringa. Kennelijk handelde deze winkelman ook in huizen, want hij woonde hier niet zelf, maar verhuurde het huis aan Trijntje Keimpes Kempenaar. Zij werd in 1788 te Vrouwenparochie geboren en was weduwe

van landbouwer Wiltje Johannes Pars. Ze verhuisde van de boerderij aan de Koudeweg (nu: Apeldoorn, Koudeweg 24) naar de Smalle Kant en rentenierde hier. Ze kocht het huis van Oostringa in 1850 voor f 980,-. Kennelijk rentenierde ze op te grote voet want in 1859 deed ze het huis van de hand. Maar ze bleef hier wel wonen.

In het kraambed overleden

Koper werd Dirk Everts Siderius en kinderen. Toen de weduwe Pars overleed in november 1865, werd Dirk Siderius de bewoner. Hij was gardenier en getrouwd met Froukje Cornelis Krol. Hij kwam van Hallum, zij van St.-Anna. Zij beviel van een dochter en overleed hier in 1867, in het kraambed. Hij overleed in 1888. Dochter Hiltje Siderius erfde huis en erf, bleef hier wonen en trouwde met Jacob Gaeles Hoekstra, geboren in 1862 te Deinum. Ook Hoekstra was gardenier. Het echtpaar woonde hier tot in 1899 toen het kinderloos vertrok naar Scharnegoutum. Hiltje Siderius hield het huis aan zich. Huurder werd Dirk Joukes Schat, gereformerd gardenier. Hij werd in 1868 te St.-Annaparochie geboren en was getrouwd met Sijske Jans Stokje. In de jaren 1893 en 1894 werden achter het huis een schuur en een hok gebouwd. In 1904 vertrok het gezin Schat naar elders in St.-Annaparochie. In dat zelfde jaar overleed eigenares Hiltje Siderius en verkocht erfgenaam Jacob Gaeles Hoekstra huis, schuur en erf aan Leeuwke Rombartus Krol.

Leeuwke Krol

Leeuwke Krol was gardenier en werd in 1877 te Vrouwenparochie geboren. Hij was getrouwd met de drie jaar jongere Dirkje Feikes Steensma. Zij kwam van St.-Jacobiparochie. Het echtpaar had twee kinderen: Robartus en Feike. Zwager Arjen Steensma woonde er een tijdlang bij in. Hij kwam in juli 1920 terug van Iowa, Noord-Amerika. Zoon Robartus (Bertus) leerde voor boekhouder en verhuisde in 1926. Later woonde hij te 's-Gravenhage. Zoon Feike bleef hier wonen en dreef handel als het Bildtse kaasboertje. Sinds de invoering

van het kadaster in 1832, was er nooit iets aan dit huis vertimmerd. Het was met recht een oud pand geworden; als je door de kamer liep, bewoog de oude houten vloer als een scheepje dat in de Blikvaart dobbert. Krol overleed in augustus 1945 (aan t.b.c.). Zijn weduwe Dirkje Steensma bleef hier wonen tot dat zij in juni 1970 verhuisde naar Middelweg west 160, de Vlaskijk.

Afbraak

De laatste bewoner was Wiebe de Vries. Hij kwam oorspronkelijk van Wijnjeterp, maar verhuisde in augustus 1970 van Oudebildtzijl naar Van Harenstraat 17. Hij was timmerman in de huizenbouw en woonde hier met vrouw en twee kinderen. Lang heeft het gezin De Vries hier niet gewoond. In februari 1971 vertrok het naar de Willem Lodewijkstraat en later naar de Altoenaestraat. De gemeente kocht het perceel en het huis - of wat daarvan over was - werd spoedig opgeofferd aan de slopershamer.

Kapers vishandel

In de noordoosthoek van Loonstraat-Van Harenstraat werd een parkeerterrein aangelegd. In het bestemmingsplan St. Annaparochie Bebouwde Kom van 1972 werd het perceel waar het huis had gestaan, omschreven als plantsoen, groenstrook. Op deze gronden mochten geen gebouwen worden gebouwd, maar toen C. Kaper, vishandel te St.-Jacobiparochie (Oudebildtdijk 1216) B. en W. beleefd verzocht vergunning te verlenen "voor het innemen van een vaste standplaats met een verkoopwagen van plusminus 6 meter bij 2 meter, waarin niet alleen vis, maar ook patat, vleeswaren, gehaktballen, fricandellen, ijs en frisdrank en aanverwante artikelen" werden verkocht, mocht dat. Zie daar het begin dat uitgroeide tot Sieps plate-restaurant. Maar aangezien dat bedrijf Van Harenstraat 19 als adres heeft, bewaren we die geschiedenis voor de volgende wandeling.

d.zwart@hetbildt.nl

Wandeling 7 Van Harenstraat 17

Wij zijn gaan wandelen. We wandelen in afstand en tijd langs de smalle kant van de Van Harenstraat te St.-Annaparochie.

We zullen de komende weken Van Harenstraat nummer 3 tot en met Van Harenstraat nummer 41 passeren en kennismaken met de bewoners.

Van Johann Hanf, via Gerrit de Koe tot Siep van der Meij

Wij hebben het al eerder gememoreerd tijdens onze wandeling: daar waar nu de oostelijke helft van de Van Loonstraat ligt en Sieps plate-restaurant staat, stonden eertijds drie huizen. Het westelijke winkelhuis en het huis in het midden zijn we reeds gepasseerd. Deze week is het oostelijke huis aan de beurt. We wandelen langs Van Harenstraat 19.

Rond 1808 woonde hier Johann Frederiks Hanf. Die naam klinkt Duits en is het ook. Hij was een zoon van Frederich Hanf die rond 1760 vanuit Saksen op het Bildt neerstreek. Voor 1811 was onze Oosterbuur al overleden. Zijn weduwe, Gelbrigje Tietes de Jong, bleef hier wonen. Maar niet alleen. In dit huis verbleef ook smidsknecht Reinder Jacobs Fijlstra die getrouwd was met Grietje Pieters Koerts. De weduwe Hanf had hier een winkeltje. Zij overleed in 1826.

Boelgoed

Notararis Jan Everhardus van Loon verkocht in maart 1826 "ten sterfhuize van Gelbrigje T. de Jong bij boelgoed een nette inboedel (secretarie, kabinet, pulpium, staartstukklok, bureau enzovoorts), kleeren, winkelrompen, winkelwaren, goud en zilver." Haar twee kinderen Frederik en Tiete erfden het huis met erf en een tuin groot 2,28 are en verkochten het voor f 605,- aan Baukje Harmens de Vries die hier nu kwam wonen. Zij stond te boek als breidster, maar was eigenlijk rentenierster. Zij overleed hier in februari 1838, ongehuwd. Maar er waren erfgenamen en zij verhuurden het huis aan Jan Jans Brolsma. Hij was werkmans. Brolsma heeft hier maar korte tijd gewoond, want de erven Baukje Harmens de Vries (dat waren zusters en neven en nichten, wonende te Opeinde, Drachten en Gorredijk) verkochten huis, erf en tuin aan Tjeerd Hommes Stienstra, kleermaker te Vrouwenparochie. Hij betaalde f 784,-.

Kleermakerij

Het achterhuis dat in 1825 nog werd bewoond door smidsknecht Fijlstra, was tot 1839 het thuis voor (de gezinnen van) Minke Gerrits Kuiken, Johannes Sjoerds de Bildt, de weduwe Jacob Jans Boekbinder en Keimpe Harmens Postma. In 1839, het jaar dat Tjeerd Hommes Stienstra eigenaar werd, werden het voor- en het achterhuis een.

Tjeerd Hommes Stienstra was kleermaker. Hij werd geboren in 1799 te Hallum en was getrouwd met Akke Jans Ebbens (kwam ook van Hallum). Het echtpaar kreeg zeven kinderen. De te Leeuwarden geboren kleermakersknecht Dirk Everaarts woonde hier in de jaren 1854-1856 bij in. Zoon Homme Tjeerds Stienstra werd ook kleermaker in St.-Annaparochie, maar zocht zijn heil in 1863 in Vrouwenparochie. Moeder Akke overleed in 1861 hier aan de Smalle Kant, vader Tjeerd Hommes Stienstra overleed in mei 1874. De kinderen verkochten "het huis met kleermakerswinkel en twee kamers". Koper werd Johannes Antoniezoon de Jong.

Een serenade van Excelsior

Hij legde er f 1.468,- voor op tafel. Deze De Jong was destijds "beambte ter secretarie" en vestigde zich in dit huis. Hij werd in 1833 in Ferwerd geboren en was getrouwd met Sijpke Wilhelmina Romar. Zij kwam van Franeker. Het echtpaar kreeg geen kinderen, maar De Jong had ambities en werkte zich hier in het gemeentehuis omhoog tot ontvanger. Op 3 augustus 1897 werd Johannes Antoniezoon de Jong gehuldigd omdat hij veertig dienstjaren erop had zitten. Daar hij ziek was, bezochten burgemeester, wethouders en secretaris hem thuis op. Op de Smalle Kant bracht het twee jaar

Het eerste, volledig zichtbare huis aan de linkerkant is Van Harenstraat 19. Hier is de Smalle Kant op z'n smalst (± 1915).

eerder opgerichte fanfarekorps Excelsior hem een serenade. Ta-ta-ra-taaa!

'Een zeer geacht ambtenaar'

In 1898 overleed de ontvanger. De Bildtse Courant wijdde een artikel aan zijn verscheiden: "Op 30 mei overleed te St. Anna-Parochie de gemeente-ontvanger Johs. de Jong Az., oud 65 jaar, man van S.W. Romar. Den 3 Augustus 1857 kwam hij uit Ferwerderadeel als eerste klerk ter secretarie; 8 Februari 1873 werd hij ontvanger. Hij was secretaris-ontvanger van het Nieuw Bildt [zeg maar van het waterschap - DZ] en ook van het Burgerlijk Armbestuur. In hem verloor de gemeente een zeer geacht ambtenaar en recht verdienstelijk burger, wiens eenvoud, bescheidenheid, welwillendheid, bekwaamheid en toewijding algemeen bekend waren. Zijn liefde voor de Bewaarschool, mag niet onvermeld blijven [de kinderen noemden hem altijd oom De Jong]. W. Bouma, klerk ter secretarie is met de tijdelijke waarneming van de functie van gemeente-ontvanger belast." Sijpke Wilhelmina Romar bleef hier wonen. Tijdelijk woonde Martha Johannes Stroosma bij haar in. Martha Stroosma verhuisde in 1910 naar Leeuwarden. Een jaar later verhuisde mevrouw Romar naar de Warmoesstraat waar zij inwoonde

bij drie zusters van de zopas genoemde Martha. Zij heetten Wipkje, Hermina en Hendrika. De dames Stroosma dreven daar een hoedenwinkelje en daar, in de Warmoesstraat overleed Sijpke Wilhelmina Romar in 1917.

Gerrit de Koe

Gerrit Ijpes de Koe had in 1911 zijn slagerij annex koffiehuis in de Warmoesstraat overgedragen aan Mijntje Ijmkes van Dijk en verhuisde toen naar het huis aan de Smalle Kant dat we nu behandelen. Hij werd in 1862 in Berlikum geboren en was getrouwd met Janke Dirks Visser (kwam van Irsum). Zij waren de ouders van Ijpe, Akke, Dirk, Ijtje en Sijbren. Gerrit de Koe was medeoprichter en eerste secretaris van de kaatsvereniging St. Anna-Parochie (1892-1899) en secretaris en commissaris van de kaatsvereniging St. Anna (1899-1909 en 1911-1917), dus een kaatser - en bestuurder - in hart en nieren. Ook sloeg hij vanaf het allereerste uur de grote trom in het fanfarekorps, dus is het aannemelijk dat hij in 1897 heeft meegedaan aan de zopas genoemde serenade van Excelsior. In mei 1913 verhuisde het gezin De Koe naar elders in St.-Anna.

Volgende huurder was Pieter Cornelis Ferwerda,

koopman van beroep. Hij verhuisde in mei 1913 van zijn winkel (nu: Keurslagerij Schreiber, Van Harenstraat 31) naar hier toen de gezondheid hem in de steek liet. (We zullen uitgebreid kennis met hem maken, wanneer we langs zijn winkelpand wandelen.)

Pieter Tjepkes de Haan

Daarna woonde Sjoukje Pieters Boersma in het huis. Zij was de weduwe van Jan Jacobs Lont. Tot het overlijden van haar man, woonde dit gezin aan de Nieuwebildtdijk onder St.-Annaparochie. Lont was boer op de Bildtpollen (nu: Nieuwebildtdijk 238, Altena state). In 1901 werd de weduwe boerin op het Gele Huis (de afgebroken boerderij van Hessel Bijlsma aan de Hemmemaweg). Sjoukje Pieters Boersma stond aan de Smalle Kant te boek als melktapster en kocht huis en erf in februari 1918 van de erven Sijpke Wilhelmina Romar. In juli 1926 overleed de weduwe hier. In datzelfde jaar verkochten de erfgenamen (de zonen Jacob en Pieter) huis en erf aan Pieter Tjepkes de Haan, broodventer aan de Oudebildtdijk onder St.-Annaparochie. Hij werd geboren in 1887 te Berlikum en was in 1910 getrouwd met Trijntje Lolles Rondaan. Het echtpaar woonde hier aan de Smalle Kant met de zonen Tjepke (geboren in 1912), Lolle (1917) en Johannes (1922) tot 12 mei 1935 toen het naar elders in St.-Anna verhuisde. De volgende bewoner was Filip Dijkstra. Wij zijn hem op onze wandeling al tegengekomen in Van Harenstraat 9.

Een sneeuwbus op 12 mei

Landarbeider Dijkstra, zijn vrouw Jannigje Faber en de kinderen Minkje en Arjen Hendrik verhuisden op 'ouwe maai' 1935 van daar naar hier. Het sneeuwde die dag... Filip Dijkstra was landarbeider, later onderopziener der domeinen en overleed in mei 1954. De weduwe bleef hier tot juni 1959 wonen. Ze verhuisde toen (de kinderen waren reeds uitgevlogen) naar de Van Wijngaardenstraat in St.-Jacobiparochie. Onderwijl had Pieter Tjepkes de Haan het huis verkocht aan Trijntje Hoitsma. Zij was weduwe van Jan Tjeerds Wiersma. In 1951 was zoon Jan Jans Wiersma de eigenaar en nog later zijn erfgenamen: vrouw Betje Jans Stienstra en de dochters Maartje en Trijntje Wiersma. Deze erfgenamen verkochten huis en erf aan de broers Pieter en Doeke Plat, kinderen van Gerben Plat en Leentje Post.

Bedenk dat dit huis aan beide zijden was ingebed door de belendende percelen. Er was geen steeg. Alles moest door de lange gang: van fiets tot Josef Zielinski met een ton fecaliën op de schouder. In november 1959 betrok de weduwe Gerben Plat de woning. Zij heette Leentje Post en was destijds 54 jaar oud. Op 1 oktober 1970 verhuisde zij naar de Dirk Jansstraat in St.-Anna. Het oude huis Van Harenstraat 19 werd in 1971 afgebroken.

Van vistent tot 'bikbar'

Vorige week hebben we al gezien dat Cor Kaper vergunning aanvraag bij B. en W. voor het plaatsen van een vis- en snackwagen op de plek waar eens van Harenstraat 17 en 19 hebben gestaan. Dat mocht. De verleende vergunning werd in 1972 overgedragen op naam van Lieuwe

Wandeling 8 Van Harenstraat 19

Wij zijn gaan wandelen. We wandelen in afstand en tijd langs de smalle kant van de Van Harenstraat te St.-Annaparochie.

We zullen de komende weken Van Harenstraat nummer 3 tot en met Van Harenstraat nummer 41 passeren en kennismaken met de bewoners.

Looijenga (Dordtse straat alhier). Per 1 december 1973 nam Sijbren (Siep) van der Meij te Berlikum de snackwagen over. In 1974 werd het verkooppunt voorzien van een permanente luifel. Toen in mei 1976 Van der Meij het café De Stadhouders opende gingen er "hardnekkige geruchten dat "Siep's bikbar" aan de Van Harenstraat dicht zou gaan, nu hij zelf naar de Stadhoudersweg verhuist, maar dat is ontbloeit van elke waarheid. De heer Van der Meij heeft namelijk Henkie-Dirk van Dijk van St. Annaparochie in dienst genomen en hij zal het bedrijf in de "Bikbar" vertegenwoordigen," aldus De Bildtse Post.

Vergunningshouders

Dan volgden de vergunninghouders elkaar vlug op: A. Hoekstra te Tzummarum (1976), J. Porte-Kleierp te Cornjum (1977-1978), J. Postema (1979-1981) en vanaf vrijdag 19 februari 1982 was Sieps friture wederom een feit en ditmaal zou Van der Meij blijven. "Na 5 jaar weer terug van weggeveest" adverteerde Van der Meij, niet helemaal correct. Hij pakte groots uit. Op de openingsdag kon de jeugd van halfvier tot halfvijf gratis patat krijgen. De opening werd luister bijgezet met muziek van de Willem Stokkers Band die voor de zaak optrad. En lest best kreeg die vrijdagavond en zaterdag iedere 25ste klant een gratis ijsstaart mee naar huis. Er bestond daarom een geweldige belangstelling voor de heropening van Sieps friture.

Sieps plate-restaurant

In 1983 werd de ruimte voor de mobiele verkoopkraam, ter beschutting van het kopende publiek, vergroot. B. en W. pleitten voor een permanent gebouwje. Dat zou nog tot 1987 op zich laten wachten, want in juli dat jaar werd de moderne, geheel herbouwde 'snackservice' geopend. De stichting Erkende Cafeteria's kende in 1992 de zaak het predikaat kwalitatia toe. In 2002 werd het pand wederom flink uitgebreid (naar het noorden en het westen). Van der Meij adverteerde: "Sieps plate-restaurant - ook voor complete maaltijden, meeneem-menu's, partysalades, vers gebakken stokbroodjes."

d.zwart@hetbildt.nl

Sieps's 'bikbar'

Bewaarschool en 'moeke chef' in voormalig commiezenhuis

Het tweede pand van links is het voormalige commiezenhuis.

En immer wandelen wij opgewekt verder. We brengen deze week een bezoek aan het huis van Adolf Hoekstra. Dit pand heeft bestaan uit drie huizen – een drie onder een kap. Voor de bouw van de drie onder één, stonden hier twee huizen, een smal en een breed huis. We behandelen nu eerst het smalle, het westelijke, het zogenaamde commiezenhuis.

Janke Ruitenschild

In 1807 was Poppe Hendriks Hiddinga eigenaar. Hij was dorpsrechter geweest van 1773 tot de omwenteling in 1795. Een jaar later werd hij benoemd tot ontvanger van de floren (grondbelasting). Hiddinga woonde hier echter niet. Hij bezat ook een huis aan de brede kant (nu: Martie's boutique, Van Harenstraat 18). Daar woonde hij met zijn vrouw Janke Jans Ruitenschild. Wie woonden hier dan wel? Dat was in 1811 Harmen Jelts Rollema. Hij was een 41-jarige werkmans en getrouwd met Anna Sijbrandus Cup. Daar het huwelijk van eigenaar Poppe en Janke kinderloos bleef, werd het huis na het overlijden van Hiddinga eigendom van zijn drie zusters. De weduwe, Janke Ruitenschild, kwam hier nu wonen. Zij overleed hier in 1815. De drie gezusters verkochten in juli 1815 het huis voor 300 gulden en vijf stuivers aan Johannes Geerts Santhuisen en Job Jans Andringa. Deze beide heren komen we heel vaak tegen als koper – en verkoper van huizen: makelaars van de negentiende eeuw.

Staatsloten te koop

Santhuisen en Andringa verkochten het huis in november 1816 aan Hendrik Rommerts Broersma en zijn vrouw Feikje Atzes Ynia die te Hallum woonden. Zij betrokken nu het huis. Broersma was horlogemaker, handelde in goud en zilver en was volgens een advertentie in de

Leeuwarder Courant van 19 februari 1819 ook "debitant in de Koninklijke Nederlandsche 122ste Loterij". Hij adverteerde dat hij hem "te bekomen zijn heele en gedeeltes van Loten, als in huur, koop en doorgefoumeerd, nevens Prijscourant voor de volgende 1e Klasse welks trekking begint op Maandag 1 Maart 1819." Het gezin van goudsmid Broersma verhuisde voor 1821 naar de Wijde Steeg en verkochten het huis aan de Smalle Kant. Bij de finale verkoop in november 1821 werd Jan Sijdes Boersma eigenaar. Hij was landbouwer en woonde aan de Langhuisterweg (nu: Piet Tulner). Boer Jan betaalde er f 501,- voor. Het huis was in tweeën gedeeld, want in 1825 woonden hier de gezinnen van werkmans Wiegert Cornelis de Jong en Pieter Ruurds de Vries. Laatstgenoemde was ook werkmans en bovendien getrouwd met Sijtske Jans Boersma, een dochter van de eigenaar.

Commiezenhuis

Wiegert Cornelis de Jong was getrouwd met Hiltje Sijmens Vlas. Zij kreeg in december 1826 een zoon, die na enkele dagen overleed. Moeder Hiltje stierf drie dagen later in het kraambed. Weduwnaar De Jong verhuisde in 1827 naar Berlikum. Pieter Ruurds de Vries werd ook niet oud. Hij overleed in oktober 1827. De weduwe, Sijtske Jans Boersma bleef hier wonen met haar vier kinderen. Aangezien er destijds geen weduwepensioen was, ging zij door het leven als werkvrouw. In oktober 1833 stierf boer Jan Sijdes Boersma op de boerderij aan de Langhuisterweg en in januari 1835 gooiden de erfgenamen (zes kinderen) het huis met erf in de verkoop. In het koffiehuis 's Lands Welvaren van Klaas Jans de Bildt aan de brede kant van het Oosteinde (nu: fa. Plat, Van Harenstraat 20) bleek het grietijbestuur van het Bildt de hoogste bieder. Het betaalde f 555,-. Bewoner werd nu de Dronrijpster Sijbrandus Jans Rijpma. Hij was commies en woonde hier tot 1837. Rijpma werd opgevolgd door Gerbrandus van Ringh (kwan van Harlingen). Ook hij was commies. Het is niet moeilijk in te zien waarom de Bildtse bevolking dit pand het commiezenhuis noemde.

Bewaarschool

In de vergadering van grietman en assessoren (nu: burgemeester en wethouders) op 16 oktober 1838 kwam de school te St.-Annaparochie aan de orde. Zij stond aan het Zandpad (nu: Wassenberghstraat; ooit De Schakel) en was te klein. Maar de Oudbildtsvolmachten (dat waren de representanten van de landeigenaars van het Oud Bildt) waren verantwoordelijk voor de scholen en vonden de toestand niet zo erg. Het grietijbestuur meende nu op een andere wijze een oplossing te kunnen vinden. Het dacht er aan een bijschool te stichten voor de jongste kinderen. Nu woonde Allerd Klazes van der Wal vanaf 1841 in het commiezenhuis en hij was onderwijzer aan de school aan het Zandpad. Zijn vrouw Hittje Jans Boersma wilde wel als schoolmatresse optreden. Onderwijzer Van der Wal werd geboren in 1815 te Sneek. Hij trouwde hier op het Bildt in 1839 met de zojuist genoemde Hittje. Zij kwam van Huitzum, destijds nog Leeuwarderadeel. Allerd van der Wal is niet oud geworden. Hij overleed in 1848. Acht jaar eerder was het commiezenhuis reeds verbouwd. De achterkamer werd ingericht tot een school voor kinderen beneden zes jaar. Het ruime huis bood ruimte aan meer bewoners. Behalve de bewaarschoolhouders en haar zoon, woonden hier Johannes Antoni de Jong (die wij vorige week ook al tegenkwamen) en Allert Hendriks Burggraaf, een rijkscommies uit Franeker.

Einde bewaarschool

In 1876 werd naar aanleiding van 'het Nut' in de gemeenteraadsvergadering het plan geopperd om een nieuwe school op Davelaer te stichten en de "vrijkomende te bestemmen voor de bewaarschool." De toestand in het bewaarschooltje aan de Smalle Kant was zorgwekkend, maar de bouw van een nieuwe school aan de Noorderweg liet nog op zich wachten. De gemeente verkocht het schoolpand aan de Smalle Kant. De bewaarschool werd tijdelijk ondergebracht in Rehoboth, een pand

Tel de kajuiten! Het vierde pand van rechts is de voormalige bewaarschool. Rechts daarvan het brede huis. Op de plek van deze twee huizen verrees in 1957 het blok met drie dienstwoningen van drukkerij Hoekstra (± 1952)

ten zuiden van Van Harenstraat 10 en 12, en ten oosten van Warmoesstraat 3. In 1880 verhuisden de kleintjes naar het Zandpad.

'Hielebrand'

Koper van de voormalige bewaarschool was Hilbrand Ruurds Riewald (men noemde hem Hielebrand). Hij werd in 1809 geboren te Harlingen en was kuiper van beroep. Hij was getrouwd geweest met Grietje Geerts Telenga. De te Franeker geboren vrouw overleed op jonge leeftijd. Met zijn tweede vrouw, Evertje Klazes Bouwfent, verhuisde Hielebrand in 1877 van het Zuideinde (nu: Warmoesstraat 13) naar de Smalle Kant van het Oosteinde. In mei 1896 overleed de maker van emmers en wat dies meer zij en zijn vrouw verhuisde in juli datzelfde jaar naar Pingjum. Zoon Frans Hilbrands Riewald, die de zaak in de Warmoesstraat bestierde, werd eigenaar van het pand. Hij verhuurde het aan koopman Lieuwe Tjeerds Wiersma. Deze Wiersma zijn we al eerder tegengekomen als bewoner aan de Smalle kant en zullen we ook nog vaker tegenkomen. Lieuwe Wiersma verhuisde na 1889 van Van Harenstraat 11 (Bentex-west) naar Van Harenstraat 23 (zie volgende week) en in december 1896 schoof hij een huis westelijker op, verhuisde dus van Van Harenstraat 23 naar nummer 21. Hij was koopman en getrouwd met Sjoerdje Beerts Wassenaar.

De weduwe Wigle Westra

In 1903 verkocht Frans Hilbrands Riewald huis, erf en tuin aan Trijntje Douwes Kolk. Zij was de weduwe van Wigle Hanzes Westra die boer was geweest op de boerderij nabij de Pruilhoek (nu: Johannes Dijkstra, Middelweg oost 118). Boer Westra overleed aldaar in 1899 en in 1903 nam zoon Wigle Westra het bedrijf over. De moeder ging dus rentenieren aan de Smalle Kant. 'Wigles Tryntsy' verhuisde in 1923 naar het huis van kleermaker Johannes Feenstra (ooit Van Harenstraat 13, Bentex-oost) waar zij bij het gezin Feenstra in woonde. In hetzelfde jaar verkocht zij haar renteniershuis aan Lodewijk de Vries. Deze

Wandeling 9 Van Harenstraat 21

Wij zijn gaan wandelen. We wandelen in afstand en tijd langs de smalle kant van de Van Harenstraat te St.-Annaparochie.

We zullen de komende weken Van Harenstraat nummer 3 tot en met Van Harenstraat nummer 41 passeren en kennismaken met de bewoners.

man was stationchef. St.-Annaparochie had destijds nog altijd een heus station. De Vries overleed in november 1924. De weduwe heette Korneliskje de Boer, maar ze werd steevast 'moeke chef' genoemd. Wij weten anno 2007 waarom dat zo was. 'Moeke chef' woonde hier vanaf 1939 met een gescheiden dochter. Moeder werd in 1863 te Groningen geboren en overleed hier in augustus 1949. De dochter, Sophia Sijke de Vries, heeft hier nog een blauwe maandag alleen gewoond en verhuisde eind september 1949 naar Beverwijk.

Verkoop in 1949

Het huis werd op 22 december dat jaar in het café van Theun van der Veen door notaris Timmer geveild. De Bildtse Post sprak van "de huizinge met erf en tuingond aan de Smalle Kant te St. Anna Parochie, groot 3 are, 10 centiare, het laatst in gebruik bij wijlen mej. de Wed. L. de Vries." Het hoogste bod bedroeg f 4.184,-. Koper werd Pieter Sjoerds Tolsma die in maart 1950

verhuisde van zijn woonhuis-winkel (nu: advocaat Meijer, Van Harenstraat 3) naar hier. Tolsma en zijn vrouw Trijntje Hoekstra verhuisden in juni 1958 naar het bejaardencentrum Beuckelaer.

Afbraak en herbouw

Het huis werd in juni 1958 wederom verkocht. Het werd als volgt omschreven: "de op gunstige stand staande burgerhuizinge aan de smalle kant met bleek en achtergelegen tuin, groot 3,10 are, in eigen gebruik bij verkoper, voorzien van closet, elektrisch licht en waterleiding." Op de provisionele verkoop bleef de koopsom steken op f 3.375,-. Op de finale verkoop werd IJnze Hoekstra de koper. De drukker en uitgever van de Bildtse Courant was toen eigenaar van de drie huizen ten westen van de winkel annex drukkerij (nu: Van Harenstraat 27) en hij liet al die panden slopen en er verrees een drie onder een kap. Op de plaats waar ooit de bewaarschool had gestaan, stond het westelijkste van de drie onder een. Jacob (Jaap) Tanja werd de eerste bewoner. Hij was typograaf in de drukkerij van Hoekstra. Tanja werd geboren in januari 1929 te St.-Anna en was getrouwd met Tjitske Schoonbergen. Het echtpaar kreeg hier twee kinderen (Gerard Jacob en Paulina Gerda). In 1968 verhuisde het gezin oostelijker naar Van Harenstraat 66, toen Jaap Tanja concierge in het gemeentehuis werd.

Van Harenstraat 21

De volgende bewoner, tevens typograaf, was Jurjen Feenstra. Hij werd in januari 1945 te Leeuwarden geboren en was getrouwd met Tiny Houwer. Het echtpaar woonde hier met de zonen Johan en Wiebe. Op 28 juni 1988 verhuisden de Feenstra's naar de Willem Lodewijkstraat en daarna stond het huis leeg. Heel leeg en heel lang. Maar gelukkig mocht na veel touwtrekken Adolf Hoekstra de drie onder één verbouwen en sinds december 2004 woont het echtpaar Hoekstra-Veenstra hier.

d.zwart@hetbildt.nl

De verbouwde drie onder een kap (2007).

Hoedenwinkel van dames Mebius in voormalige zilversmederij

We wandelen naar de voordeur van het ruime huis van Adolf Hoekstra. Daar bevond zich vanaf de oplevering in 1959 het middelste huis van de drie onder een kap en op de plek van het middelste en het oostelijke huis stond voor 1958 een huis, een ruim huis. Het was hoog, het was diep. Het had links van het midden een voordeur met een raam ten westen en twee ramen ten oosten.

In mei 1805 "begeerde Jouke Jans van der Meulen cum uxore bode en consent op de koop van zekere huisinge, bestaande in twee kamers, een ruim voorhuis, een kamertje, portaal en kelder en verdere gerijlijkheden alsmeede 'n bleekveld, groote agter erve met boomen en plantagie cum omnibus, staande en gelegen aan de smalle kant van de hooge bureu in St. Anna bij de verkopers bewoond den 12 Majj vrij aan te vaarden." Van der Meulen betaalde 1.826 zilveren guldens aan S.S. Jaarsma (er werd betaald met munten van de Bataafse Republiek).

Een zilversmederij

Jouke Jans van der Meulen was meester-zilversmid en getrouwd met de uit Grouw afkomstige Saakje Tjeerds. Jouke was met zijn broer Jan in 1795 vanuit Leeuwarden in St.-Annaparochie neergestreden. Het huis was anno 1811 in drieën gedeeld. In het voorhuis was de winkel en woonvertrekken van winkelier Pieter Piers Boonstra. Hij was huurder (waar de Van der Meulens woonden is ons onbekend, maar waarschijnlijk Grouw). Boonstra was net als zijn vader viskoopman. Hij woonde hier met zijn vrouw Neeltje Jacobs Dankert en hun zoon Jacob. Een jaar later verhuisden de Van der Meulens van Grouw terug naar St.-Anna en kwamen weer in dit huis wonen. De vertrekken in het achterhuis werden in 1821 verhuurd aan Gerrit Jan Grevenstein die getrouwd was met Margaretha Kristina Schwartz, en ene Johannes Harmens Waterbeek. Het kan zijn dat deze heren commies waren.

Winkelinventaris

In 1825 was Geert Johannes Annijas de huurder van het voorhuis. Annijas werd in 1792 te Leeuwarden geboren en was getrouwd met Antje Klazes Tadema. Zij kwam van Bolsward. Hij was koopman en winkelier. Niet lang. Op maandag 8 mei 1826 werden door procureur mr. C.P.E. Robidé van der Aa en notaris Jan Everhardus van Loon in het winkelhuis aan de Smalle Kant "ten huize van Geert Annijas bij boelgoed verkocht meubilair, verlakt blikgoed, schilderijen, porcelein, koper- en tingoederen, kisten, vaten, 200 pond ijzerwerk, 50 pond linnen vouden, 2 schapevellen, 34 bundels vlas, kleding, goud en zilver" en een dag later gingen de winkelinventaris onder de hamer: "winkelgoederen als toonbanken, kisten, winkelborden, schalen, laken, bevers, kalkuk, manchester, sarjes, baaij, rok- en broekstreept, boezelaar, grein, bombazijn, turksch, linnen, bonten, zijde enzovoort."

In het achterhuis woonden Heinrich Andreas Achenbach en Jan Hendriks Meijer. Zij waren commies. Dus net als het westelijker gelegen huis waarin tot 1840 commiezen hebben gewoond, was ook dit huis met de brede voorgevel een woning voor "commiezen der in- en uitgaande rechten en accijnzen". Achenbach werd geboren in 1794 te Woerden. Hij was getrouwd met Geesje Jans Vriend. De commies kwam vreemd aan zijn einde. Hij overleed in maart 1828 te Leeuwarden "in een schip in de Heerengrag 's nachts half een."

Verkoop in 1828

In maart 1828 verkocht Jouke Jans van der Meulen en zijn vrouw (toen wonende te Dronrijp) het huis met alles wat daarbij hoorde voor f 1.125,- aan Albert Jans de Grijs en Trijntje Piebes Tanja, echtelieden te St.-Annaparochie. De Grijs was koopman en zijn gezin verhuisde in 1833 naar een winkelhuis aan het Noordeinde (ooit: Stadhoudersweg 18) waar het tot 1841 woonde. In 1842 verhuisde Albert Jans de Grijs naar de brede kant van het Oosteinde en werd kastelein (nu: het Wapen van 't Bildt). De Grijs bleef tot 1847 eigenaar van het huis aan de Smalle Kant.

Huurders

Huurder werd Cornelis Alberts Krol. Hij was slager. We zijn hem op onze wandeling reeds eerder (Van Harenstraat 17) tegengekomen, want hij verhuisde in 1833 van daar naar hier. In 1842 verhuisde het gezin Krol naar het Noordeinde. De volgende huurder was Reinder Collerus. Hij was kleermaker. De heer Collerus vertrok in augustus 1843 naar Leeuwarden. Hij werd opgevolgd door de weduwe Johannes Oepkes Monsma. Zij heette Jetske Johannes de Vries. Haar man was gardenier geweest en in mei 1843 in een woning aan de Reed overleden. De weduwe dreef hier aan de Smalle Kant een winkel. Niet lang, want in hetzelfde jaar stierf de winkelierster. De volgende huurder was Jarig Annijas Wassenaar. Hij was gardenier. Nu woonde er aan de brede kant een bakker (nu: stoffenboutique It Spjeldekessen, Van Harenstraat 52). Zijn naam was Klaas Andreas Noordenbos. In 1845 ruilden ze van woning. Wassenaar ging naar de overkant en werd bakker en Noordenbos kwam op de Smalle Kant wonen en werd gardenier! De mensen waren vroeger ook van alle markten thuis. De achterliggende kamers (woningen) laten we links liggen. Maar we willen toch het volgende wel kwijt. In 1831 woonde hier ene werkman Job Jans Andringa en hij werd in 1819 veroordeeld tot een half jaar gevangenisstraf wegens het beledigen van de assessor (wethouder) van het Bildt! Dat waren nog eens tijden. Bedenk niet dat in het achterhuis slechts werklieden woonden, want hier of in het aparte vhuisje in de tuin, woonde vanaf 1842 ene Harmen Jans Postma en hij was "vleeschhouwer".

Familie Ferwerda

In 1846 verkocht kastelein Albert Jans de Grijs "de huizinge numero 279 met apart huisje, tuin en bleek aan de Smallekant te St. Anna Parochie groot 7 roede en 13 el (= 7,13 are) bij Klaas A.

De brede en de smalle kant (± 1949)

Noordenbos c.s. bewoond voor f 117,00 in 't jaar, 12 Mei 1847 vrij te aanvaarden" aan Harmen Cornelis Ferwerda. Hij betaalde f 1.200,-. De historie van de koopluifamilie Ferwerda die in 1950 zou eindigen met als laatste telg Feike Ferwerda, begon 103 jaar eerder met deze Harmen Cornelis Ferwerda in dit huis. Hij werd in 1813 geboren te Drachten. Hij was meesterverver en een zoon van blauwverver Cornelis Ferwerda. H.K. Ferwerda trouwde in 1842 met Pietje Feikes Dokter, een rijke, maar vergroede dochter van molenaar Feike Gerbens Dokter en Ijpine Christiana Lochnaar (mensen die wij later op onze wandeling in het pand Van Harenstraat 31 – nu: Keurslagerij Schreiber – zullen ontmoeten). Het echtpaar Ferwerda kreeg twee zonen: Cornelis en Feike. Moeder Pietje Dokter overleed in augustus 1861. Vader Harmen Ferwerda verhuisde (waarschijnlijk twee jaar) later met de jongste zoon Feike naar het pand van zijn schoonmoeder (nu: Keurslagerij Schreiber). Daar zette Feike de ververij voort. De andere zoon, Cornelis Ferwerda, bleef in het ouderlijk huis wonen, het pand dat wij thans beschrijven. Hij was hier winkelier.

Huurwoning

Cornelis Harmens Ferwerda werd geboren in oktober 1843 in St.-Anna en trouwde in 1874 met Pietje Pieters Slagman (geboren te Nes). Het huis was anno 1876 in tweeën gedeeld. In het achterhuis woonde ene Rinze Ijges Mulder. Jongste zoon Feike besteedde weinig aandacht aan de ververij en ging rond 1888 aan de overkant van de Oostervaart wonen (nu: Van Harenstraat 22, Boterhoek Bloemen). Daarop verhuisde zijn broer Cornelis van het geboortehuis (Van Harenstraat 23) naar de ververij (nu: Keurslagerij). Daar begon Cornelis toen een winkel te drijven. De familie Ferwerda bleef echter eigenaar van dit pand en verhuurde het aan Klaas Reitzes Feersma.

Hij was goudsmid en uurwerkmaker. Hij werd in 1853 te Heerenveen geboren en was getrouwd met Albertje Sikkes de Haas (kwam van Franeker). Klaas Feersma was oorspronkelijk onderwijzer aan de bijzondere school, maar vond later dat zijn roeping instrumentemaker was. Hij beval zich in de Bildtsche Courant aan "tot het vervaardigen

Wandeling 10 Van Harenstraat 23 (en 25)

Wij zijn gaan wandelen. We wandelen in afstand en tijd langs de smalle kant van de Van Harenstraat te St.-Annaparochie.

We zullen de komende weken Van Harenstraat nummer 3 tot en met Van Harenstraat nummer 41 passeren en kennismaken met de bewoners.

en herstellen van weerglazen, en het maken van teeken-, graveer- en beeldhouwwerk."

Nog meer huurders

Na Feersma woonde Lieuwe Tjeerds Wiersma een tijdje in het huis. Deze Wiersma zijn we al meerdere keren tegengekomen. (Hij woonde voor 1889 al aan de Smalle Kant, maar westelijker (nu: Bentex-west), verhuisde naar het pand dat wij nu beschrijven en zeer spoedig verhuisde hij naar het huis ten westen van dit.) De volgende huurder was Enne Bolt. Hij werd in 1861 te Bedum geboren en was ambtenaar (commies bij 's Rijks belastingen). Hij en zijn vrouw Monje Kamphuis en hun twee kinderen verhuisden in oktober 1894 van Venlo naar dit huis. Er werd hier ene dochter geboren en in mei 1903 vertrok het gezin van de ambtenaar naar Buitenpost.

Op de plek van de drie dienstwoningen van drukkerij Hoekstra stonden ooit de bewaarschool en het brede huis.

De dames Mebius

Het was een komen en gaan. Bolt ging, De Jong kwam. Kleermaker Wiebren de Jong verhuisde van een huis aan het Oosteinde (nu: Voedingsadviseur en bakkerswinkel Van der Kloet) naar hier in 1903 en vertrok voor 1909 naar een pand westelijker gelegen aan de Smalle Kant (we hebben hem reeds begroet in Van Harenstraat 11 – Bentex west). De Jong werd opgevolgd door de dames Mebius. Janke en Elisabeth Mebius waren vrijgezelle zusters en modiste van beroep. Zij dreven hier een hoedenwinkel. Op 12 mei 1918 verhuisden zij naar elders in St.-Anna en kwam werkman Harke Duurds Alkema hier wonen. Hij werd geboren in 1836 te Midlum. Alkema was weduwnaar en hertrouwde in 1899 met Aafke Johannes Molenaar, weduwe van Jan Gerrits Beimers. Een zoon uit Harke Alkema's eerste huwelijk, Duurd, was bakker te St.-Anna en getrouwd met Aukje Krol en deze Aukje overleed op de thuisreis in de trein van Harlingen naar St.-Anna. Een opmerkelijk feit.

Het achterhuis werd bewoond door Wopke Jans Beimers, een zoon van Aafke Molenaar die het voorste gedeelte met haar tweede man bewoonde.

Rond de eeuwwisseling

Onderwijl was het eigendom in handen gekomen van Feike Cornelis Ferwerda. Hij was na het overlijden van zijn eerste vrouw in 1887 voor de tweede keer getrouwd, nu met Geertje Lijkeles. Zij en dochter Catharina Petronella Ferwerda erfdin na de dood van Feike het brede huis aan de Smalle Kant. Toen ook moeder Geertje Lijkeles was overleden, verkocht dochter Catharina, in 1909, dit huis aan Hendrik Rinzes Koopmans, verver te St.-Annaparochie. Koopmans had zijn zaak aan het Noordeinde (nu: café De Stadhouder) en verhuurde het huis, net als de vorige eigenaars. In 1915 verkocht Koopmans huis, erf en tuin aan Bauke Sijbrens Tijmstra, molenaar onder St.-Jacobiparochie. Een dochter van hem, Sijske Tijmstra, erfde het huis. Zij verkocht het in 1917 aan Johannes Jans Beimers, een zoon uit het eerste huwelijk van bewoonster Aafke Johannes Molenaar.

Jaap 'tweebak'

Harke Alkema overleed in april 1923. De weduwe bleef hier tot mei 1925 wonen. Haar zoon verkocht het huis aan Trijntje Botes van der Wal. Zij was naaister. Ze werd geboren in 1868 te Menaldum en ze overleed ongehuwd in april 1935. Toen verhuisde het gezin Jacob Hoekstra van de achterste woonvertrekken naar het voorhuis. Hoekstra (men noemde hem Jaap 'tweebak') werd in 1902 geboren te Stiens. Hij was broodventer en getrouwd met Maïke Schiphof. Het echtpaar had vijf kinderen: Albert, Antje, Bauke, Dieuwke en Swopkje. In september 1958 verhuisde het gezin Hoekstra naar de Rembrandtstraat. De erfgenamen van Trijntje Botes van der Wal (Bote en Grietje van der Wal, minderjarige te Nijverdal) verkochten huis, erf en tuin aan Harmen Hessels Zijlstra, slager te Leeuwarden. Hij verkocht het in 1951 aan Tjamme Machiela, slager te St.-Jacobiparochie.

Alle genoemde eigenaars verhuurden het huis. Toen in 1957 Inze Hoekstra, boekdrukker, boekhandelaar en uitgever van de Bildtse Courant, het pand kocht, liet hij het met de belendende percelen slopen. Hij liet hier drie dienstwoningen bouwen (respectievelijk Van Harenstraat 21, 23

en 25). Vorige week hebben we het westelijke huis behandeld, nu volgt nog de rest.

Van Harenstraat 23

In het middelste huis van de drie onder een kap kwam op 12 mei 1959 Antje Kooistra wonen. Zij werd geboren in 1887 te Jelsum en was sinds vijf jaar weduwe. In december 1972 verhuisde zij naar de Vlaswiek. In maart 1973 kwam Maaïke van 't Blik hier wonen. Zij was destijds 59 jaar oud en weduwe van Jurjen van der Kooi. Ook zij verkasste naar de Vlaswiek en wel in april 1981. Toen werd bejaardenhelpster Tjitske Hofstra de bewoner. Zij werd geboren in 1958 te St.-Annaparochie. Zij verhuisde in augustus 1984 naar elders. De volgende huurder heette Jan Jansma (geboren te Anjum). Hij studeerde voor leraar en was gehuwd met Aafke Lautenbach (van Kollummerland). Op de laatste dag van het jaar 1987 vertrok het echtpaar. Daarna stond het huis leeg. Heel leeg en bovendien heel lang.

Van Harenstraat 25

Zoals we hebben gelezen, werd er achter het brede huis ook gewoond. We namen op onze wandeling de namen van die bewoners maar mondjesmaat mee. Het gaat ons tenslotte om de huizen aan de Smalle Kant. We maken hier een uitzondering. Achtereenvolgens woonden hier: Sijbren Boonstra (tot mei 1934), Mattheus Hagedoorn (tot april 1939), Jan Meinema (tot maart 1942), Gerrit Groen (1942-1948), Krijn Hiemstra (1948-1957) en Gerrit Diepenbroek (1957). Toen het brede huis in 1958 werd gesloopt verrees er ene drie-onder-een-kap. We gaan verder met de bewoners van het oostelijke huis. Jan van der Weide was in april 1959 de eerste bewoner. Hij werd in 1930 geboren te Leeuwarden en was boekhouder van beroep. Hij woonde hier met vrouw (Maaïke Smit) en kinderen (Jan en Sandra). In maart 1970 verhuisde het gezin naar Emmeloord. Bauke Lettinga was de volgende huurder. Hij werd in 1911 in Ee geboren. Hij was getrouwd met Christina Tiemeijer. Zij kwam van Leeuwarden. Lettinga was onder andere caféhouder geweest aan de overkant van de Van Harenstraat (nu: Tupelo). In 1977 overleed de gewezen kastelein. De weduwe verhuisde in juli 1979 naar de Dirk Janszstraat.

Van drie naar een

De volgende bewoner liet even op zich wachten, maar vanaf oktober 1980 woonde Mijnje (Mijno) van Dijk met toekomstige vrouw Pietje Swierstra hier. Na hun huwelijk verhuisden ze in september 1982 naar Kattenburg. En nog is de koek niet op. Trijntje van der Zee woonde hier van november 1982 tot april 1988. De laatste bewoners heetten Jacob Boonstra en Foejke Groenewoud. De boekhouder en zijn vrouw sloten op 6 februari 1989 de deur definitief. En daarna stond het pand leeg. Heel leeg en heel lang, totdat het werd samengevoegd met Van Harenstraat 21 en 23. Adolf Hoekstra, zoon van drukker Inze Hoekstra en Anna van der Meer (zie volgende Wandeling), liet van de drie onder één kap een één onder één kap maken, knapte zo en passant het straatbeeld van de Van Harenstraat op en verhuisde in december 2004 met zijn vrouw Teatske (Thea) Veenstra van Van Harenstraat 27 naar hier. Het grote huis kreeg Van Harenstraat 21 als adres.

d.zwart@hetbildt.nl

Pand van Jan Oreel, fabrikant van vélocipèdes, eind 1957 gesloopt

W e zijn het huis van Adolf Hoekstra gepasseerd en wandelen nu langs het enige tuintje dat de Smalle Kant rijk is. Hier heeft tot in 1957 een huis gestaan. Omdat het huis reeds gesloopt was toen in 1964 de officiële adressen werden ingevoerd, gebruiken wij hierboven de term 'ongenummerd'. In 1803 waren de erfgenamen van Joris Fokeles eigenaar van het huis. Een van die eigenaren heette Jeltje Jorisdochter. Zij woonde hier in 1804. In november 1808 overleed zij. Drie jaar later was Cornelis Dirks Ket de eigenaar en de bewoner. Hij was wever en wolverver van beroep. Hij trouwde in 1822 met Leentje Arjens Borger. Behalve hun kinderen woonde hier ook nog de moeder en schoonmoeder bij in. Gezellig.

Een moordenaar in spe

I n 1826 verkocht Cornelis Ket "het huis met aanbehoren" aan Lieuwe Cornelis Koopal. Hij werd in 1775 te Vrouwenparochie geboren, maar was timmerman te St.-Annaparochie en woonde aan het Oosteinde (ongeveer ter hoogte van Van Harenstraat 112, Klaas en Tinie de Groot). Cornelis Lieuwes Koopal, een zoon van de timmerman, kwam hier na zijn huwelijk in 1826 wonen. Zijn vrouw heette Klaaske Cornelis van Gelder. Het echtpaar Jacobus Spoelstra en Cornelia van der Tak woonde er bij in. Hij kwam van 's-Gravenhage en was ontvanger der directe belastingen. Cornelia overleed in dit huis op 24 december 1826, 's morgens zes uur. Ontvanger Spoelstra zou in 1830 opnieuw trouwen, nu met Albertje Aukes Bakker. Zij woonden toen aan de overkant van de Oostervaart (nu: café het Wapen van 't Bildt) en het was daar dat de ontvanger zijn vrouw een kogel door het hoofd joeg!

'Gedetineerd gevangene'

H et echtpaar Cornelis Koopal verhuisde in 1848 naar de woning met timmerwerkplaats (zie hierboven) en verkocht dat jaar het huis en erf aan de Smalle Kant voor f 613,- aan Willem Gerrits Beintema. Hij was tuinman te St.-Annaparochie, maar tijdelijk ook "correctioneel gedetineerd gevangene te Leeuwarden". Vader Gerrit Beintema, in hoedanigheid als gelastigde van zijn zoon, verkocht het huis aan Renze Ijges Mulder. Het werd omschreven als "een huizinge gekwoteerd numero 278 met erve, bleek, hofje en aanbehoren." De koopsom bedroeg f 900,-.

Diefstal

I n het achterhuis bivakkeerde ene Johannes Eijsma. Hij was een "horologiemaker" en kwam van Franeker. Hij verhuisde op 12 mei 1850 naar hier. Hij meldde aan de grietman van het Bildt

Wandeling 10 Van Harenstraat ongenummerd

W ij zijn gaan wandelen.
We wandelen in afstand en tijd langs de smalle kant van de Van Harenstraat te St.-Annaparochie.

We zullen de komende weken Van Harenstraat nummer 3 tot en met Van Harenstraat nummer 41 passeren en kennismaken met de bewoners.

Andringa de Kempenaar een geval van diefstal dat tijdens de verhuizing had plaatsgevonden. Uit een gesloten kistje werden ontvreemd "een gouden Engelsch twee kast horologie met porceleinen plaat, gemerkt Potter-London hebbende de binnenkast

Links zien we de oostelijke helft van het brede huis, de hoedwinkel van de dames Mebius. Het tweede pand van links herbergt de rijwielhandel van Oreel, waar nu het tuintje ligt (± 1914).

aan de binnenzijde een merkbaar tekentje gelijkende naar soldeer en voorzien met het merk der waarborg V, waaraan een vals ch gouden ketting samen gesteld uit sluitingen en bosjes of kootjes met gouden cachet ongemerkt en gouden sluiting".

Goud- en zilversmid

W e laten het achterhuis achter ons en richten onze aandacht op het voorhuis. Mulder ruilde in 1858 deze woning met een huis van Wijger Harmens (waarschijnlijk het café op het Hoekje nabij de kruising Koudeweg-Middelweg west, want daar was Renze Mulder later herbergier). Wijger Harmens kennen wij. Hij was de eigenaar en de

bewoner van het renteniershuis nabij Harmens brug (nu: Bentex-oost). Bewoner in 1859 was Reinder de Vries, hij werd in 1835 geboren te Leeuwarden en was goud- en zilversmid. Zijn vrouw heette Geertje van der Mei. Het gezin vertrok in mei 1862 naar Franeker.

Het huis was anno 1874 in tweeën gedeeld. Achterin woonde Klaas Scheltes Kuiken met vrouw en kinderen. Hij was schipper. En voorin? Na de familie De Vries woonde Sibje Watzes de Groot hier. De bijna veertigjarige werkman werd te Ferwerd geboren en was getrouwd met Hendrikje Walings Andringa. In 1872 verhuisde dit gezin naar elders in St.-Anna. En toen verscheen Jan Tjerk Oreel ten tonele.

Familie Oreel

J an Tjerk Oreel werd geboren in Ureterp in 1838. Hij was koperslager en getrouwd met Sibbelte Harkes van der Meulen. Zij kwam van Dokkum. Zijn vader die te Marssum woonde, kocht huis, erf en tuin in 1872. Achter het huis verrees algauw een schuur. Zoon Jan had een

passie: vélocipèdes, zo'n oerfiets met een extreem groot voor- en een al even extreem klein achterwiel. Hij maakte ze, maar bewoog zich er ook op voort. En hoe! Jan Oreel was de winnaar van de eerste ronde van Franeker in 1869. En op 'Lammetsymet' van 25 mei 1870 was er "eene hardrijderij met vélocipèdes met 11 mededingers van hier en elders. Ondanks het ongunstige weder waren er nog talrijke toeschouwers. De premie werd gewonnen door Jan Oreel. Na afloop was er prijsuitdeling bij de wed. T.A. Wassenaar (nu: het Wapen van 't Bildt) waar het gezelschap nog eenige uren in genoeglijke vrolijkheid vertoefde," zo meldde de Bildtsche Courant.

Olieslagerij

H et echtpaar Oreel kreeg hier vier kinderen. Zoon Tjerk emigreerde in juni 1890 – hij was 23 jaar – naar Illinois, Noord-Amerika, maar hij kwam het volgende jaar weer thuis. Doch hij vertrok in 1894 weer, ditmaal bleef hij dichter bij huis. Hij verhuisde naar Tzummarum. De andere kinderen vlogen ook uit (zoals zoon Harke die naar Beetgum vertrok). In 1896 kocht Jan Tjerk Oreel het huis en aanbehoren van zijn moeder die onderwijl weduwe was geworden, voor f 601,-. In 1902 verkocht hij het onroerendgoed aan Pieter de Winter, klerk der directe belastingen te St.-Annaparochie. Pieter was getrouwd met Anna Oreel, een dochter van de olieslager. De Winter liet het pand in 1903 verbouwen en er was, volgens de kadastrale leggers, in 1904 sprake van vernieuwing.

'Blijmoedige persoonlijkheid'

S ibbelte Harkes van der Meulen overleed in oktober 1913. Weduwnaar Jan Oreel verhuisde twee maanden later, op zijn 75ste verjaardag naar Amsterdam. Zoon Tjerk Jan Oreel, de Amerikaganger, was intussen van Standaardbuiten, Noord-Brabant naar het pand aan de Smalle Kant verhuisd. Hij was onderweg getrouwd met Hiltje van der Weg. In de Bildtsche Courant had Tjerk Jan zijn terugkomst wereldkundig gemaakt met het bericht dat hij een rijwielzaak zou openen ten huize van zijn ouders. Hij kocht in 1913 huis, erf en hok van zijn zwager Pieter de Winter.

Kunnen we Jan Oreel beschrijven? We citeren een bericht in de Bildtsche Courant: "Wie der ouderen herinnert zich niet den populairen Jan Oreel, koperslager te St. Annaparochie, een man die alleen vrienden had, als 'n gezellige, blijmoedige persoonlijkheid voor iedereen. Hij is overleden op 31 December 1932 te Amsterdam (Tuindorp), Brinkstraat 23, ten huize van zijn dochter Anna en zijn schoonzoon, den hr. Pieter de Winter, oud-Marchaussee, later rijksklerk, niet ver af wonende van zijne kleinzoons Jacob en Jan de Winter, die te St. Annaparochie geboren, beiden te A'dam een eervolle betrekking hebben gevonden. Jan Oreel is ruim 94 jaar geworden. Hij blijft in hartelijk aandenken hier bij allen, die hem hebben gekend."

Het 'tuintje' van de Smalle Kant, anno 2007.

(foto Jan Bonefaas)

Boekhouder Keuning

R ijwielhandel Tjerk Jan Oreel had meer pijlen op de boog, gezien een advertentie in de Bildtsche Courant van 9 mei 1915: "Motorfietsen. Onderdelen. Gasartikelen. In alle prijzen van de goedkoopste tot de duurste soorten. Concurrerend. Solied. Reparatie." Behalve de kinderen van Tjerk Jan en Hiltje, vier in totaal, woonde hier onder meer ene Eugen Bartels bij in. Hij werd geboren in 1890 te Berlijn en vertrok februari 1919 naar... Berlijn. Het gezin Oreel verhuisde vier maanden later naar Buitenpost. Even daarvoor had rijwielhandelaar Tjerk Jan Oreel huis, hok en erf verkocht aan Grietje Everts Siderius. Zij was de weduwe van Jan Johannes Kuiken, drukker en uitgever van de Bildtsche Courant (zie volgende Wandeling). De weduwe Kuiken verhuurde het pand aan Eliza Johannes Keuning. Hij werd geboren in 1890 te St.-Annaparochie. Hij was een zoon van timmerman Dirk Keuning en Elisabeth Visser, die een tijdje in het eerste huis ten oosten van de Van Loonstraat hebben gewoond. Keuning was boekhouder en getrouwd met Betsij-Cornelia Boelhouwer (kwam van Broek in Waterland). Zij hadden een zoon Willem-Johannes. In mei 1925 verhuisde het gezin naar Rotterdam.

Gesloopt in 1957

E igenares Grietje Everts Siderius overleed op 1 december 1921. Haar kinderen, drukker Johannes Jans Kuiken en Trijntje Jans Kuiken erfden (o.a.) dit huis. Broer en zus verkochten het huis in 1925 aan Anne Sijdes Krap. Hij werd geboren in 1875 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Jetske Jarigs Tolsma. Hij was hovenier en winkelier. Het echtpaar had een dochter, Sjoukje, die in juli 1928 trouwde met Johannes Bote Gosse Schat. Anne Krap overleed in december 1951. De weduwe bleef hier wonen. In november 1954 overleed zij. De "burgerhuizinge met grote tuin en erf, aan de noordzijde van het Oosteinde te Sint Anna Parochie, groot 4,03 are" werd gekocht door buurman IJnze Hoekstra (zie volgende Wandeling). Hij bood f 3.334,-. Het huis werd eerst gebruikt als bedrijfsruimte van drukkerij Hoekstra en werd in november 1957 afgebroken. Het enige tuintje dat de Smalle Kant anno 2007 nog rijk is, herinnert aan de vergeten fietsenzaak van Oreel.

d.zwart@hetbildt.nl

Van Harenstraat ongenummerd, het tweede pand van rechts (± 1949).

Pand waarin vanaf 1875 Bildtse geschiedenis werd geschreven

Het is het jaar 2007. Wij staan voor drukkerij Hoekstra en die zien wij. Maar wat zagen de mensen die anno 1807 door de buurt van St.-Annaparochie wandelden hier? Een heel oud huis met bomen er voor. Het pand werd bewoond door Jacob Johannes Kamstra (ook Kamminga genoemd) die getrouwd was met Sijtske Arjens Steensma. Hij was wolkammer en had vier jaar eerder met zijn vrouw het huis gekocht van Neeltje Gatzes, huisvrouw van Auke Meinderts.

Maar het gezin Kamstra woonde hier niet alleen. Achter in het pand was tenminste nog een woonvertrek. Sijtske Arjens Steensma overleed hier in mei 1812. Een jaar later maakte de Leeuwarder Courant melding van een "executoriale verkoop van een huis aan de Smallekant te Sint Anna Par. ter requisitie van Rense Aukes de Groot en diens vrouw Maartje Klazes de Groot ten laste van Jacob Johannes mr. wolkammer en zijn kinderen."

Een kerseboom

In augustus dat jaar was Rense Aukes de Groot, wonende te Berlikum, eigenaar van het huis. Hij verkocht het in mei 1819 aan Teunis Sijdzes Crap en zijn vrouw. Crap (later: Krap) was in 1808 getrouwd met Geertje Fransen Kramer, de weduwe van Marten Minks Hiemstra en was hovenier/gardenier van beroep. Ten noorden van de woning lagen boomgaarden. Dat weten we uit een proces-verbaal: "Teunes Sieses Crap, van beroep hofker woonagtig te St. Annaparochie heeft te kennen gegeven aan mij, Agent van Policie, dat in zijn tuin agter zijn woning een kerseboom is vernield door 5 à 6 takken diet op het aldermoost stonden te pronken met haar vrugt, weg te nemen." Twee jongens werden later gezien door Hermannus van Zandbergen, bakker aan het Noordeinde. Ze werden gestraft met veertien dagen tuchthuis.

Anne Teunis Krap

Het achterhuis werd in 1823 bewoond door de zestigjarige smidsknecht Jacob Reinders Fijlstra (hij was de vader van Reinder Jacobs Fijlstra die we eerder zijn tegengekomen als bewoner van Van Harenstraat 19). Tien jaar later knoopte een ongehuwde dochter uit Geertje Fransen Kramers eerste huwelijk de eindjes aan elkaar in het achterhuis; zij was naaister. Moeder Geertje Kramer overleed in mei 1844. Vader Teunis Krap verhuisde naar elders in St.-Annaparochie. Zoon Anne Teunis Krap werd nu hoofdbewoner. Hij werd in 1816 geboren in de hoofdplaats van het Bildt, was doopsgezind en gardenier. Hij trouwde in 1843 met Tietje Jaspers Keizer. Vader Krap werd in 1851 eigenaar van een huis, westelijker gelegen aan de Smalle Kant (nu: Bentex west) en het gezin Anne Krap verhuisde toen daar naar toe. Abraham Wassenbergh kocht het huis dat we hier nu behandelen. De kandidaat-notaris verhuurde het aan gardenier Harmen Dirks Keizer. Abraham Wassenbergh was kandidaat-notaris en getrouwd met Dorothea Feikes Dokter. In 1854 ruilde Wassenbergh het huis tegen een ander met de gezamenlijke erfgenamen van Feike Gerbens Dokter (dat waren dus broers en zussen van zijn vrouw). Die erfgenamen verhuurden het pand vervolgens aan Ruurd Johannes Hemmes.

Kleermaker

Ruurd Hemmes werd in 1829 te Franeker geboren en was kleermaker. Hij was getrouwd met Jetske de Vries. Zij kwam ook van Franeker. Hij was de vader van drie kinderen. Kennelijk werd het achterhuis door de huisnummersaars niet meer als een aparte woning gezien. Er woonden wel één voor één een drietal hulponderwijzers bij het gezin Hemmes in.

Ruurd Johannes Hemmes adverteerde in de Bildtse Courant met "fijne zwarte en blauwe en bruine pakken van laken, crosée, satin de laine en kamgaren" en met overjassen naar maat voor f 10,-. In 1873 verhuisde het gezin Hemmes met alle broeken, jassen en dassen naar de overkant van de Oostervaart (ooit: Van Harenstraat 30, nu: Fixet).

Onderwijl hadden de erven Feike Gerbens Dokter in 1869 huis, erf en tuin verkocht aan Rienk Johannes van der Leij, bakker aan de Smalle Kant (nu: Van Harenstraat 39)

Links de boekhandel en courantdrukkerij van Johannes Kuiken, nu drukkerij Hoekstra en daarnaast het pand waar op dit moment de kapperszaak van Frans Groen is gevestigd.

Aan het poortje boven de ingang van de steeg is duidelijk te zien hoe laag het straatniveau destijds was. (± 1920).

Wandeling 12 Van Harenstraat 27

Wij zijn gaan wandelen. We wandelen in afstand en tijd langs de smalle kant van de Van Harenstraat te St.-Annaparochie.

We zullen de komende weken Van Harenstraat nummer 3 tot en met Van Harenstraat nummer 41 passeren en kennismaken met de bewoners.

Drukkerij en boekwinkel

Jan Johannes Kuiken woonde aan het Noordeinde (daar waar ooit het constructiebedrijf van Kampen was, nu Stadhoudersweg). Hij runde daar vanaf 1859 een drukkerij en een boekhandel en was sinds 1869 uitgever van de Bildtse Courant. In zijn eigen krant maakte hij in oktober 1872 zijn verhuizing bekend: "(...) zal zijn huizinge, waarin drukkerij op 't Noordeinde verkoopen en a.s. jaar de boekwinkel en drukkerij verplaatsen naar de smallekant van het Oosteinde aldaar."

Waarom weten we niet, maar die verhuizing ging niet door. In 1872 werd drukker Jan Kuiken echter wel eigenaar van dit pand. Hij kocht het van Rienk Johannes van der Leij die wij op onze wandeling als eigenaar en bewoner van Van Harenstraat 39 nog zullen tegenkomen en die daar dan weer, zijdelings, te maken zal krijgen met een uitgeverij en boekhandel.

Nieuwbouw in 1875

In maart 1875 liet Kuiken aanbesteden "het afbreken van een oud en het stichten van een nieuw winkelhuis en boekdrukkerij." Architect E. Kuikstra te Stiens maakte de bouwtekening en op 17 september 1875 verhuisde de drukker dan naar zijn spiksplinternieuwe pand aan de Smalle Kant. Jan Johannes Kuiken werd geboren in 1833 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Grietje Everts Siderius. Het echtpaar werd begiftigd met acht kinderen waarvan vijf niet oud werden. In het voorhuis waren de woonkamer en de winkel in boeken en kantoorartikelen ondergebracht en via de steeg die ten oosten van het pand liep, bereikte men de drukkerij.

Van Harenstraat 27 in oktober 2007.

(foto Jan Bonefaas)

Familie Kuiken

In 1876 kocht drukker Jan Kuiken het huis hiernaast (nu: kapsalon Frans Groen) en verhuurde dit eerst. Toen zoon Johannes Jans Kuiken in 1883 trouwde, verliet hij het ouderlijk huis en vestigde zich zes meter oostelijker. We zullen op onze volgende wandeling nader kennis maken met deze zoon.

In november 1898 overleed Jan Kuiken. Hij was slechts 65 jaar oud geworden. De Bildtse Courant schreef: "Hij was boekverkooper, boekdrukker, en uitgever, lange jaren diaken der Nederlandsch Hervormde Kerk, bestuurslid van Volksonderwijs, lid van de Plaatselijke Schoolcommissie, bestuurslid van een pl.m. 1860 te St. Anna-Parochie bestaand Natuurkundig Genootschap, in 't kort een man van betekenis in 't dorpsleven, die zich echter nooit op den voorgrond stelde."

Verbouwing in 1922

De weduwe Kuiken bleef hier wonen met haar dochters Lipje en Trintje. De oudste dochter overleed hier in 1907. Moeder Grietje Everts Siderius overleed in december 1921. Ze was 87 jaar. Dochter Trintje Kuiken bleef hier eerst nog wonen, maar verkaste in oktober 1922 naar het oostelijker gelegen pand. Johannes Jans Kuiken bestierde de drukkerij sinds 1898. Bij gebrek aan een zoon stelde Kuiken in 1920 een bedrijfsleider aan: Adolf Hoekstra Dzn. Deze Hoekstra arriveerde in St.-Annaparochie in december 1920 vanuit Kortezwaag. Hij werd in oktober 1922 eigenaar van de drukkerij annex uitgeverij en

vestigde zich toen hier in dit huis. De voorgevel werd aangepast: het winkelraam en de winkeldeur werden gemoderniseerd.

Familie Hoekstra

Adolf Hoekstra Dirkzoon werd geboren in 1885 te Bergum en was in 1910 getrouwd met Antje Faber. Zij kwam van Joure. Het echtpaar kreeg vijf kinderen: Dirk, Ijnze, Gjal, Minke-Sara en Sara-Anna. In november 1936 verhuisde het gezin naar het verre oosten van de Smalle Kant (nu: Van Harenstraat 39). Daarna was het huis een aantal jaren onbewoond (wellicht dat het werd gebruikt als kantoor).

Zoon Ijnze Hoekstra werd geboren in 1913 te Drachten en was typograaf in de drukkerij van zijn vader. Hij trouwde in 1937 met Anna van der Meer. Zij werd geboren in Marssum. Er werden twee kinderen geboren: Froukje (in 1939) en Adolf (in 1941). Het gezin woonde eerst tegenover het kaatsveld op Davelaer 18 en verhuisde in 1944 naar de woning hier aan de Smalle Kant. Zo vader zo zoon was Ijnze Hoekstra later drukker en uitgever. Hij staakte echter het uitgeven van de Bildtse Courant in 1963. De drukkerij werd enkele keren verbouwd.

Einde winkel

Op 1 februari 1967 verhuisden Ijnze Hoekstra en Antje Faber naar Van Harenstraat 59. Zoon Adolf trouwde veertien dagen later met de van Sneek afkomstige Teatske (Thea) Veenstra. Zij werden de nieuwe bewoners. Het echtpaar kreeg twee kinderen: Ijnze en Jan Rense. Het echtpaar bleef hier wonen tot 2004. In december 1998, na 123 jaar, kwam er een einde aan de winkel. Hier was voortaan de ontvangstruimte van de gemoderniseerde drukkerij gesitueerd. In 2004 werden de drie westelijker staande huizen (de drie onder één kap; zie Wandeling 9 en 10) vertimmerd tot een woning. Het echtpaar Hoekstra-Veenstra verhuisde dat jaar daar naartoe.

d.zwart@hetbildt.nl

De Oostervaart ligt er idyllisch bij (± 1917).

Wandeling 13 Van Harenstraat 29

Wij zijn gaan wandelen. We wandelen in afstand en tijd langs de smalle kant van de Van Harenstraat te St.-Annaparochie.

We zullen de komende weken Van Harenstraat nummer 3 tot en met Van Harenstraat nummer 41 passeren en kennismaken met de bewoners.

De Rabobank (1970)

Van 1922 tot 1962 het woonhuis van de dames Kuiken en Nauta

In de Leeuwarder Courant van 8 november 1809 maakte procureur P. de Kuur bekend dat hij "gedenkt op Zaterdag 1 en 15 December 1809 in de herberg te St. Anna-Parochie te verkoopen een geriefelijke huizinge met loots, bleek en mandeelige steeg met de naastleger ten westen, geschikt tot een schoenmakerij welke daarin geëxerceert wordt door Abram Hendriks Roodtje, staande en gelegen aan de smalle kant van de hoge buurt in voornoemd dorp, 12 mei 1810 vrij van huur." Koper werd Jacob Sieds die het op de 22ste van de lounmaand van 1810 werd verkocht aan Taek Johannes de Vries (ja, een van de drie winnaars van de Ouve Griep in 1794) met zijn vrouw voor 486 gulden en 15 stuivers.

Schoenmakerij

Schoenmaker Roodtje overleed in 1811 en zijn weduwe hertrouwd in 1813 met Dirk Lammerts Andringa die ook schoenmaker was. Zij verhuisden redelijk gauw naar de overkant van het Oosteinde (nu: nabij Blokker) en werden aan de Smalle Kant opgevolgd door Jippe Jans Hoekstra en hij was ook schoenmaker. Jippe Hoekstra was vrijgezel en overleed hier in juni 1822. De volgende bewoner heette ook Jippe en was ook schoenmaker. Jippe Sijbes de Jong werd in 1797 geboren te St.-Annaparochie en was in 1819 getrouwd met Trijntje Boijens Zondervan. Voor 1829 verhuisde dit echtpaar naar het Zuideinde (nu: Warmoesstraat 26). Daar stierf de schoenmaker in 1890 op 92-jarige leeftijd. De schoenmakerszaak werd in 1829 gedreven door Sjoerd Lijkles Wessellus. Deze vrijgezel verhuisde in 1830 naar De Reed (nu: De Steeg van Piet van Kooten). Sjoerd werd opgevolgd door Wijbe Wijbes van Buren. Hij werd in 1805 te Jellum geboren en trouwde in 1828 met Aaltje Jans Bruinsma (geboren te Vrouwenparochie). Schoenmaker Van Buren en zijn vrouw verhuisden in 1838 naar een pand dat oostelijker aan de Smalle Kant stond (nu: van Harenstraat 35). We zullen met hem en zijn nakomelingen daar nader kennismaken.

De bewoonster van dat pand, Kinke Tjerks Plat, verhuisde in hetzelfde jaar van daar naar hier. Van Buren en Plat ruilden dus van woning.

Familie Goudemond

Van Buren en Kinke Tjerks Plat huurden het huis van Sijbren Reinders Schat. Hij was boer en woonde op Haanburg (Oudebildtdijk 331). In 1841 verliet Kinke het huis en werd werkman Anne Minnes Feenstra huurder. Net als vele andere huizen aan de Smalle Kant was ook dit huis verdeeld in tenminste twee woningen. In het achterhuis woonden veelal werklieden en werkende weduwen. Voor 1859 woonde Hendrik Goudemond in het voorhuis. Hij was kleermaker en werd in 1798 te Leeuwarden geboren. Hij was getrouwd met Ijtje van Bachum. Zij kwam van Stroobos. Het echtpaar had vier kinderen. Moeder Ijtje overleed in 1872 en vader Hendrik zeven jaar later. Zoon Arend en dochter Catharina waren reeds verhuisd. De resterende twee kinderen Machiel en Minke Goudemond bleven hier wonen.

Herbouw in 1885

Eigenaar Sijbren Reinders Schat overleed in februari 1876 en de erfgenamen verkochten het huis aan Jan Johannes Kuiken, drukker en uitgever, en wonende in het westelijker gelegen pand, maar broer en zus Goudemond bleven hier wonen. Machiel Goudemond werd in 1823 te Joure geboren en was zwartverver van beroep. (Zwartverven is een zwarte kleur geven met behulp van zwarte verf, zwartsel, zwarte inkt en dergelijke, in het bijzonder gebruikt voor stoffen zoals laken.) Zijn zuster Minke woonde dus bij hem in. In 1883 verhuisden ze naar elders in St.-Anna. Johannes Jans Kuiken, zoon van drukker Jan Johannes Kuiken, trouwde in 1883 met Geertje Klazes Meijer. Hij werd in 1860 te St.-Annaparochie geboren. Zij was een dochter van Klaas S. Meijer,

hoofd van de openbare lagere school te St.-Anna. Na het huwelijk vestigden zij zich in dit huis. In 1885 werd het huis afgebroken en herbouwd.

Johannes Kuiken

Een markant mens, die Johannes Kuiken. Tijdens zijn stageperiode in Den Haag maakte hij kennis met de strijd voor socialisme en kiesrecht. Na 1880, toen zijn vader hem bij de zaak betrof, stond de Bildtse Courant in dienst van propaganda voor het algemeen kies- en stemrecht. Ferdinand Domela Nieuwenhuis kwam bij hem aan huis. Mede aan zijn activiteiten en aan zijn krant was het te danken dat in St.-Annaparochie een grote afdeling van de Bond voor Algemeen Kies- en Stemrecht ontstond. Bij het in 1890 gehouden petitionnement voor algemeen kiesrecht leverde St.-Annaparochie meer handtekeningen dan de stad Leeuwarden of provincies als Gelderland en Overijssel!

Behalve actief in de politiek (met typograaf Klaas van Zandbergen voor de Volkspartij in de gemeenteraad) was hij bestuurslid van het Volksgebouw en van de leesbibliotheek om maar eens wat te noemen. Kuiken was een praktisch gericht, maar principieel man. In zijn Bildtse Courant nam hij als geheelonthouder zelfs geen advertentie voor abdijsiroop op. Hij was vegetariër en rookte niet. Hij was lichamelijk niet sterk, gold als sympathiek, beschaafd en belezen.

Dames Kuiken Nauta

Johannes Jans Kuiken en Geertje Meijer kregen een dochter: Harmanna, die in 1915 verhuisde naar 's-Gravenhage. In december 1920 nam Kuiken, mede door zijn lichamelijke zwakte, een bedrijfsleider in dienst. Toen ook verhuisde hij met zijn vrouw naar het Noordeinde (nu: Van Harenstraat 42) en de bedrijfsleider kwam hier aan de Smalle Kant wonen. Wij hebben reeds kennis met hem gemaakt; hij heette Adolf Hoekstra Dzn. en werd in 1885 te Bergum geboren. Toen Hoekstra de drukkerij en de winkel in 1922 overnam, verhuisde zijn gezin naar het westelijker gelegen pand (nu: drukkerij Hoekstra, Van Harenstraat 27) en kwam Trijntje Kuiken van daar naar hier. Ze ruilden dus van woning. Trijntje Kuiken was een zuster van drukker Johannes Kuiken en ze werd geboren in 1875 te St.-Annaparochie. Terwijl haar broer zich nog met de drukkerij bezighield, had zij de leiding over het fabriceren van inkt. Zij woonde hier met haar levensgezellin Baukje Nauta. Zij was bewaarschoolhoudster en werd geboren in 1879 te Heerenveen.

Tachtig leerlingen

"'t Is feest, trala-la!" zongen de tachtig leerlingen van de kleuterschool vrijdagmorgen 2 oktober j.l. Het was ook feest, want mej. B.J. Nauta vierde die dag haar tachtigste verjaardag. Als we er dan bij vertellen dat mej. Nauta bijna haar hele leven als hoofdleidster in dienst heeft gesteld van de kleuterschool in St. Annaparochie, dan begrijpt U waarom de jongens en meisjes vrijdagmorgen hun blijde liedjes voor de woning van mej. Nauta zongen. Herman van Dijk en Mina Bijlsma boden als vertegenwoordigers van de hoogste en de laagste klas mej. Nauta een heel groot bos bloemen aan en de kleuters lieten daarna nog eens horen hoe blij ze vandaag waren. Toen was het weer tijd om met juffrouw De Jong, juffrouw Riemersma en juffrouw Keuning naar de school te gaan waar een heerlijke tractatie hen wachtte," aldus De Bildtse Post van 9 oktober 1959. Trijntje Kuiken overleed en werd op 23 januari 1962 gecremeerd te Westerveld. Baukje Nauta overleed in januari 1968.

Rabobank

De Raiffeisenbank te Marrum wilde, behalve het kantoor te Oudebildtdijk, graag een vestiging in St.-Annaparochie openen. Dat gebeurde in juni 1968 toen het bijkantoor aan de Smalle Kant openging. "Aan iedere nieuwe spaarder verstrekken wij een premie van f 2,50!" adverteerde de bank. Van de woning werd Edze Borger de bewoner. De bank fuseerde met de Boerenleenbank en zo ontstond de Rabobank. In oktober 1977 werd de bank overgebracht in de voormalige bakkerswinkel en woning van mevrouw A. van der Kooij-Tjepkema (nu: Schoenen en accessoiros Zapatos, Warmoesstraat 5). Nog weer later verhuisde de bank naar 'de hoek', maar dit terzijde. In december 1977 opende bakkerij Nieuw Leven te Beetgumermolen een filiaal in het pand Van Harenstraat 29. Een zuster van de eigenaar, Jantsje Wouda, dreef de bakkerswinkel. Die droeg algauw de naam Yn 'e Skoatel. Toen zij in september trouwde met Willem P. Boterhoek, woonde het echtpaar in de woning (zie hieronder).

Struiksma

In mei 1985 werd de bakkerswinkel overgenomen door Struiksma, een echte bakker die reeds filialen had te Oosterbierum, Tzummarum en St.-Jacobiparochie. Achter de toonbank nam Nienke Vogelzang de honneurs waar. Het pand onderging in 1989 een face lift. Zowel de binnen- als de buitenkant werden gemoderniseerd. Zo werd een sterk aandacht vragende lichtbak boven aan de pui aangebracht. De winkel van Struiksma had vanaf toen ook pizza's in de handel. In 1997, het jaar dat de Van Harenstraat grondig onder handen werd genomen, verkreeg de bakkerswinkel van Struiksma een nieuwe plek: Van Harenstraat 45 (nu: Van der Kloet).

Daarna stond het voormalige huis van de dames Kuiken Nauta een lange tijd leeg. We weten echter dat de vrijwilligersorganisatie die van alles en nog wat inzamelde voor behoeftigen in Roemenië, dit pand van 7 tot en met 16 december 1998 gebruikte voor "stuntverkoop van kerstartikelen t.b.v. een dagrevalidatiecentrum in Roemenië". Ook na dat 'kerstwinkeltje' was er lange maanden geen actie in het pand. Pas in het najaar van 1999 kwam hier de herenkapsalon van Frans G. Groen.

Bewoners 1968-2007

We noemen de bewoners in Starfightervaat. 1968-1971: Edze Borger, pakhuisknecht, gehuwd met Johanna IJnema; 1971-1974: vertegenwoordiger Gerrit Evert Tjepkema, gehuwd met Trijntje Poorte; 1974-1976: Wietske Walburg, administratief medewerkster; 1976-1977: arts in opleiding Jurrien Boer, geboren te Groningen in 1948; 1977-1979: arts in opleiding Willem M. Beetstra; 1979-1985: Willem P. Boterhoek, gehuwd met Jantje Wouda; 1985-1995: Katharina Vogelzang en Gerrit Kootstra; 1995-1996: H. Lautenbag; 1996-1998: J. Triemstra en A.A. Dijkstra; 1998-1999: J. Visser en 1999-2003: F.G. Groen en J.A. Boschma. Thans wonen Sijtze Jorrit Jorritsma en Gerbrich Hoekstra hier.

d.zwart@hetbildt.nl

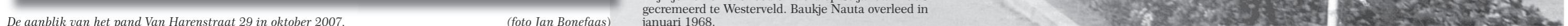

De aanblik van het pand Van Harenstraat 29 in oktober 2007.

(foto Jan Bonefaas)

De Rabobank (1970)

Het majestueuze winkelhuis van de familie Ferwerda.
De met hoeden getooide dames staan op "Ferwerda's Brug" (± 1910)

Wandeling 14 Van Harenstraat 31

Wij zijn gaan wandelen. We wandelen in afstand en tijd langs de smalle kant van de Van Harenstraat te St.-Annaparochie.

We zullen de komende weken Van Harenstraat nummer 3 tot en met Van Harenstraat nummer 41 passeren en kennismaken met de bewoners.

Waar het gepeupel het huis van ontvanger Eckringa verwoestte

We wandelen richting de keurslagerij van de familie Schreiber en begeven ons zo op heel historische grond. In 1748 liepen de gemoederen op het Bildt hoog op. Enkele boeren vertikten het om extra (grond)belasting te betalen en haalden verhaal bij de ontvanger. De man heette Paulus Eckringa. De man woonde op de plek van Van Harenstraat 31. Hij was niet thuis. De wifthe boeren bijgestaan door 'het gepeupel' gooiden Eckringa's boekhouding in de Oostervaat, maar daarmee was hun woede niet bekoeld. De voorgevel van zijn woning werd finaal omgehaald en bijna de hele inboedel werd op straat – dat is de Smalle Kant! – kapot geslagen. Vaak is deze zwarte bladzijde van de Bildtse geschiedenis in boeken en artikels aangehaald, maar nimmer werd de plaats achterhaald waar dit volksgericht tot zijn hoogtepunt kwam. Hier dus! Waarvan acte.

C.C. Lochnaar

Dorpsrechter Ijpe Bonnema kocht de met puinhopen bezaaide grond en liet hier een nieuw huis bouwen en woonde hier. Zijn dochter Petronella (roepnaam Pijke) erfde het. Zij trouwde met Adrianus Camphuizen die kort na 1770 overleed. Zes jaar later trouwde zij met Christiaan Carel Lochnaar. Hij volgde Hoite Peisel op als jagermeester van stadhouder Willem V en werd in 1754 te Gorichem geboren. Na de ommezwaai van 1795 werd C.C. Lochnaar ontvanger der directe belastingen. Christiaan en 'Pijke' kregen drie dochters. Zij waren de bewoners van dit grote huis en toen dochter Sijtske Deatora Sophia Lochnaar in 1815 trouwde met Allard Scheltinga Oosterbaan, kwam de schoonzoon hier bij inwonen.

Ontvangkantoor

Scheltinga Oosterbaan was eerst klerk en later commissaris "op het bureau der indirecte en directe belastingen." Dochter Sijtske overleed in 1817 en Allard Scheltinga Oosterbaan hertrouwde in 1818 met Hijke Ulbes Noordenbos, een dochter van de chirurgijn te Wommels. Het echtpaar verhuisde naar de brede kant, naar het huis ten westen van de afgesloten steeg (ooit: Van Harenstraat 36, nu: het oostelijke gedeelte van de winkel van Henk ten Hoor). Maar hij bleef carrière maken aan de Smalle Kant. In 1827 werd hij door grietman en assessoren benoemd tot "hoofdcommies voor het innen van de Opcenten op het Gemaal." We mogen dus met stelligheid aannemen dat Van Harenstraat 31 dienst heeft gedaan als ontvangkantoor der Rijksbelastingen.

Intussen was in 1813 Petronella Bonnema in dit huis overleden. Haar tweede man, ontvanger Christiaan Carel Lochnaar erfde het. Hij bezat nu drie huizen aan de Smalle Kant (slagerij Schreiber, woonhuis familie Schreiber en een huis op de plek waar nu de bankjes ten westen van de Beuckelaerstraat staan). Hij bleef hier tot zijn dood in maart 1844 als rentenier wonen.

Feike Dokter

Een andere dochter van Christiaan en 'Pijke', Ijpina Christina Lochnaar, was

in 1805 getrouwd met Feike Gerbens Dokter, korenmolenaar te Vrouwenparochie. Feike Dokter en zijn vrouw rentenierden hier; er was immers ruimte genoeg in dit grote huis. Dit echtpaar had ook drie dochters. Pietje Dokter was de oudste (geboren in 1805). Zij was vergroed, had in 1840 een onechtelijk kind gekregen (spoedig overleden), maar ze was rijk. Harmen Cornelis Ferwerda was verver van beroep en verhuisde van Drachten naar St.-Annaparochie en trouwde in 1842 met deze Pietje. Het jonge echtpaar kwam eerst in het meest oostelijke huis aan de Smalle Kant wonen (nu: bankjes en parkeerterrein ten westen van de Beuckelaerstraat). Daarna verhuisde het in 1847 naar het brede pand, ook aan de Smalle Kant (ooit: Van Harenstraat 23 en 25; nu: Adolf Hoekstra, Van Harenstraat 21) en voor 1853 trok het gezin Ferwerda in bij de (schoon)ouders in het huis dat we thans bespreken.

Familie Ferwerda

In juli 1853 overleed Feike Gerbens Dokter. Ijpina Christina Lochnaar overleed in november 1867. De drie dochters erfdin dit huis en bij boedelscheiding werd het later toegekend aan Pietje Dokter. Bewoners waren dus Harmen Cornelis Ferwerda en Pietje Feikes Dokter. Hij werd in 1813 te Drachten geboren en was verver van beroep. Het echtpaar kreeg twee zonen: Cornelis en Feike. In 1861 overleed moeder Pietje. Zoon Feike nam de ververij over en de andere zoon Cornelis verhuisde naar het brede huis (zie hierboven).

Ververij

Feike Harmens Ferwerda werd geboren in 1845 te St.-Annaparochie. Hij trouwde met Trijntje Poppes Duursma. Zij kwam van Drachten. Hij was net als zijn vader verver van beroep, maar om redenen die wij niet kennen, droeg hij de zaak over aan broer Cornelis. Deze broer liet het pand in 1869 herbouwen en dit pand werd omstreeks 1850 door de grootvader van historicus Hartman Sannes omschreven als "een zeer ouderwetsch huis". Het heeft dus een slordige 120 jaar gestaan. Cornelis Harmens Ferwerda was in 1874 getrouwd met Pietje Pieters Slagman (zij kwam van Nes, West-Dongeradeel) en het echtpaar kreeg tien kinderen (een tweeling), waarvan een niet oud werd. Cornelis Ferwerda had hier een winkel en verkocht (bijna) alles. Van klosjes garens tot zware kettingen. Maar Cornelis Ferwerda was ook drogist. Hij adverteerde in de Bildtse Courant van 1877 veelvuldig met Urabanuspillen die heilzaam zouden werken op de spijsvertering en met Holloway's Zalf dat goed werkte tegen jicht, reumatiek, spierverslapping en Holloway's pillen die het bloed zuiver hielden, de maag versterkten en de nieren prikkelden. Een negentiende-eeuws wondermiddel dus.

Peru Guano

En Ferwerda was tevens het adres voor landbouwers en veehouders. Want hij handelde ook in Peru Guano (kunstmest!), petroleum, kettingeggen, zaaimachines, kaaspersen, kookpotten... Alles waar geld aan viel te verdienen,

was in voorraad: in de zomer haring en bierglazen, in de winter handschoenen en schaatsen. De oude ververij hield de familie ook gaande. Achter het pakhuis (nu: Van Harenstraat 33) woonden de knechten die in de ververij werkten. We kwamen ondermeer Meindert van Reenen hier als jonge bewoner tegen. Cornelis en zijn broer Feike Ferwerda waren goede kennissen van Pier Pander, maar dit terzijde.

De koopman

De winkelman stierf in april 1900, drie jaar na het plotselinge overlijden van zijn oudste zoon Harmen. De tweede zoon, Pieter, kwam terug uit Leeuwarden en nam de leiding van de zaak over. De andere zonen Feike en Cornelis woonden toen in Leiden en Zwolle. De dochters verhuisden een voor een na het overlijden van moeder Pietje Slagman in juli 1904.

Pieter Cornelis Ferwerda was 26 jaar toen hij in 1918 trouwde met Sijtske Baukes Tjijma. Zij kwam van Tzummarum. Vijf jaar later stopte Pieter met zijn winkelwerkzaamheden (wellicht vanwege de gezondheid) en zijn gezin vertrok naar elders. Hals over kop verhuisde zijn broer Feike van Leiden terug naar St.-Annaparochie om de zaak aan de Smalle Kant over te nemen. Feike werd bij boedelscheiding ook eigenaar van dit pand (en van het oostelijk gelegen perceel; volgende week meer daarover). De ongetrouwde Feike Cornelis Ferwerda die bekend stond als 'de koopman', woonde hier met zijn zuster Dieuwke, eveneens niet

getrouwd. Er woonden in de jaren 1900-1920 tal van apothekersassistenten bij in.

Verkoop in 1950

Zuster Dieuwke heeft D-day niet meer meegemaakt. Ze overleed in juni 1943. Feike Ferwerda was een markante persoon. Hij heeft zijn hele leven deel uitgemaakt van de permanente commissie die eerst jaarlijks en later tweemaal per jaar het schoolfeest organiseerde voor de kinderen van de openbare lagere school. Tijdens de avondoptocht van versierde wagens en dergelijke door het al even versierde dorp, hield de stoet halt bij Ferwerda's brug, alwaar Feike Ferwerda met donderend geraas en tot ieders vermaak vuurwerk ontstak. De corpulente koopman overleed in oktober 1950. Een maand later verkocht notaris Reinder Tjeerd Timmer de "op uitstekende stand midden in het dorp Sint Anna Parochie staande en aan de nieuw aan te leggen brede verkeersweg Het Oosteinde gelegen grote winkel- en woonhuizinge met grote zolders, met vrije steeg ten oosten en pakhuis en daarachter gelegen grote tuin, met recht van weg over de noordwaarts daaraan gelegen reed naar de Beuckelaerstraat, groot 13 are en 70 centiare (...). Het pand heeft een frontbreedte van ongeveer 14,75 meter."

Slagerij Sipma

Hendrik Ijpes Sipma kocht het. Hij was slager te Oudebildtzijl en verhuisde in juli 1951 naar de Smalle Kant. Het pand was ondertussen verbouwd. Sipma werd geboren in 1914 te Vrouwenparochie en was getrouwd met Tjitske Piebenga. Het echtpaar kreeg vier kinderen: Anna Ietje, Ijpe, Wiesje en Harry Thijs. In december 1960 werd de winkel opnieuw ingericht en de "hypermoderne toonbankvitruine beheerst nu – schuin geplaatst – het winkelbeeld. De klanten hebben nu meer ruimte gekregen en dat was nodig, want men stond soms in de spitsuren op straat te wachten. Wat bleef zijn de mooie wandtegels en... de fraaie bewerkte glasplaat met de vechtende hengsten. Een stuk van de inventaris dat zo vaak we deze winkel binnenstappen, onze bewondering heeft," aldus De Bildtse Post. In november 1964 verhuisde het gezin van slager/veehandelaar Sipma naar Statenweg 21. De slagerij werd een vennootschap met als firmanten Hendrik Sipma en Age Wagenaar. Laten we eens kijken wat Topslagerij fa. H. Sipma in februari 1968 te koop had, want van wandelen krijg je trek: "500 gram mooie varkenslappen voor f 2,98; ½ kilo speklapjes zonder been, zonder zout f 1,88; 150 gram cornedbeef [sic!] f 0,72; 250 gram heerlijke leverworst boerdewol lever f 0,70 en op f 25 kassabons 150 gram boterhamworst voor 10 cent".

Slagerij Wagenaar

In 1964 verhuisde het gezin Wagenaar van Van Harenstraat 57 naar Van Harenstraat 31. Age Wagenaar werd in 1924 geboren te Garjip en was getrouwd met Gerke van Huizen. Zij kregen vier kinderen: Ijtje, Minke, Wytze en Aukje. Age Wagenaar, die zijn hele leven al bij slagerij Sipma had gewerkt en dus vanaf 1964 medefirmant was, was vanaf 1969 de baas. In 1976 werd het pand zodanig verbouwd dat de verkoopruimte werd vergroot van 24 m² tot 64 m². Daartoe werd de weinig gebruikte 'pronkkamer' bij de winkel getrokken. In juni 1979 verhuisde het gezin Wagenaar van Van Harenstraat 31, het pand dat we hier nu bespreken, naar Van Harenstraat 33, het oostelijk gelegen huis. Age Wagenaar overleed in maart 1993. De zaak werd voortgezet door de zoon Wytze die reeds in oktober 1986 een goudkeur voor zijn ambachtelijk eigengemaakte rookworst won. Op 28 maart 1996 werd Keurslagerij Wagenaar Keurslagerij Schreiber. Het gezin Lubbert Schreiber verhuisde naar Van Harenstraat 33 en dat huis behandelen wij in de volgende Wandeling.

Het pand van keurslager Schreiber aan de Van Harenstraat 31, anno 2007.

Hier woonde Jeane Marguarita Louise Deel, Mata Hari's tante

Het tweede pand van links doet nog denken aan een pakhuis (± 1915).

Net als het pand dat we tijdens de vorige wandeling hebben beschreven, was ook dit huis in 1807 eigendom van Petronella Bonnema. Zij had het geërfd van Ijpe Bonnema, haar vader. Petronella - zij werd 'Pyke' genoemd - is tweemaal gehuwd geweest. Zij trouwde eerst met Adrianus Camphuizen. Uit dit huwelijk werd een dochter geboren: Catharina Cecilia Camphuizen. Zij woonde hier. Catharina C. Camphuizen werd in 1767 geboren in St.-Annaparochie. Zij huwde in 1805 met Pieter Luitzens de Kuur. Hij was gezworen klerk ter secretarie, maar later werd hij aangesteld als procureur en fiscaal van baljuw en bestuur van het Bildt. Het huwelijk met de dochter Camphuizen was zijn derde. Hij overleed in juni 1811. Catharina belandde in 1814 opnieuw in de huwelijksboot.

Schoolmeester Nicolai

Nu trouwde ze met Popko Davids Noordhoff, weduwnaar van Agneta Maria Schierbeek en vader van onder meer Petronella Maria. Popko was dominee en woonde in de pastorie aan het Zandpad (nu: Wassenberghstraat), maar volgens de lidmatenlijst van 'zijn' kerk woonde Catharina in 1815 in dit huis aan de Smalle Kant... Hoe het ook zij, ds. Noordhoff overleed in 1824 in de pastorie aan het Zandpad en we mogen aannemen dat zijn vrouw daar ook woonde. Maar dan niet lang, want in 1829 overleed 'renteniersche' Catharina Cecilia Camphuizen in het huis dat we hier behandelen. Nu betrad Taek Atzes Nicolai het huis. Hij was schoolmeester en woonde in het schoolmeestershuis dat ook aan het Zandpad stond. Waarom ging hij dan hier wonen? Omdat hij in 1818 trouwde met Petronella Maria Noordhoff, de dochter van dominee Popko. Petronella Maria overleed reeds in 1830, hier in dit huis. Zij is slechts 33 jaar geworden.

Rijksontvanger Deel

In 1813 overleed eigenares Petronella Bonnema en werd haar weduwnaar (haar tweede echtgenoot), Christiaan Carel Lochnaar, eigenaar van dit pand. Zoals we reeds zagen, was hij ontvanger der directe belastingen. Hij verhuurde het huis in 1831 aan Jean Philippe Deel. Nadat rijksontvanger Spoelstra zijn vrouw aan de overkant van de Oostervaart (nu: café Wapen van 't Bildt) had vermoord en hij in een dampige cel in Leeuwarden zat, werd Deel in mei 1831 benoemd als de nieuwe ontvanger van St.-Annaparochie en omstreken. Hij had kort tevoren het roerige Brugge verlaten en bleef de Koning trouw (het was de tijd van de Tiendaagse Veldtocht en de afscheiding van België van het Koninkrijk der verenigde Nederlanden).

Een tante van Mata Hari

Jean Philippe Deel werd te Den Haag geboren in 1784. Hij was echtgenoot van Everdina van der Veen (geboren in het plaatsje Bonda in het groothertogdom Hanover) en vader van zes kinderen. Een dochter, Jeane Marguarita Louise Deel, trouwde in 1850 met Iege Marten Zelle, bakkersknecht te St.-Annaparochie (nu: Van Harenstraat 10) en later bakker te Vrouwenparochie (nu: Waling Dykstrahuis) en Iege Marten was een broer van Adam Zelle die de vader was van Margaretha Geertruida Zelle en zij is ons beter bekend als Mata Hari. De tante van de vermoedelijke spionne woonde dus hier aan de Smalle Kant. Rijksontvanger Deel overleed hier in februari 1853. Zijn weduwe vertrok met de nog in huis zijnde kinderen in mei 1859 naar Vrouwenparochie. De volgende huurder die we hier tegenkomen is Sikke Dirk Kuijpers Wzn. Hij was een zoon van Wijtze Kuijpers, notaris te Vrouwenparochie alwaar Sikke Dirk in 1832 werd geboren. Hij

was getrouwd met Albertina Pater. Zij kwam van Leeuwarden. Sikke Dirk Kuijpers was van 1859 tot 1872 gemeentesecretaris van het Bildt. Het gezin Kuijpers verhuisde in 1872 naar Ternaard.

Het bruggetje

Volgens de grootvader van amateur-historicus Hartman Sannes lag rond 1850 het befaamde bruggetje nog niet over de Oostervaart. En dat kan kloppen daar het omstreeks 1860 is gebouwd, en niet (zoals later) recht tegenover het winkelhuis van de familie Ferwerda (nu: Van Harenstraat 31), maar recht tegenover de scheiding van de percelen Van Harenstraat 33 en 31 (nu: steegje tussen Keurslager en woning Lubbert Schreiber). De brug is dus ooit verlegd en deze 'tweede' brug werd in de 20ste eeuw Ferwerda's brug genoemd. Zij was befaamd door het vuurwerk dat de familie Ferwerda hier afstak tijdens de avondoptocht van het jaarlijkse feest van de openbare lagere school te St.-Annaparochie.

Uurwerkmaker De Haan

Kuijpers werd niet slechts als gemeentesecretaris opgevolgd door Hendrik Smid, maar ook als volgende huurder van dit pand. Hendrik Smid werd in 1848 te Hoogkerk geboren en kwam hier in 1872 wonen met zijn vrouw Johanna Christina Mebius. Zij werd geboren te Ternaard. Het echtpaar kreeg drie kinderen en er woonde tot 1876 een drietal mensen bij in, zoals een beambte ter secretarie en rijksveerarts Roelf Boer die zich weldra aan de brede kant vestigde (nu: Van Harenstraat 78 - voormalige kapsalon Wijma). In 1876 verlieten de bewoners het huis. Cornelis Ferwerda, de westelijker wonende winkelier, kocht het dat jaar van de erven Christiaan Carel Lochnaar en verhuurde het toen aan Elke de Haan. De in Sneek geboren uurwerkmaker woonde hier een jaar met zijn vrouw Jantje Jans van der Vlucht en vier kinderen. In 1877 verliet het gezin De Haan het huis en werd het pand gedegeerd tot een pakhuis. (Na enige verhuizingen nestelde het gezin De Haan zich wederom op de Smalle Kant; we zijn ze eerder tegengekomen in Van Harenstraat 11 - Bentex west.)

Pakhuis

Het pand werd dus pakhuis en kwam als zodanig in 1877 in het nieuws toen de Bildtsche Courant meldde dat "men in de nacht van 21 op 22 Juli tevergeefs heeft getracht in te breken in het magazijn van en naast den koopman Ferwerda." Achter het pakhuis stonden de woningen van de verversknechten. De familie Ferwerda had nog steeds de ververij in bedrijf. Meindert Romkes van Reenen was een van die ververs die hier rond 1889 woonde. Kennelijk was het pakhuis vertimmerd, verbouwd, want het werd kort na 1900 weer als woning gebruikt. In maart 1902 overleed hier Johannes Wiltjes Pars op 84-jarige leeftijd. Pars was sedert 2 juli 1855 tot aan zijn overlijden onafgebroken raadslid van het Bildt geweest. Bij de begrafenis op 11 maart 1902 waren behalve de raadsleden ook aanwezig de secretaris, de architect en het secretariëpersoneel. De burgemeester was absent. Hij was ziek. Vanaf september 1861 had J.W. Pars "als ambtenaar van de burgerlijke stand plus minus 2.500 paartjes in den echt verbonden en gewezen op het bekende: waar liefde woont, gebiedt enz.", aldus de Bildtsche Courant.

Hendrik Carel van Riemsdijk

De weduwe Pars, Neeltje Andries Nauta, overleed drie jaar later. Zij werd 71 jaar oud. Tijdens haar laatste levensjaar woonde haar dochter Baukje Johannes Pars (de weduwe Sijberens Miedema) en haar kleindochters

Catharina en Dirkje Miedema bij haar in. Dochter en kleindochters verhuisden in januari 1906 naar Ijmuiden. Hierna woonde oud-bakker Wijbe Mebius hier een tijdje. Hij woonde er met zijn zuster Dirkje. In juni 1908 diende de volgende huurder zich aan. Hij heette Hendrik Carel van Riemsdijk en was rijksontvanger, dus wederom een belastingambtenaar in Van Harenstraat 33. Hij werd in 1876 geboren te Gramsbergen en hij was in 1908 te Kampen getrouwd met Trijntje Ferwerda, een dochter van Cornelis Harmens Ferwerda en Pietje Slagman. Na het overlijden van eigenaar Cornelis Harmens Ferwerda was de dochter als erfgenaam mede-eigenaar van dit huis dat zij toen bewoonde.

Turnvereniging Daam van Haren

Bij boedelscheiding werd Trijntje Ferwerda in 1912 solo-eigenaar. Hendrik Carel van Riemsdijk was een van de animators om in juni 1907 de Leeuwarder gymnastiekvereniging Brinio uit te nodigen om een demonstratie in het weiland d'Avila (nu: De Waaije) te geven en hij nam het voortouw om daarna de eerste turnvereniging van St.-Annaparochie op te richten, waarvan Van Riemsdijk de eerste voorzitter werd. Die gymnastiekvereniging heette Daam van Haren. Het echtpaar kreeg drie kinderen. Het gezin Van Riemsdijk vertrok in april 1920 naar Zuidhorn.

Uitlandse eigenaren

Het huis en het erf van 1,51 are werd verkocht aan de kinderen van Rein Jacobs van der Zee en zijn vrouw Trijntje Jochems Hiemstra. Van der Zee was tot 1919 kastelein aan de overkant van de Oostervaart (nu: Wapen van 't Bildt, Van Harenstraat 54). De kinderen Jacob,

Jan, Douwe en Anna woonden respectievelijk in Paramaribo, Athol in South Dakota, San Antoni in Texas en St.-Annaparochie. Kennelijk heeft de oud-kastelein het huis gekocht om er zijn oude dag te slijten (en gelijk het huis op naam van zijn kinderen gezet), maar hij en zijn vrouw Trijntje Hiemstra verhuisden plotsklaps naar Wollega. De kinderen verkochten het huis in 1920 aan Oege Sijdes Miedema. Hij was 63 jaar oud, werd geboren te Tzum en kwam als werkmans aan de kost. Hij woonde hier van april 1920 tot mei 1923 met zijn vrouw Ijtje Koopmans en een pleegkind uit Groningen.

Schildersbedrijf Nauta

Het burgerhuis aan de Smalle Kant was bij onderhandse verkoop in maart 1923 in eigendom overgegaan aan Watze Eeltjes Nauta. Hij begon hier in mei 1923 een schildersbedrijf. Watze Nauta werd geboren in Harlingen in 1890 en was getrouwd met Trijntje Nicolai. Zij kwam van Hallum. Het echtpaar kreeg hier drie kinderen: Froukje (geboren in 1917), Jan, (geboren in 1920) en Lieuwe (geboren in 1927). In mei 1930 nam het gezin Nauta een gast in huis. Het was niemand minder dan oud-kastelein Rein Jacobs van der Zee. De weduwnaar bleef niet lang. Hij verhuisde naar een huis aan de Reed waar hij in 1934 overleed.

Het pand werd in 1937 danig verbouwd. Het dak en de voorgevel werden vernieuwd en het huis kreeg een totaal ander aanzien. De kinderen vlogen onderwijl uit. Watze Nauta overleed in juli 1970. Zijn weduwe bleef hier wonen tot maart 1976, toen zij verhuisde naar de Burgemeester Vlaskampstraat. Daarna heeft het huis leeg gestaan.

Slagerswoning

In juni 1979 verhuisde het gezin van keurslager Age Wagenaar van zijn slagerswinkelhuis naar het oostelijker gelegen huis, dit huis. Age Wagenaar overleed in maart 1993. De weduwe, Gerkje van Huizen, woonde hier tot februari 1994. Zoon Wytze Wagenaar bleef in eerste instantie hier wonen, maar verhuisde in maart 1995 naar elders. Daarna stond het wederom een tijdlang leeg. In april 1996 verhuisde Lubbert Schreiber, de nieuwe eigenaar van de keurslagerij in Van Harenstraat 31, met echtgenote Jannie Haaksma van Anjum naar de Smalle Kant.

d.zwart@hetbildt.nl

Wandeling 15 Van Harenstraat 33

Wij zijn gaan wandelen. We wandelen in afstand en tijd langs de smalle kant van de Van Harenstraat te St.-Annaparochie.

We zullen de komende weken Van Harenstraat nummer 3 tot en met Van Harenstraat nummer 41 passeren en kennismaken met de bewoners.

Van Harenstraat 33 gaat schuil achter een klimop (± 1945)

Van 1839 tot 1961 woonhuis van Van Buren, familie van schoenmakers

Wanneer we op onze wandeling de voorgevels van de panden Van Harenstraat 33 (woonhuis Schreiber) en 35 (Koldijk) met elkaar vergelijken, zijn ze nu qua hoogte en vorm nagenoeg gelijk. Dat was anderhalve eeuw geleden pertinent niet het geval. Nummer 33 was met de verdieping een zeer hoog huis en nummertje 35 was veel kleiner van stuk. Laten we dat huis eens nader bekijken.

Winkel

In 1788 verkochten Dirk Hendriks Bosje en zijn vrouw dit huis aan Froukje Annes Hilverda. Zij was toen 61 jaar oud en getrouwd met Hendrik Oepkes. Froukje stierf in 1790, haar weduwnaar vijf jaar later. Dochter Aafke Hendriks erfde het huis. Zij was in 1795 weduwe van Marten Adams die schoenmaker was geweest, en moeder van drie kinderen. Aafke hertrouwde in 1797 met Jan Dirks van der Ploeg. Hij kwam van Drachten en was hier winkelier. Moeder Aafke overleed in 1801. Uit dit tweede huwelijk waren twee kinderen geboren. Na boedelscheiding verkochten Jan Dirks van der Ploeg (nu getrouwd met Tjerkje Menzes de Boer) en de kinderen Grietje Jans en Froukje Jans van der Ploeg op de laatste dag van het jaar 1822 "een ruime huizinge" no. 273 en erve bestaande uit 3 woningen" voor f 550,- aan Klaas Boijens Wassenaar, landbouwer onder St.-Jacobiparochie. Boer Wassenaar gooidde de drie woningen dezelfde dag in de verhuur. Een jaar later verkocht hij het huis aan Willem Jarigs Rozendal voor f 500,-.

Willem Rozendal

Een van de huurders was toen oud-eigenaar Jan Dirks van der Ploeg. Dus eigenaar werd huurder. Van der Ploeg woonde hier met zijn vrouw die in augustus 1826 overleed. Willem Jarigs Rozendal was in oktober 1823 getrouwd met de zopas genoemde dochter Grietje Jans van der Ploeg en zij woonde hier ook. Dus huurder werd koper. Rozendal was gardenier. Hij werd niet oud; hij overleed hier in dit huis, op "den 1 December 1832, des namiddags negen uren". Zijn weduwe bleef hier met vier kinderen wonen en hertrouwde in 1834 met Jan Piers Loonstra. In juni 1837 overleed eigenares Grietje Jans van der Ploeg. Loonstra en de stiefkinderen verhuisden in 1838 naar elders. Het huis (of een gedeelte daarvan) werd verhuurd aan Kinke Tjerks Plat die we reeds eerder zijn tegengekomen op onze wandeling, daar zij in 1839 verhuisde naar een westelijker gelegen huis aan de Smalle Kant (nu: herenkapsalon Groen, Van Harenstraat 29). Zij ruilde van huis met Wijbe Wijbes van Buren. Dus Van Buren verhuisde naar hier.

Familie Van Buren

Wijbe Wijbes van Buren werd geboren in 1805 te Jellum. Hij was schoenmaker en trouwde in 1828 met de van

Vrouwenparochie afkomstige Aaltje Jans Bruinsma. Wijbe was, zoals men dat destijds noemde, een onechte zoon van Lijsbet Fredriks. Jan Dirks van der Ploeg, nu in de rol van wettige voogd over de minderjarige nagelaten kinderen van Willem Jarigs Rozendal en Grietje Jans van der Ploeg, gooidde het huis in de verkoop. In de Leeuwarder Courant van 3 februari 1839 werd het volgende geadverteerd: "Notaris O.B. Oeberius zal 9 Februari op autorisatie der Arrondissements-Rechtbank te Leeuwarden, in het Koffijhuis te St. Anna Parochie provisioneel en 23 Februari in de herberg van Wassenaar finaal verkopen een huizinge no. 273 met erf aan de Smallekant van het Oosteind aldaar, bij Kinke Tjerks Plat e.a. bewoond; 12 Mei 1839 te aanvaarden." Wijbe Wijbes van Buren werd koper voor f 600,-.

Een vreemde vondst

Van Buren was klein van stuk want de schoenmaker werd in maart 1828 door "de Militie Raad uit hoofde van gebrek aan lengte vrijgesteld voor de Nationale Militie". Hoe lang hij was, weten we niet, maar zijn zoon Jan Wijbes van Buren was volgens het lotingregister van de lichte 1854 toch 1.598 millimeter lang. Het echtpaar van Van Buren kreeg acht kinderen. Twee overleden op zeer jonge leeftijd. Op 4 maart 1842 zag schoenmaker Wijbe Wijbes van Buren iets in de Oostervaart drijven. Hij legde daarvan getuigenis af bij de grietman jonker Tjaard Anne Marius Albert Andringa de Kempenaar in diens hoedanigheid van ambtenaar van de burgerlijke stand. Wijbe van Buren verklaarde dat "een verdronken kind van het mannelijk geslacht, waarvan de namen en alle verdere opgaven bij de comparant onbekend zijn, is gevonden in het vaarwater loopende door het dorp Sint Annaparochie op den vierden Maart des voormiddags ten tien ure." Het bleek een pasgeborene te zijn en uit het proces-verbaal blijkt dat "naar den toestand van het lijk zoo uit als inwendig, door de geneeskundigen is opgemaakt dat het kind geleefd heeft. Van de dader of daders is voor als nog geen spoor kunnen gevonden worden."

Signalement

Annno 1859 was het huis nog gedeeld in twee woningen. In het achterhuis woonde ene Jacob Meijer. Schoenmaker Wijbe overleed in april 1873. Toen woonde zijn oudste zoon Jan reeds in het achterhuis. Jan Wijbes van Buren werd geboren in 1835 aan de Smalle Kant (nu: Van Harenstraat 29). Hij trouwde in 1869 met Klaasje Klazen Kuiken. Zij kregen drie zonen: Wijbe, Klaas en Jacob. Jan van Buren zette de schoenmakerszaak hier voort en werd in 1874 bij boedelscheiding eigenaar van het pand. We weten hoe Jan Wijbes van Buren er ongeveer heeft uitgezien. Zijn signalement luidde: "aangezigt = ovaal; voorhoofd = plat; oogen = bruin; neus = groot; mond = groot; kin = rond; haar en wenkbrauwen = blond; merkbare teekenen: geen."

Het nederige huis van Van Buren voor de sloop in 1926, met rechts de overdekte steeg.

Nadat Jan Wijbes van Buren in 1874 eigenaar was geworden, veranderde er het een en ander aan het huis. Dit had tot gevolg dat er voortaan vier gezinnen woonden. In 1876 waren dat die van Jan van Buren, Lipke Bijdeleij, Sijtze Brouwer en Jan de Pet. Bedenk dat de gezinnen van de drie laatstgenoemden in twee huizen woonden, die achter het winkelhuis van Van Buren stonden. Het echtpaar Van Buren-Kuiken kreeg dus drie kinderen. Jacob werd in 1895 toegelaten tot de Rijksweekschool te Deventer en verhuisde in 1899 naar Brummen. Klaas overleed op negenjarige leeftijd. En Wijbe nam de zaak in 1910 over toen vader Jan van Buren overleed. Moeder Klaasje Kuiken was reeds in 1886 overleden.

Als klokluider ontslagen

Jan van Buren moet goed hebben kunnen dammen, want we komen hem in de Bildtsche Courant dikwijls tegen in de uitslag van menig dampartij, gehouden in café Van Kammen. De Bildtsche Courant van 29 juni 1908 bracht de familie Van Buren anders in het nieuws: "De oude klokluider te St.-Annaparochie is door de Kerkvoogden van de Nederlands Hervormde gemeente ongevraagd ontslagen tegen 1 Juli. Het niet luiden der klok geeft groote verwarring waarover geklaagd wordt. Reeds meer dan een halve eeuw heeft de familie de torenklok en 't uurwerk

bediend, eerst zijn vader, toen hijzelf en in 't laatst feitelijk de zoon W. van Buren."

Sloop en nieuwbouw

Wijbe van Buren was de derde generatie die hier het schoenmakersvak uitoefende. Hij werd in 1875 geboren. Hij was niet getrouwd, maar bij hem in woonde Hieke Stolte. Zij was zijn huishoudster. Ze werd geboren in 1880 in Vrouwenparochie. In 1910 stichtte Van Buren in de tuin ten noorden van het huis een nieuwe werkplaats. Een bouwstel dat als schuur te boek stond, werd gesloopt. Wellicht dat de zaken goed gingen. Zo droeg de familie P. Schat Jzn., vertegenwoordiger van de Gorredijkster Schoenhandel te St.-Annaparochie, die vertegenwoordiging over aan Wijbe van Buren. Het in onze ogen nederige huis werd in 1926 gesloopt. Er verrees een nieuw en veel hoger huis met, vanaf de Smalle Kant bekeken, links de woonkamer met een dubbel raam en rechts de winkel met een deur en een etalageaam. De overdekte steeg tussen dit pand en het huis ten oosten, bleef gehandhaafd.

'Zwarte Heeren mollières'

Het grote etalageaam trok kopers, maar ook een advertentie in de Bildtsche Courant deed dat: "Extra April-aanbieding van schoenwerk tegen lagen prijs. Zwarte Heeren mollières f 3,85; Bruine Heeren mollières f 4,30; alsmede de bekende Robinson tegen vastgestelde prijzen. Tevens Dameschoenen van verschillende kleur en prijs. Kinderwerk Nimco, Astra en Ooienaar, bij W.J. van Buren." Of: "Prima winterschoeisel voor dames, heeren en kinderen - steeds voorradig de bekende Robinson- en Nimcoschoenen. Viltpantoffels in verschillende uitvoering. Geschikt voor St. Nicolaas cadeau's."

Pas in 1942 werd bij boedelscheiding winkelhuis, werkplaats, tuin en huis eigendom van Wijbe van Buren. Schoenmaker Van Buren en huishoudster Hieke Stolte trouwden in de nadagen van hun samenzijn op 16 mei 1950. De echtgenoot overleed kinderloos in juli 1952.

Zijn weduwe bleef hier eerst wonen, maar in februari 1961 ging ze naar rusthuis Nieuw Toutenburg te Noordbergum. In juni dat jaar overleed zij daar op de leeftijd van ruim 81 jaar.

Verkoop

Notaris G. Elzer te St.-Annaparochie verkocht op 22 maart 1961 in café Van der Veen finaal "het solide en gunstig staande winkel- en woonhuis, met vrije steeg, erf en tuin, groot 4.40 Are met het achtergelegen gebouw, groot 4.3 c.A., Oosteinde nrs. 36 en 37 te St. Anna Parochie. Het geheel heeft ook een uitweg op de achtergelegen reed en is voor meerdere doeleinden geschikt. Bij ingebruikneming als zakenpand geheel vrij te aanvaarden." Het bod van f 17.556,- werd verhoogd. Koper was zuivelarbeider Tjeerd Minks Bijlsma. N.B. De achtergelegen reed is het nu geasfalteerde pad dat uitkomt op de Beuckelaerstraat. Ook in maart 1961 verkocht notaris Elzer bij boelgoed de gehele huishoudelijke boedel van de weduwe Van Buren. Onder de hamer kwamen o.a. "eikenhouten tafel met 4 stoelen, uittrektafel, buffet, eikenhouten kabinet, vloerbedekking, keukeninventaris, ledikanten, beddegoed en hetgeen verder te voorschijn zal worden gebracht, alsmede de nog aanwezige winkelvoorraad schoenen."

Rotanwinkel

Achter Van Harenstraat 35 stonden dus vroeger nog twee huizen, huisjes die later werden aavenigd tot een huis. In dit huis woonden na 1900: Louis Jansma (tot april 1921), Hans Verra (tot 12 mei 1930), Sijmen Dijkstra (tot maart 1953), Oeds Keizer (tot november 1960) en Sietse Dijkstra (tot februari 1962). Dit huis was te bereiken via de steeg, gelegen tussen Van Harenstraat 35 en 37. In het jaar dat de laatste bewoner van het noordelijker staande huis vertrok, opende Folkert Reitsma in de voormalige winkel van Van Buren een rotanzaak (Reitsma woonde in de Grietmansstraat.) "De etalage is keurig ingericht," aldus De Bildtse Post van 30 november 1962. "Er staan diverse soorten stoelen en tafeltjes, wiegjes, speelgoedwagentjes en kinderwagentjes. Een bloemetje links en rechts geeft het geheel een fleurig aanzien. In de kamer en op zolder van het oude huis wat achter het pand staat, heeft de heer Reitsma nog meer rotanmeubelen staan."

Tot slot

Tjeerd Minks Bijlsma verhuisde met vrouw en de dochters Saapke, Trijntje en Mina in september 1961 van Davelaer 24 (nu: Zwaantje Wijbenga-de Boer) naar het solide pand aan de Smalle Kant. Bijlsma werd in september 1919 geboren en was getrouwd met Harmke Wijbenga. Tjeerd Bijlsma was later conciërge van de Slotschool (nu: 'Ulbe') te St.-Annaparochie. In 1992 verhuisde Bijlsma naar elders en sindsdien woont de familie R. Koldijk in dit huis.

d.zwart@hetbildt.nl

Wandeling 16 Van Harenstraat 35

Wij zijn gaan wandelen. We wandelen in afstand en tijd langs de smalle kant van de Van Harenstraat te St.-Annaparochie.

We zullen de komende weken Van Harenstraat nummer 3 tot en met Van Harenstraat nummer 41 passeren en kennismaken met de bewoners.

Het stijlvolle, nieuwe huis op nummer 35 (tweede van links), op een foto uit ± 1930)

Winkeltje van Dames Schat verreweg het oudste pand van de Smalle Kant

Tekst: Douwe Zwart - d.zwart@hetbildt.nl

W e zijn in het zicht van de haven. We wandelen, maar staan stil bij Van Harenstraat 37. Het heeft er alle schijn van dat het huis dat wij deze week op onze wandeling bekijken, er in 1762 niet stond. Er was destijds op deze plaats sprake van een "ledig huissteed" oftewel een bouwkaavel. In 1785 stond hier echter wel een huis. Dat weten we met zekerheid. Nu weten wij aan de hand van de kadastrale boeken vanaf 1832 dat Van Harenstraat 37 sowieso het oudste pand van de Smalle Kant is, maar dat het zo oud zou zijn...

Maar de ouderdom strookt met het feit dat de hoogte van de vloer van de huidige winkel lager (!) ligt dan de straatstenen van de Smalle Kant. Nu weten we dat de straat door bestratingen en vaartdemping in de laatste honderd jaar zo'n veertig centimeter is gestegen. Waar zijn immers alle stoepen gebleven? Dus des te ouder het pand, des te lager de vloer.

'Zeer nette, zindelijke huizinge'

Toen dr. Cornelis Barthouts Wassenaar in 1795 op de vlucht sloeg voor de Fransen en – zo later bleek – naar de West was vertrokken, moesten zijn achtergebleven vrouw en kinderen een ander huis zoeken. Grietje Bentes Proost – de vrouw in kwestie – betrok het huis dat wij hier nu behandelen en sleet hier haar oude dag. Op 14 oktober 1809 verkochten grietijnssecretaris Everhardus van Loon en procureur Pieter de Kuur in de herberg te St.-Annaparochie "bij strijkgeld en finale palmslag een zeer nette, zindelijke huizinge gequoteerd met no. 272, staande aan de Smallekant van de Hogebuurt te Sint Anna door wijlen Grietje Bentes Proost met de dood ontruimt; waarin een fraje kamer, een voorhuis, een keukentje en verdere annexen." Koper was Jippe Hotzes met zijn vrouw.

Wagenmakerij

Jippe Hotzes kwam uit een echte wagenmakersfamilie. Zijn overgrootvader Æbe Hotzes was het al, in 1722 te Stiens. Zijn grootvader Jippe Æbes kocht in 1731 een pand aan de brede kant van het Oosteinde te St.-Annaparochie en begon daar een wagenmakerij (nu: InTence, Van Harenstraat 12). En zijn vader Hotze Jippes was daar wagenmaker van 1773 tot 1812. Intussen begon Jippe Hotzes in 1809 een wagenmakerij aan de Smalle Kant. Hij was in 1801 in de kerk van St.-Annaparochie getrouwd met Lijsbeth Folkerts, een dochter van een smid in Vrouwenparochie. Dit echtpaar bleef kinderloos. Jippe Hotzes noemde zich in 1811 met de verplichte naamsaanneming Wielinga. Tja, hij was tenslotte wagenmaker. Lijsbeth Folkerts overleed in augustus 1836 in dit huis. Acht maanden later trouwde de wagenmaker met Jeltje Klazes van der Woude. Ook uit dit huwelijk werden geen kinderen geboren. We komen wagenmaker Wielinga veelvuldig tegen in de Leeuwarder Courant met een advertentie dat hij een nieuwe bolderwagen te koop heeft. Jippe en Jeltje verhuisden in 1843 naar elders.

Abraham Wassenbergh

In dat jaar verkocht notaris Oebele Braunius Oeberius "een huizinge waarin een reeks van jaren een wagenmakerij is uitgeoefend, met erf en massale steeg aan de Smalle zijde van het Oosteind te Sint Anna-Parochie." Abraham Wassenbergh, kandidaat-notaris, bood het meest. Hij werd in 1815 te Schingen geboren en kwam op negenjarige leeftijd hier wonen (zijn vader Arnoldus Wassenbergh werd hier toen benoemd als dominee). De notaris in spe trouwde in 1844 met Dorothea Dokter. Zij was een dochter van Feike Gerbens Dokter en Ijppina Lochnaar en hen hebben we op onze wandeling al eerder ontmoet. Het echtpaar kreeg in dit huis vijf kinderen. In 1855 werd Wassenbergh als notaris geïnstalleerd toen hij de overleden Oebele Braunius Oeberius opvolgde. In 1861 verhuisde het gezin Wassenbergh, dat wel 'groter' wilde wonen, naar de overkant van de Oostervaart (nu: Jelle Kapenga, Van Harenstraat 26). Dat huis was eigendom van en werd bewoond door IJetske Cornelis de Vries. Wassenbergh en mevrouw De Vries ruilden van woning.

Dirk de tuinman

IJetske Cornelis de Vries was 62 jaar oud en rentenierster. Zij was de weduwe van Klaas Smidt, oud-molenaar te St.-Jacobiparochie. Zij overleed

hier in januari 1868. De erfgenamen verkochten toen huis en erf aan Dirk Wassenbergh. Hij was een broer van Abraham, de notaris. In tegenstelling tot zijn broer, deed Dirk niets voor de kost (maar een enkele bron vertelt ons dat hij tuinman was). Hij was echter wel getrouwd met Grietje Roelofs Hommema. Zij was een tante van Atze Arjens Hommema, de fabrikant van bliksemafleiders in het huis ten oosten

was getrouwd met Albertje Pieters van der Ploeg. Zij kwam van St.-Annaparochie. Het echtpaar woonde hier met hun vijf kinderen. Omstreeks 1890 werd Trijntje Bouwes Bakker de nieuwe huurster. Zij werd in 1813 geboren te St.-Annaparochie en was sinds 1870 weduwe van Jacob Jans Lont, akkerbouwer op het Nieuw Bildt (nu: Jan en Wob Ferwerda, Nieuwebildtdijk 327, St.-Annaparochie). Zij verhuisde eerst met haar zoon Arjen en een kleindochter en een dienstmeid naar een huis aan het Noordeinde (ooit: Kampen constructiebedrijf; nu: Stadhoudersweg) en later met haar dienstmeid Dirkje Rumia naar het huis hier aan de Smalle Kant. De dienstmeid vertrok in 1900 naar elders en de oude Trijntje Bakker trok bij haar zoon Bouwe Lont in. Zij stierf een jaar later te Berlikum.

Galanteriewinkel

In 1889 was Arjen Roelofs Hommema, olieslager te Vrouwenparochie, solo-eigenaar van het huis geworden. Hij verkocht huis en erf in 1901 aan Harmen Pieters Visser voor f 1.100,-. Visser was 25 jaar oud, koopman en gehuwd aan Antje Hendriks Zuiderbaan. Hij woonde in een steeg aan het Zuideinde (nu: Warmoesstraat) naast zijn compagnon Doedenias van der Wal. Het compagnonschap werd echter ontbonden en het gezin Visser verhuisde van het Zuideinde naar het Oosteinde. Visser dreef hier aan de Smalle Kant een galanteriewinkel. Met 'Lammetsymet' stond hij steevast bij café Van Kammen (nu: Tupelo) voor met een kraam vol met kinderspeelgoed. Het huis moest in 1905 worden verkocht. De Bildtsche Courant meldde: "Het huis van den gefaillleerden koopman H. Visser is bij publieke verkoop toegewezen aan Pieter Joukes Schat voor f 2.062,-." Het gezin Visser verhuisde naar Zwolle.

De dames Schat

Koper werd bewoner. Op 22 juli 1905 opende Pieter Joukes Schat zijn nieuwe winkel. Hij werd in 1859 te St.-Annaparochie geboren en was getrouwd met Grietje Jans Hacquebart. Zij kwam van Berlikum. Het echtpaar kreeg zes kinderen: vier dochters en twee zonen. Daaronder waren twee tweelingen: Grietje en Janna, en Lipje en Jan. Het winkelhuis werd in 1912 en 1913 verbouwd. Het werd in noordelijke richting dieper gemaakt.

In juli 1938 overleed Grietje Hacquebart thuis. Een jaar later overleed winkelman Pieter Schat op tachtigjarige leeftijd, ook in dit huis. Het pand werd toen massaal bezit van de kinderen. In 1941 vond de boedelscheiding plaats. De dochters Grietje en Lipje werden eigenaar. Grietje werd geboren in 1892 in St.-Annaparochie, haar zuster was vier jaar jonger.

Orgel en mandoline

Lipje die zichzelf graag Lim (Lem) liet noemen was muzikaal en wilde de passie voor muziek graag overbrengen aan anderen, getuige de advertentie in De Bildtse Post van 28 maart 1953: "Muziek. Orgellessen en Mandolinelessen voor

eerst beginnenden. Hawaiian- en Gitaarlessen. Per les f 1,-. Mej. L. Schat, Gediplomeerd Muziekonderwijzeres, St. Annaparochie 38." Grietje Schat bemoeide zich uitsluitend met de winkel. De winkelierster en de muziekonderwijzeres waren en bleven oude vrijsters. Ze adverteerden in De Bildtse Post van 25 november 1955 het volgende: "Sint Nicolaas. Komt onze grote keuze raffia-sierdoosjes en kluwenhouders zien in vier modellen. Kralen, kettings, hangers, armbanden en een verscheidenheid aan dames- en kinderbroches, foto- en poëziealbums, nageletui's, dozen zeep en cologne (Baldoot) en mooie poppen van klein tot groot. Dames Schat, Smalle zijde, St. Annaparochie."

Dus ansichtkaarten, poesiealbumplaatjes, kraaltjes, agenda's, poppen, teddyberen... U noemt het, de dames Schat hadden het. Tot ± 1970, want toen sloot de winkel. In mei 1975 verhuisden de zussen naar de Burgemeester Vlaskampstraat. Het winkelhuis werd verkocht.

De Dames Schat zouden hun ogen uitkijken als ze hier nog eens rond konden neuzen (herfst 2007).

Wandeling 17 Van Harenstraat 37

W ij zijn gaan wandelen.
We wandelen in afstand en tijd langs de smalle kant van de Van Harenstraat te St.-Annaparochie.

We zullen de komende weken Van Harenstraat nummer 3 tot en met Van Harenstraat nummer 41 passeren en kennismaken met de bewoners.

van Harmsens bruggetje (ooit: Van Harenstraat 15). Het echtpaar Wassenbergh-Hommema bleef kinderloos. Grietje Hommema overleed in juli 1884 en Dirk Wassenbergh blies twee jaar later zijn laatste adem uit.

De weduwe Lont

B ij boedelscheiding in 1887 verkregen Arjen Roelofs Hommema en zijn twee zusters het huis. Zij verhuurden het aan Klaas Jeppes Bronger. De in 1834 te Hallum geboren werkman

De Smalle Kant vanuit een vliegtuig (± 1955)

Pastorie B-kerk, ooit redactieadres van de Nieuwe Bildtsche Courant

Antje Sijmens Schat was getrouwd met Reinder Pijters. Zij bezaten rond 1800 meer dan een huis aan het Oosteinde. Zo bezat de familie Schat een huis aan de brede kant op de Hoge Buurt "waarin sedert ondenklijke tijden de waag geweest is," aldus een oude proclamatieakte. (Op de plek waar ooit de waag stond, staat anno 2007 (het westelijke gedeelte van) de winkel van Expert Meijer.) Verder bezat de familie het pand dat wij vorige week hebben behandeld en het huis dat nu aan de beurt is: Van Harenstraat 39.

Zoon Pieter Reinders liet zich, naar zijn moeder, in 1811 inschrijven met de familienaam Schat. Hij was executeur van het Bildtse Nedergerecht en overleed hier in dit huis in augustus 1811. Hij was getrouwd met Johanna Frederiks Hanf, een dochter van Frederik Johannes Hanf. Hij werd geboren te Saksen en was meester-timmerman te St.-Annaparochie en eigenaar van een "enterij met velerhande soorten van vrugt en andere boomen ten noorden van St. Anna." De boomkweker overleed in 1812, ook in dit huis. Zijn dochter Johanna, de weduwe Pieter Reinders Schat, overleed in maart 1821, ook weer in dit huis.

'Een schoone huizinge'

Twee zonen uit het huwelijk van Pieter en Johanna verkochten huis en erf in 1825 aan Saapke Luutzens Terpstra. Zij was als weduwe in 1814 getrouwd met Jippe Tjepkes Bennema, oud-bakker te Berlikum. Saapke verzocht om redenen die wij niet kennen, in 1820 "dissolutie van het huwelijk", echtscheiding dus, en het Hoge Gerechtshof te 's-Gravenhage bekrachtigde de scheiding in hetzelfde jaar. De gescheiden vrouw woonde hier tot 1828. Tevens woonde hier het gezin van Ijsbrand Sjardes Visser. Hij was getrouwd met een dochter uit het eerste huwelijk van Saapke. Ijsbrand Visser verkocht als gelastigde van zijn schoonmoeder in maart 1828 "een schoone huizinge met bleek en hovinge" voor f 595,- aan de broers Pieter en Dirk Jarig Rosendal. De laatstgenoemde was mosterdmolenaar aan de Noorderweg (nu: Stadhoudersweg) te St.-Annaparochie. De broers verhuurden het huis in diverse kamers aan diverse personen. In de periode 1829-1836 woonden er vijf verschillende gezinnen. Drie gezinshoofden hadden schipper als beroep.

Tweemaal verkocht

In 1837 verkocht de erven Rosendal het huis voor f 748,- aan Tjerk Folkerts Bouma, gardenier op het Nieuw Bildt onder St.-Jacobiparochie (ten westen van Zwarte Haan). Een zoon van de gardenier, Klaas Tjerk Bouma, kwam hier nu wonen. Hij was 22 jaar oud toen hij in 1821 trouwde met Antje Berends Krottje. Het echtpaar kreeg elf kinderen. Werkman Klaas Tjerk Bouma overleed hier in maart 1846, slechts 47 jaar oud. In 1852 verkocht Tjerk Folkerts Bouma, de nog immer levende vader van de overledene, huis, tuin, bleek en erf aan Pieter Dirks Rosendal en zijn vrouw Sijtske Gaeles Bouma. Zij telde er f 950,- voor neer. Saillant detail is dat Pieter Dirks Rosendal een zoon was van Dirk Jarig Rosendal, de medekoper in 1828.

Rechts het huis van Adolf Hoekstra Dzn., met daarnaast de ijsverkoop van Anne Luxen (±1958)

buurman van de verkoper. De pelmolenaar verkocht het pand in 1869 aan de toenmalige bewoner.

Bakkerij-boekhandel

Dat was Rienk Johannes van der Leij die Rollingwier hier in 1863 als meester-bakker opvolgde. Van der Leij werd in 1821 te Vrouwenparochie geboren. Hij was niet getrouwd, noch waren er dienstmeiden in het huis te vinden. In 1871 liet bakker Van der Leij het oude pand slopen en hier verrees toen het huis dat tot in 1991 de Smalle Kant zou sieren. Geen vrouw in velden of wegen te bekennen, maar wel een commensaal. Jan Joukes Bekius was bakkersknecht en woonde hier bij in. Bekius maakte in de Bildtsche Courant van 3 juni 1874 bekend dat hij "ten huize van R. v.d. Leij een boek- en papierhandel is begonnen. Levert alle boekwerken, uitgezonderd moderne. Des Zondags niet." Deze boekhandel was op gereformeerde leest geschoeid.

In de ogen van de afgescheidenen was de Bildtsche Courant van de familie Kuiken een duivels blad. Reden voor Jan Joukes Bekius om in 1875 te beginnen met het uitgeven van de Nieuwe Bildtsche Courant, een nieuws- en advertentieblad voor het Bildt en omstreken. Het redactieadres van

Pastorie B-kerk

De Bildtsche Courant (nee, de Nieuwe was reeds lang ter ziele) maakte op 15 december 1896 het volgende bekend: "De bakkerij aan den Smallekant te St. Anna-Parochie in gebruik bij Jan Bekius zal door Lijkle Zijlstra, timmerman aan de Oude Bildtdijk ingericht worden tot pastorie voor de Gereformeerde Kerk B." In 1897 verhuisde het gezin Jan Jacobs Berends van het westen van de Smalle Kant (nu: Auke Kampen, Van Harenstraat 9) naar het pand dat we nu beschrijven. Berends was dus de gereformeerde predikant, werd in 1865 te Nijkerk geboren en was getrouwd met Johanna Maria Jacoba Eigeman. Het gezin kreeg vijf kinderen van wie Wouter-Jan werd geboren op 2 november 1895, de trouwdag van huisarts Jacobus Lijbring die hielp bij de bevalling. De geboorte vond dus plaats in het pand Harenstraat 9 is en dat was vlak bij het oude gemeentehuis. Hij verliet het geboortehuis met de woorden: "Zo, en nu ga ik trouwen!" N.B. De beroemde huisarts heette echt Lijbring en niet Lijbering zoals het blauwe bordje ons wil doen geloven. En Jacobus Lijbring was niet dr. Hij was huisarts, geen doctor! (Vergeef mij dit zijspoor van ons wandelpad.)

Boekenooien

Het gezin Berends vertrok in oktober 1898 naar Maasland. Ds. Boekenooien volgde hem op. Gideon Boekenooien werd geboren in 1858 te Woerden en was getrouwd met Anna Charlotta Carolina van Lingen (geboren te Hensbroek). Zij kwamen van Rozenburg. De A- en B-kerk gingen samen op weg. De A-kerk aan het Oosteinde (nu: de reeds voormalige openbare bibliotheek, Beuckelaerstraat 27) werd het Volksgebouw van de S.D.A.P. en de B-kerk aan het Noordeinde werd gymnastieklokaal (en later opslagruimte van Rurenga en nog later van Kapenga). Aan het Oosteinde werd een nieuwe gereformeerde kerk met pastorie gebouwd (nu: Van Harenstraat 67 en 65). De oude pastorie aan de Smalle Kant was overbodig geworden en 'pastor Boek' en zijn vrouw verhuisden in oostelijke richting. Klaas Feersma kocht in 1926 huis, schuur en tuin en ging hier wonen. Klaas Reitses Feersma was koopman en werktuigkundige (we zijn hem op onze wandeling al vaker tegen het lijf gelopen als koper en bewoner van huizen aan de Smalle Kant). Hij was getrouwd met Tietje Bijlsma. Feersma overleed in december 1935. De weduwe en de dochters Anna-Helena en Marianna verhuisden in mei 1936 naar Davelaer 20 (nu: Menno Hoekstra en Gerda Okkinga).

Verkocht in 1936

In de Bildtsche Courant van 2 maart 1936 adverteerde notaris Reinder Tj. Timmer dat hij "op woensdag 4 Maart 1936 's avonds 7 uur, bij A. van Kammen te St. Anna Parochie, finaal publiek zal verkoopen: de ruime huizinge met verdere getimmerten, grooten tuin, bleek en steeg, aan den Smalle Kant van het Oosteinde te St. Anna Parochie, groot 8 are, 62 centiare, thans in eigen gebruik bij mej. de wed. K. Feersma." Koper was drukker-uitgever Adolf Hoekstra Dzn. Hij en zijn vrouw Antje Faber woonden hier tot mei 1946. Toen verhuisden zij naar het huis van hun zoon Gjal Hoekstra aan het Noordeinde (nu: Stadhoudersweg 65) die naar Grijskerk vertrok.

Nog voor de verhuizing, in maart 1946 verzocht "Postma, timmerman te St. Anna Par, om toestemming voor het bouwen van een tuinmuur voor rekening van A. Hoekstra Dzn, Smalle kant te St. Anna Par. De muur wordt 2 M hoog en gebouwd op de scheiding rond het erf en tuin van Hoekstra anderzijds gemeentegrond en gemaakt van holle betonblokken van 25 x 50 x 75 cm. De bestaande rietschutting komt te vervallen." Het huis bleef in het bezit van de familie Hoekstra. Dirk Hoekstra was de volgende bewoner. Hij was een zoon van Adolf en Antje en werd geboren in 1911 te Drachten. De drukker-boekhandelaar was in 1935 getrouwd met Foejke Tolsma. Dit echtpaar kreeg vier kinderen: Adolf, Piet, Nynke Antje en Ijnze Jarig. Dirk Hoekstra overleed in juli 1951 op jonge leeftijd. Toen kwam Trijntje Westerbaan er bij inwonen (zij bewoonde het voorste gedeelte). Trijntje was de moeder van Foejke Tolsma. In december 1954 verhuisden allen naar Franeker.

Familie Lodewijk

Darna kwam de eigenaar Adolf Hoekstra Dzn. hier wederom wonen. Zijn vrouw Antje Faber overleed in oktober 1955. Hoekstra overleed in augustus 1962. De erven verkochten huis, schuur en tuin aan Douwe Lodewijk, aardappelhandelaar te St.-Annaparochie. Een zoon van hem, Lolle Lodewijk nam toen zijn intrek. Lolle Lodewijk werd in 1933 geboren te

St.-Annaparochie. Hij volgde zijn vader op als aardappelhandelaar. Lodewijk trouwde in 1957 met Tjetje Jensma. Het echtpaar kreeg twee zonen: Douwe en Jan.

Lektuurhal

Het huis met de markante dubbele voordeur werd in 1991 helaas afgebroken. In de achtertuin was reeds in mei 1991 de Aldi-winkel geopend, architectonisch niet je van het. Op de plek van het huis verrees een wit bouwswel. Op 6 december 1991 begonnen Sietse en Ali van Minnen hier een lektuurhal van ongeveer 120 vierkante meter (Van Harenstraat 39). Behalve voor lektuur kon men er ook terecht voor tabak, schoenreparaties, stomerij, tijdschriften, vervoersbewijzen, wenskaarten, fotokopieën, kras- en staatsloten, souvenirs enzovoort enzovoort. In hetzelfde gebouw (maar Van Harenstraat 41), in de punt van het potlood, hield in maart 1992

Wandeling 18 Van Harenstraat 39

Wij zijn gaan wandelen. We wandelen in afstand en tijd langs de smalle kant van de Van Harenstraat te St.-Annaparochie.

We zullen de komende weken Van Harenstraat nummer 3 tot en met Van Harenstraat nummer 41 passeren en kennismaken met de bewoners.

accountants- en administratiekantoor Van der Horst Jansen open huis. Het vorige kantoor, aan de Gysbert van Swietenstraat te St.-Jacobiparochie, was niet meer efficiënt. In augustus 2004 ruidde Van der Horst Jansen St.-Anna in voor Stiens. SCT Accountants BV nam toen het kantoor over. Het pand is thans te huur. De 'gemakswinkel' van Van Minnen werd in 2003 overgenomen door Stella Hoekstra. Vorig jaar werd de naam HGT-lektuur veranderd in Primera. En zo komt een er einde aan de historie van een turbulent huis. We hebben op onze wandeling nog een te goed.

d.zwart@hetbildt.nl

Van Harenstraat 39 in november 2007

(foto Jan Bonefaas)

Bakker Rollingwier

Pietter Dirks Rosendal was gardenier te St.-Annaparochie, maar het echtpaar Rosendal woonde hier niet. Nee, het verhuurde het huis per 12 mei 1852 aan Sijmen Doedes Rollingwier. Hij werd in 1823 te Hallum geboren en was getrouwd met de St.-Annaburster Riemkje Piers Tanja. Rollingwier begon hier een bakkerij. Het echtpaar kreeg een kind. Er woonden één voor één een viertal bakkersknechten bij in. In 1857 kocht bakker Rollingwier het pand van de Rosendals, waarna hij het liet verbouwen. De tuin werd omgetoerd in een moestuin. Een nieuwgebouwd hok ging in juni 1857 in vlammen op. De jeugdige broodstichters Jarig Meijer, Anne Oostergo, Gerrit Krottje en Anne Visser moesten de gevangenis in en de twee laatstgenoemden werden daarna nog getraakteerd op een verblijf in het Huis van Verbetering en Opvoeding voor Jongens te Alkmaar. In december 1862 overleed Riemkje Piers Tanja. Een jaar later vertrok Sijmen Rollingwier naar Achlum, maar niet voordat hij woonhuis en bakkerij had verkocht. Jan Jans Hoekstra, landbouwer aan de Noorderweg (nu: Willem Brouwer, Stadhoudersweg 75), was – misschien wel tegen wil en dank – de koper. Hij verkocht huis en moestuin aan Tjalling Lijkles Lijklama, pelmolenaar aan de Noorderweg van St.-Annaparochie en dus eigenlijk

de Nieuwe Bildtsche Courant was hier in het pand aan de Smalle Kant. De tweede op het Bildt gemaakte krant werd echter gedrukt te Leeuwarden bij drukkerij A. Jongbloed. Het antirevolutionaire weekblad ging later op in de Nieuwe Bildtsche en Dokkumer Courant die later is opgegaan in het blad Het Noorden.

Exit Bekius

Rienk Johannes van der Leij stierf in 1884. De bakkerij werd voortgezet door de knecht Jan Joukes Bekius. Het pand werd een jaar later gekocht door Jan J. Bekius en Jouke Sijmens Schat, ieder voor de helft. Achter het huis werd een schuur gebouwd. Bekius was dan wel bakker, maar hij hield de boekwinkel nog altijd aan zich. In 1890 verkocht bakker Bekius zijn helft aan Jouke Sijmens Schat, winkelier en koopman te St.-Anna.

Jan Bekius bleef hier eerst nog het bakkersvak uitoefenen, maar in februari 1897 was het gedaan met de bakkerij en het boekenavontuur. Bij Bekius thuis was boelgoed van bakkersgereedschappen. Bekius werd broodventer bij de bakkerij van ene T. Huizenga. Jouke Sijmens Schat verkocht toen huis, schuur en erf aan de "Vereeniging De Kerkelijke Kas" (lees: de gereformeerde B-kerk).

Vanuit een ver-
oastgevel van
Van Harenstraat
nr. 39 (±1949).

Gardenierswoning De Boer op 'Molensteed' afgebroken in 1940

En dan nu het laatste loodje. Net als twee westelijker gelegen huizen aan de Smalle Kant (nu: Keurslagerij Schreiber en woonhuis familie Schreiber), was ook dit pand in 1807 eigendom van de familie Bonnema/Lochnaar. Ontvanger Christiaan Carel Lochnaar zijn schoonmoeder had deze "huiseenge en stookkerij, schuirtie en een fraaij ruim agter erv" in 1771 gekocht van Claas Tijmens Borsius en zijn vrouw voor 1.101 caroligulden. Hier was dus ooit een stokerij gevestigd. Bewoners in 1807 waren Albert Andries Krol en zijn vrouw Frouwkje Robartus Hilverda. Krol stierf in 1807 en de weduwe hertrouwde in 1814 met Foppe Everts Siderius.

In 1825 woonde Cornelis Alberts Krol – jawel, een zoon van – hier. Hij was 27 jaar oud en molenaarsknecht. Krol was getrouwd met Baukje Jans de Grijs. Van hen verder geen nieuws.

Vier jaar later woonde Sijmen Klazes de Wit in het huis. Hij verdiende de kost hier als kuiper. De Hijlaarder verhuisde reeds in 1830. Turfdrager Pieter Dirks Kooij was de volgende bewoner. Hij was getrouwd met Berendje Eilderts en zij woonden hier tot 1840, toen het gezin naar de overkant van de Oostervaart verhuisde, in een huisje in de steeg (nu: tussen Ten Hoor en Expert Meijer).

Starterswoning

In 1841 en 1842 werd het huis bewoond door Klaas IJbrands de Groot. Hij was gardenier. Zijn vrouw heette Grietje Dirks Tanja. Het gezin De Groot verhuisde naar een boerderij in 't Bosch. En dan kwam Harmen Cornelis Ferwerda hier wonen. Hij vestigde zich hier als verver. We weten reeds dat hij in 1842 trouwde met Pietje Feikes Dokter en dat het gezin Ferwerda in 1847 verhuisde van hier naar het brede huis (ooit: Van Harenstraat 23 en 25) en dat in 1853 het gezin verhuisde naar het grote herenhuis aan de Smalle Kant (nu: Keurslagerij Schreiber, Van Harenstraat 31), omdat we dat in vorige wandelingen reeds hebben aangetoond. Maar goed, in 1847 ruilde Harmen Cornelis Ferwerda van woning met Klaas Andreas Noordenbos. Deze gardenier verhuisde dus van daar (ooit: Van Harenstraat 23 en 25) naar hier. Hij werd in 1821 geboren te St.-Anna en was getrouwd met Trijntje Geerts Santhuisen. Lang heeft het gezin Noordenbos hier niet gewoond, slechts een jaar.

Diefstal

Naar de naam van Eelco Foppo van den Bosch luisterde de nieuwe bewoner. En ook hem zijn we eerder tegengekomen. Het lijkt wel of dit huis een starterswoning van de negentiende eeuw was!

De in 1822 te Utrecht geboren Van den Bosch was in 1846 als veerarts te St.-Annaparochie gestationeerd en kwam hier in 1848 wonen in het oostelijkste huis van de Smalle Kant en verhuisde in 1855 met zijn gezin naar de voormalige grutterij van Hommema (Bentex-oost, Van Harenstraat 13). Trouwens, hier verbleef met het gezin Van den Bosch ook een hond. Dat weten we doordat de veldwachter op 13 februari 1851 een proces-verbaal van diefstal opmaakte, "van een hond toebehorende aan den veerarts E.F. van den Bosch alhier." Een zekere Antje Betsou woonachtig te Franeker, werd als verdachte in de boeien geslingerd.

Albert de Groot

De volgende huurder – want het huis was eigendom van Alida Charlotte Lochnaar; bij boedelscheiding in 1845 aan haar toegewezen – was Jan Meindert Kooistra. Deze

Eigenlijk een foto van de brede kant... maar uiterst links is nog met de voorgevel van Van Harenstraat 41 te ontwaren (± 1915).

Wandeling 19 Van Harenstraat 41

Met de aflevering van deze week komen we aan het eind van onze wandeling.

Sedert 8 augustus zijn we in afstand en tijd langs de smalle kant van de Van Harenstraat te St.-Annaparochie gewandeld en hebben we nader kennis gemaakt met de bewoners en vooral met de oud-bewoners van Van Harenstraat nummer 3 tot en met 41.

in 1801 te Stiens geboren ontvanger was niet getrouwd. Hij woonde hier met dienstmeid Sijke Swanenburg. Zij kwam van Holwerd. Hij werd opgevolgd door Jacobus Alma, hulpontvanger der directe belastingen.

Rond 1861 was Albert Klazen de Groot de bewoner. Hij was koopman en getrouwd met IJfke Roelofs van der Mei. Zij kwam van Menaldum. Hij was een zoon van Klaas Sjoerds de Groot, sinds 1830 landbouwer op de Vogel (nu: Langhuisterweg 17) en vanaf 1858 op sathe d'Avila (nu: Middelweg west 173. Het gezin van Albert en IJfke verhuisde in december 1874 naar Hallum. Toen kwam een broer van Albert, Bokke Klazen de Groot hier wonen. Bokke werd in 1836 te St.-Anna geboren en was gardenier. Hij was getrouwd met Joukje Sjoerds Koopman. Het echtpaar kreeg twee kinderen: Engeltje en Klaas.

Franse eigenaars

Eigenares Alida Charlotte Lochnaar was in 1814 op het Bildt getrouwd met Louis du Houx. Dat klinkt Frans en is het ook. Hij werd geboren in 1787 te Neufour in Frankrijk en was een zoon van François Louis Duhoux De Grand Cour en Maria Magdalena Duhoux. Hij was tijdens de Franse bezetting op het Bildt gestationeerd als douanebeambte en is hier blijven wonen. Hij was kastelen te Oudebildtzijl en later landbouwer in de Westhoek.

De Fransoos overleed in 1857 en zijn vrouw in 1861. Daarna waren hun kinderen massaal eigenaar van dit huis. Een voor een: 1. Antoinetta du Houx, getrouwd met Dirk Annes Bouma, schipper en gardenier te Nieuwebildtzijl; 2. Jean Louis du Houx, landbouwer in de Westhoek en 3. Carel Lochnaar du Houx, jeneverbrander, gardenier, winkelier

en arbeider (in die volgorde) te Leeuwarden. Zij verkochten huis en erf in oktober 1891 voor f 1.156,- aan de bewoner Bokke Klazen de Groot.

Brandstichting

In 1893 ging St.-Annaparochie gebukt onder een reeks van brandstichtingen. Anarchisten die de woorden van Ferdinand Domela Nieuwenhuis verkeerd interpreteerden, zagen ondanks nachtelijke patrouilles van burgerwachten, kans om keer op keer brand te stichten. Zo werd de boerderij van Jentje de Jong in de fik gestoken (voormalige boerderij van Hessel Bijlsma, Hemmemaweg 30). De Bildtsche Courant van 7 december 1893 schreef: "Terwijl de puinhopen bij Jentje de Jong nog rookten, stegen 7 december des avonds de vlammen op uit het gardeniersschuurtje van B.K. de Groot, Smallekant, St. Anna Parochie. Van alle kanten stormden de mensen weer toe. Drie koeien werden gered. Een nabij gelegen hok van Jan J. Bekius [woonde een pand westelijker] werd mede vernield. De brievenbesteller Hardorf en een meisje van voorman Stroosma ontdekten de brand." Een dag later arriveerde de Justitie en werden verscheidene mensen op het gemeentehuis verhoord. De Officier van Justitie loofde f 100,- uit voor het doen van aanwijzingen. De Brandwaarborg Maatschappij loofde later zelfs f 1.000,- uit. Doch nooit en te nimmer is bekend geworden, wie de daders van de brandstichtingen in 1893 zijn geweest.

De Molenbrug

De vanaf de hoek gerekend vierde brug over de Oostervaart is met de demping van de Oostervaart in 1951 verwijderd. Deze brug heette in 1766 nog altijd Molenbrug. Nog

altijd, zeggen we, want in 1528 stond ten noorden van de brug een grote molen. De molen is begin zeventiende eeuw verhuisd naar de Noorderweg (nu: Stadhoudersweg), maar tig generaties later noemden de St.-Annabuurtsters het perceel gelegen aan het laantje (nu: Beuckelaerstraat) dat leidde naar de weilanden van Christiaan Carel Lochnaar (nu: 'Ulbe van Houten') nog altijd 'Molenwerff' en ook wel 'Moolenperk'.

Particuliere brug

In november 1911 werden er vragen gesteld in de gemeenteraadsvergadering over de toestand van de brug over de Oostervaart. De burgemeester kon niets anders zeggen dan het hier een particuliere brug betrof en dat B. en W. niks konden doen. Gemeenteraadslid Geerts wees erop dat er een gat van 70 cm. bij 35 cm. in de brug zat en dat de stukken wrakhoort in het water drevten. Hij schreeuwde het van de daken: "Bij het schoolfeest heeft het Gem. bestuur om ongelukken te voorkomen de brug tijdelijk afgesloten, - ook nu tegen St.-Nicolaas b.v. is er een drukke passage, en de avonden zijn lang en donker. Kan dan de politieoverordening niet zoodanig worden gewijzigd, dat wij wel het recht hebben om in te grijpen? Kunnen we den weg over de brug niet afsluiten? Of moet het kalf eerst verdrinken, voordat de put wordt gedempt? Het is een schandaal voor de eigenaars, die het goed kunnen betalen."

89 maal verhoogd

Gardenier Bokke Klazen de Groot overleed thuis in augustus 1915. Zijn weduwe, Joukje Koopmans, bleef hier wonen. Zij overleed in januari 1929. Zij was toen 86 jaar oud. De beide kinderen, Engeltje en Klaas, bleven hier wonen. Klaas Bokkes de Groot werd geboren in 1875 te St.-Annaparochie. Hij stierf in maart 1933. Zijn vier jaar oudere zuster Engeltje verhuisde in mei 1933 naar M. Tolsma in de Spanjaardslaan te Leeuwarden. Maar zij verkocht eerst het een en ander.

In de Bildtsche Courant van 7 april 1933 verscheen de volgende oproep: "Notaris R.Tj. Timmer te St. Anna Parochie zal op Maandag 10 April 1933, 's av. 7 uur bij K.D. Broekens aldaar, finaal publiek verkoopen: de gardeniershuizinge met open grond en met achterstaande voor enkele jaren nieuw gebouwde steenen schuur, waarin stalling voor 7 koeien aan en nabij de Smallekant van het Oosteinde te St. Anna Par., groot 4 Are en 40 c. Are; thans in eigen gebruik bij Engeltje de Groot. Overname f 20,-. Bod f 1.604,-." Tijdens deze verkoop werd het bod 89 maal verhoogd! Murk Bouwes de Jong, wagenmaker te Huizum, was spekkoper voor f 2.654,-.

Boelgoed

Op 3 mei dat jaar werd bij boelgoed ten huize en ten verzoeken van Mej. Engeltje B. de Groot a/d Smalle kant van het Oosteinde te St. Anna Parochie à contant [verkocht]: gardeniersgereedschappen, als: melkhar op veeren, platte- en holle kruiwagens, graanwinde, bietensnijder met blok, trekladder, ladders, bascule met gewichten, 20 klaverruiters, aardappelzeeven, ongeveer 200 aardappelbakken, griepen, schoppen, meelbak, sproeiibus, enz. Meubilair als: eikenhouten kabinet, ronde en kleine tafels, stoelen, spiegels, pendule met stulp en kandelaars, vloerkleeden, pluche tafelkleeden, looper met kleedjes, bedden met toebehooren, kolomkachel, petroleumkachel, stellen, emmers, tobben, linnenrekken, trap, porcelein- en aardewerk en hetgeen verder te voorschijn zal worden gebracht."

Wagenmakerij

Murk Bouwes de Jong werd geboren in 1904 te Franeker. De wagenmaker was getrouwd met Klaaske de Beer. Zij kwam van Tzummarum. Het echtpaar kreeg vijf kinderen: Bouwe, Jan, Jeltje

Trijntje, Klaas (jong overleden) en Murk Klaas. Vader Murk overleed in 1937 op zeer jonge leeftijd. Moeder Klaaske en haar vier kinderen verhuisden in februari 1938 naar de overkant van de Oostervaart (nu: S.B.S., Van Harenstraat 48). De erven Murk Bouwes de Jong verkochten huis, schuur en erf aan Jan Feddes de Boer.

Ook De Boer was wagenmaker. Hij werd in 1912 geboren te Drachten en was getrouwd met Sjoukje Berga. Zij verhuisden in februari 1938 van Drachtstercompagnie naar hier. Het echtpaar kreeg twee kinderen: Fedde en Jacob.

Sloop in 1940

Ergens in 1940 ruilde De Boer de grond en de gebouwen aan de Smalle Kant voor een lap grond van de gemeente het Bildt. Deze grond lag ten noorden van zijn bezit aan de Smalle Kant. Hij liet hierop een huis en loods bouwen (nu: huis en groente- en fruitthal van Douwe Offringa, Beuckelaerstraat 31). De gemeente het Bildt sloopte datzelfde jaar het oude huis en de schuur aan de Smalle Kant en zo kon hier een straat worden aangelegd. Lang heeft Jan de Boer niet over dit weggetje gewandeld, want zijn gezin emigreerde in oktober 1948 naar Oranje Vrijstaat, Zuid-Afrika.

Kiosk

In de vijftiger jaren van de 20ste eeuw stond op de plek waar ooit het huis van De Boer heeft gestaan, dus direct ten oosten van de voormalige pastorie (nu: Van Harenstraat 39) een witte kiosk van hout. Hierin verkocht Anne Luxen ijs. Dat de plek zich leende voor het plaatsen van kiosken en aanverwante verkooptenten blijkt uit een advertentie in De Bildtse Post. In de uitgave van 9 maart 1962 maakte Lolke Bouma "aan zijn cliëntele en ingezetenen van St. Anna en omgeving bekend, dat zijn sigarenkiosk wegens wegutbreiding Westerdijk, verplaatst wordt naar het Parkeerterrein Oosteinde, bij Groentehal Offringa." Daar moesten de rokers voortaan zijn voor de Agio's, de Hofmars en natuurlijk de North States. Bouma's kiosk heeft hier gestaan tot 1970.

Telefooncel

Naar wij weten heeft er ten oosten van de kiosk van Lolke Bouma ook nog een telefooncel gestaan. Uit een overleg tussen B. en W. en dorpsbewoners over het nieuw te stichten postkantoor, gehouden in zaal Lautenbach in februari 1970, was volgens de vereniging Plaatselijk Belang "er al enige tijd overleg geweest tussen 't gemeentebestuur en het P.T.T.-telefoondistrict over de bouw van een openbare telefooncel. Over enkele weken zal men wel tot overeenstemming komen over de definitieve plaats van deze cel." Dat werd dus op de hoek Smalle Kant-Beuckelaerstraat. Deze telefooncel is later naar de zuidkant van de Van Harenstraat overgebracht. Nadat het mobielte in zwang raakte, is de cel gaandweg verbodig geworden en op het laatst uit het Nederlandse straatbeeld en daarmee uit de Van Harenstraat verdwenen.

Minimarkt

De Volendammer Vishandel verkreeg in de tachtiger jaren van de vorige eeuw permissie om op het parkeerterrein aan de Beuckelaerstraat zijn waar aan de man te brengen. Dit was het begin van een heuse minimarkt. Elke donderdagmiddag stonden hier de genoemde vishandel, een kaaskoerier, een kraam met kleinvakartikelen en een poelier. Deze minimarkt is later verhuisd naar het brede trottoir ten zuiden van de Van Harenkerk. Heden ten dage ligt hier aan de Beuckelaerstraat een parkeerplaats en staat er een boom met twee banken. Niets bestendigs hier beneden...

Tot slot

En achter ons liggen negentien Wandelingen. We hebben twintig huizen beschreven en intussen ook nog tal van andere zaken besproken. Wellicht dat we ooit eens via de brede kant van het Oosteinde weer terugwandelen naar de hoek.

d.zwart@hetbildt.nl

De Molenbrug, met helemaal links de plek waar tot 1940 de wagenmakerij van De Boer stond (± 1949).